

1986

ქოროსი

გამოცემის

28-ე

წელი

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შერჩეული

საქართველოს მფარველთა კავშირისა და აჭარის განყოფილების მიზანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მოძავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
მდოსავლეთით და დასავლეთით.

3. ტაბიძე

6

1986

წიგნები
დუბლირები

ბ ა თ უ მ ი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ნარკვევი

ოთარ ფუტყარაძე — რვა ეპიზოდი
მერვოლურის ცხოვრებიდან
(დასასრული)

3

სერგო ორჯონიძის
დაბადების 100 წლისთავი

იოსებ ბეჭირიშვილი — „აჭარა ავ-
ღორძინოთ კულტურულად,
ეკონომიკურად“

11

კოეზია, პროზა

ჯემალ ჯაფელი — ლირიკული
რეველიდან (ლექსები) 16
იაშა თანდილაშა — მოგონებები ჰე-
ლიმიშზე (ლექსები) 18
ჯანგულ ჯიქიძე — წერტილი (მო-
თხრობა) 21
ლალი თოთაძე — ლექსები 23
ჯემალ სოფერია — გზები (რომანის
ფრაგმენტები. გაგრძელება) 26
ჯემალ ქათამაძე — ძმობის სიმები
(ლექსები) 36

აჭარის მხრნალ-გაზეთების გამომცემლობა

- ლადო მარდანიძე — ფერფლი და
ნეკერჩხლები (მოთხრობა) 39
ბაბო ზეველიძე — პირველი ხელ-
ფასი (ნოველა) 45

ჯეჯილი

- ლერი ესაძის, კუკური კვასტიანის,
ბონდო მუმლაძის, თემურ შიმ-
შილაშვილის ლექსები 48

ახალი თარგმანები

- ტატიანა ტოლსტაია — მამონტზე
ნადირობა (მოთხრობა. თარგმნა
ქეთინო კვინტრაძემ) 49
ვლადიმერ გრინჩუკოვი — ლექსები
(თარგმნა ზუტა გაგუამ) 58

კვალნი ნათელი

- დავით ნაცვალაძე — დიმიტრი
ერისთავი (დასასრული) 59

ილია ჭავჭავაძის დაბადების 150 წლისთავისათვის

- ალექსანდრე გობრონიძე — დიდი
და მძიმე ვალი 65

ს ე ლ ო ვ ნ ე ბ ა

- იზოლდა ჭიჭინაძე-გვენცაძე — სხა-
ლთის ეკლესიის მოხატულობა 69
თეიმურაზ შორგოშია — ნათელა
ჭვონიას დებიუტი 77

წერილები

- პავლე ჯორბენაძე — პოეზიის რო-
მანტიკული გაცემა (წერილი I) 79
გიორგი თავაშიაშვილი — ახალი
არქეოლოგიური აღმოჩენები
ბობოყვათის ზღვისპირა ქვიშა-
ზვინულებზე
ვასულ ორ თვეში
„ჭოროხის“ 1986 წლის ნომრების
შინაარსი 94

მთავარი რედაქტორი ალექსანდრე სამსონიძე

სარედაქციო კოლეგია:

აზიზ ახვლედიანი,
გიორგი ბაჩიჩილაძე,
ზურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე,
(პასუხისმგებელი მდივანი),

ზოთა ჯოიძე,
დავით თეოდორაძე,
გიორგი სალუქვაძე,
ჯემალ მათაგაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
ფრიდონ ხალვაში,
დავით ხახუტაიშვილი,
ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი,
ენგელსის ქ. № 21. ტელ. 3-33-71.

გადაცემა წარმოებას 16.10.86, ხელმოწე-
რილია დასაბეჭდად 28.10.86, სავაჭრო-
ცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთის № 3298,
ემ 01896, ქალაქის ზომა 60×90¹/₁₆
ტირაჟი 5.000.

საქართველოს სსრ გამომცემლობათა,
პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის სა-
ქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის
ასსრ პოლიგრაფიული საწარმოო გაერ-
თიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის, 20.

Государственный комитет Грузин-
ской ССР по делам издательства, по-
лиграфии и книжной торговли. По-
лиграфическое производственное
объединение Аджарской АССР,
Батуми, ул. Р. Люксембург, 20.

ოთარ ფუტკარაძე

რვა ეკიზოლი მერგოლურის ცხოვრებიდან

ეკიზოლი მახუთე

გულმოკლული გამოვიდა ოსმან ბუქიძე კოლმეურნეობის კანტორიდან. მისი რგოლის ერთმა მეჩაიემ შრომის დისციპლინა დაარღვია და მერგოლურს საყვედურიც არ აკმარეს, რგოლის ხელმძღვანელობიდან დაითხოვეს.

ოსმანს განსაკუთრებით იმან დასწყვიტა გული, რომ წყალში ჩაუყარეს ამაგი, ერთი სიტყვაც კი არავის დასცდენია მის დამსახურებაზე. აჰი, შარშანაც გაიმარჯვა სოციალისტურ შეჯიბრებაში და რაიონის საუკეთესო მერგოლურის წოდება დაისაკუთრა. ეს უკვე მერამდენედ. იმავე წელს ხალხთა მეგობრობის ორდენოსანი მერგოლურის მეკრძე კიდეც ერთი საპატიო ჯილდო — საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობის შიღწევითა გამოფენის ოქროს მედალი აკიფდა, უფრო ადრე კი ამ ჯილდოსთან ერთად „მოსკვიჩიც“ აჩუქეს...

პლანტაციებისაკენ გაუწია გულმა. თითქოს პირი შეუყრავთო, არავინ დახვედრია ნაკვეთში...

რგოლის წევრებმა ადრევე გაიგეს თავიანთი ხელმძღვანელის დასჯის ამბავი. არაფერი უკითხავთ მათთვის. გაბრაზებულმა ქალებმა მიატოვეს ფოთლის კრეფა და მორიდებით შეადგეს კოლმეურნეობის თავმჯდომარის კაბინეტის კარი.

ოცდასამივეს გაკვირვებით შეავლო მწერა ზურაბ კახიძემ და, დაბრძანდითო, — ანიშნა.

— დასაჯდომად სად გვცალია, თავმჯდომარე. — წინ წამოდგა გუგული ღუმბაძე, — ჩვენი მერგოლური გაგითავისუფლებიათ და...

— შრომის დისციპლინის დარღვევას არავის ვაპატიებთ. სწორედ ღუმბაძეებმა

* დასასრული. იხ. „ქორთბი“, № 5.

ჩამოგვარჩინა, აი, ნახეთ, მეხუთე ადგილზე გადაინაცვლეთ რაიონის კოლმეურნეობებს შორის გაშლილ სოციალისტურ შეჯიბრებაში. — თქვა თავმჯდომარემ და რაფიზული გაზეთი გაშალა.

— ჭერ ერთი, მერგოლურს რომ ათავისუფლებდით, რგოლის წევრებისთვისაც უნდა გეკითხათ და, მეორეც, მე ვარ დამნაშავე, მე უნდა დაგესაჯეთ პირველ რიგში. — თქვა გუგულიძე.

— შენთვისაც მოვიცლით... თუმცა, ამით თქვენს მერგოლურს აღარაფერი ეშველება, უკვე შევარჩიეთ ახალი კანდიდატურა...

— სხვა ხელმძღვანელს ჩვენ არ მივიღებთ და შენი შენ იცოდეს! — კარსმიდინან მიამხეს ქალებმა.

„დოდაკაცმა თუ გაიწია, ცხრა უღელი ხარ-კამეჩიც ველარ შეაკავებსო“, — გაახსენდა ხალხური სიბრძნე ზურაბ კანძქეს და ოსმან ბუქიძის მერგოლურად ხელახალი დანიშვნის დასტური დააწია გაგულისებულ მეჩაიეებს.

მას შემდეგ ყველაზე გამორჩეულად გუგული ღუმბაძე შრომობსო, — მითხრეს ქალებმა.

— ასე გიყვართ თქვენი მერგოლური? — ვკითხე გუგულის.

— დიდი ხანია ამ კოლმეურნეობაში ვმუშაობ, ბრიგადირიც ბევრი გამოვიცვალე და მერგოლურიც, მაგრამ ასეთი მამაშვილური ხელმძღვანელი ჭერ არ გვეყოლია. ლხინშიც ჩვენს გვერდიოთაა და ჭირშიც, მხარში გვიდგას, დარშიც და ავდარშიც...

— ვინმეს თავი რომ წამოსტიკვდეს, პლანტაციასივე მოუყვანს ექიმს. ძალიან კარგი კაცია, კეთილი. — სიტყვას ართმევს ნათელა ბერიძე.

— დიახ, მეგობრული კაცია, საავადმყოფოში ვიწეკი ამასწინათ, ექვსჯერ მინახულა, — საუბარში გვერევა მერი ფუტკარაძე.

არც სხვები იშურებენ საქებად სიტყვებს:

— ჩვენი გულისათვის ოსმანი პირად საქმეს გვერდზე გადადებს და მხარში ამოგვიდგება;

— როგორც ერთი ოჯახის წევრები, ისე ვართო, — ერთმანეთს არ აცლიდნენ ქალები.

შეგვატყო, ჩემზე საუბრობენო და, აქაოდა, ცუდის თქმას არ მოერიდოთო, გაგვირღია ოსმანი.

ვერავის წამოვაცდევინე აუგი მერგოლურზე.

თუმცა, მაინც მიამბეს ერთი საინტერესო ამბავი, მაგრამ ამაზე მომდევნო ეპიზოდში..

ახლა მერგოლურთან მაქვს რამდენიმე შეკითხვა:

პირველად რგოლის წევრებზე:

— ერთნაირი მონდომებით შრომობს ოცდასამივე, ვერ გამოვარჩევ ვერცერთს. პირველ რიგში, მათი დამსახურებაა რგოლის მიღწევები, ჩემი ჭილღოებიც. არც მათ აკლიათ დაფასება...

— მარტო შრომათი მიღწევები არ მაინტერესებს.

— გვეყავს „რევიზორი“ — გუგული ღუმბაძე, არავის აპატიებს სიზარმაცეს, უგულისყურობას, ხოლო ეთერ ფუტკარაძე ჩვენი „მოსამართლეა“, უმისოდ არ გადაწყდება არც ერთი სადავო საკითხი, არიან „არტისტებიც“, შრომასთან ერთად ცნეკვა-სიმღერასაც ასწრებენ.

— ოჯახებში როგორები არიან?

— ეს რომ გაიგოთ, ზამთარში უნდა გვეწვიოთ. გრაფიკი გვაქვს შედგენილი და რიგრიგობით ვიკრიბებით ერთმანეთთან, ვამოწმებთ, ვინ როგორი დიასახლისია.

— თქვენს სოფელში თითქმის ყველას ჰყავს ავტომანქანა, ქალაქიც ახლოსაა, ერთი საათიც არ დასჭირდება ბაზარში მისვლა-მოსვლას, არ გაუჭირდებათ გამასპინძლეობა...

— ჩვენი რგოლის არც ერთი წევრი დიდი ხანია აღარაა ბაზარზე დამოკიდებული, ძროხა ჰყავთ და ფრინველი, ყანა აქვთ და ბოსტანი...

სასურსათო პროდუქტებით მომარაგების გაუმჯობესების საკითხი რომ დადგა დღის წესრიგში, ახალსოფლის კოლმეურნეობის მშრომელებიც ერთსულოვნად გამოეხმაურნენ პარტიისა და მთავრობის მოწოდებას და გადაწყვიტეს, მათაც შეიტანონ წვლილი ამ საერთო-სახალხო საქმეში.

ბევრ ოჯახში მინახავს თვალსაჩინო ადგილას გამოკრული, ციფრებით აჭრელებული ფურცლები. ეს სასურსათო პროგრამაა. მასში წინასწარაა გაანგარიშებული, მავანმა და მავანმა ოჯახმა რამდენი და რა სახის პროდუქცია უნდა აწარმოოს საკარმიდამო ნაკვეთებზე, რამდენი უნდა მოიხმაროს თავად და რამდენი უნდა მიჰყიდოს სახელმწიფოს. ცხადია, ბაზარზეც გააქვთ ნაშენი პროდუქტები. ცალკე გრაფაში ჩამოწერილი ციფრები მოგვითხრობს ამა თუ იმ ოჯახის წვლილზე საკოლმეურნეო შრომაში, სოფლის სასურსათო პროგრამის რეალიზაციაში.

— ჩვენი მერგოლური გვაძლევს კარგ მაგალითს. ახლანან საკარმიდამოდან ტონანხევაი მსხალი და ასი კილოგრამი ყურძენი მიჰყიდა სახელმწიფოს — ამბობს პენსიონერი ფადიმე დავითაძე.

— ამას, ალბათ, 5-6 ტონა ციტრუსიც დაემატება. — სიტყვა ჩამოართვა ეთერ ფუტყარაძემ.

მეტ ნაკლებად ამდენივეს აბარებს რგოლის თითოეული წევრი.

სიტყვამ მოიტანა და, ბარემ აქვე ვიტყვი, მარტო საკარმიდამო ნაკვეთებიდან 6-7 ათასი მანეთით ივსება თითოეული პირველგოლეულის საოჯახო ბიუჯეტი.

პ ა რ ო ლ ი მ ე მ ა მ ს ე

მდიდარი შთაბეჭდილებებით დაბრუნდა ოსმან ბუქიძე ტურისტული მოგზაურობიდან. ერთი კვირა გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკაში გაატარა, — ერთიც ჩეხოსლოვაკიაში. მეორე დღეს რგოლის წევრებს მიაკითხა, უცხოეთში ნახულსა და განცდილზე უამბო, შემდეგ საგანგებოდ წამოღებული სუვენირები ამოალაგა და ყველას აჩვენა თითო. ერთი ცალი მორჩა. ახლად შეამჩნია, ნარგიზი რომ აკლდა, რგოლის ვარსკვლავი.

სად არისო? — იკითხა.

წაუყრუეს ქალებმა, ერთმანეთს გადახედეს.

— შენ რომ წახვედი, ქორწილი გვქონდა მომდევნო კვირას. — დაიწყო გაუბედავად ცილა ქიძინიძემ.

ახლა უნდა გაიმბოთ იმ აშვავზე, წინა ეპიზოდში რომ შეგპირდით.

აჰ, ადრეც ვთქვი, ოსმან ბუქიძის რგოლი პირველი ბრიგადის პირველ რგოლს ეჭიბრება-მეტყი. აი, გურამ ბერიძე რომ სელმძღვანელობს, იმას. რვა წლის ისტორია აქვს ამ შრომით პაექრობას და ბუქიძის რგოლი პირველობს სულ. ის კი არა, ამ პერიოდში ექვსჯერ მოიპოვა ოსმანმა რაიონის საუკეთესო მერგოლურის საპატიო წოდება და თავისი რგოლის წევრთა ჯილდოებს „ხუთწლიელის დამკვირდების“, „სოციალისტურ შეჭიბრებაში გამარჯვებულის“ სამკერდე ნიშნებიც მიუმატა.

რა თქმა უნდა, გულთხე ხარობდა გურამ ბერიძე მეტოქის მიღწევებით, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ახლა კიდევ მეორე საუკეთესო მეჩაიე „წაართვა“ ოსმან ბუქიძეს.

წართვა კი არა, თვითონ გაჰყვა ის გოგო გულისსწორს. თურმე, მერგოლურისა
ერიდებოდა, თორემ აღრეც გადახდიდნენ ქორწილს. ჰოდა, ტურისტულ მოგზაურთა
ბაში რომ დაიგულა, მაშინ მოაწერეს ხელი. — დამთავრა თხრობა ცილამ.

— ქორწილი მაინც არ გამოეპარებინა... — ყრუდ თქვა ოსმანმა და ობლად ღარ-
ჩენილი საჩუქარი ცილას ჩააბარა, რომ შეგხვდეს; გადაეციაო.

— ჩვენს უბანში ვერ გამოვუძენთ საქმროს და, აბა, გაუთხოვარი ხომ არ ღარ-
ჩებოდა ის გოგო, — შეაპარა მერგოლურს ფატი პატარძელს.

— ნუ ბრაზობ, კაცო, სჯობს, სამაგიეროს გადახაჯე იფიქრო. — შეაპარა ესმა
ქამადაძემ. — ჯეშალას ბიჭს, ტრაქტორისტი რომაა, არჩილი, იმ უბნელი გოგო ჰყვა-
რებია, იამზე. ლამაზიაო, ხომ ამბობენ, მაგრამ ბევრი ვერც ჩაის კრეფაში სჯობსო...
გოგოც თანაუგრძნობს, თურმე...

კვირის თავზე გადაიხადეს ქორწილი.

ოსმანი თამადობდა, სულ გურამ ბერიძესთან გადადიოდაო ალავერდებს.

ეპილოგი

როგორი კაცია ოსმან ბუქიძე?

რაღა საკითხავია, კარგი. გამრჩე მშრომელი და კარგი შოკაზნა... ისიც ვნახოთ,
მეზობლებთან ურთიერთობაში როგორია.

აგერ რომ მოდიან, ოსმანის მეზობლები არიან — შიბან თედორაძე, ქაზიმ ბერიძე
და... ისიც, მგონი, ოსმან ეთემაძე.

ვკითხოთ, როგორი მეზობლობა აქვთ ოსმან ბუქიძესთან.

— როგორი მეზობელია? — ჩაფიქრდა ოსმან ეთემაძე, — კარგია, რა თქმა უნდა,
ბევრმა ინატროს ასეთი მეზობელი. ჭირია თუ ღზინი, მხარში ამოგადგება, არ სჭირდე-
ბა დამახნება.

მაგალითები? გავისხენებ ერთს: სახლს ვაშენებდი, ამ საქმეს კი უმეზობლოდ მად-
ლი არ უწყირია, ყველაზე მძიმე სამუშაო რომ მქონდა, ოსმან ბუქიძე მეხმარებოდა სამ
დღეს თავისი ბიჭებით.

— ეს გზა, ჩვენს უბანში რომ შემოდის, ნახევარი წლის წინ თუ გამოგივლია აქეთ,
შემჩმევდი, ორმოვით იყო სავსე. ავტომანქანებს ხომ უჭირდათ და უჭირდათ მოძ-
რაობა, ჩვენც მტვერში ვიხრჩობოდით, ვერც სტუმარი მოგვყავდა უბანში სირცხვილით,
ოსმანმა დარაზმა ხალხი, ღორღი მოვზიდეთ და ორმოები ამოვავსეთ, მერე შემდგომ
ორგანოებში დასვა საკითხი და შავი საფარიც დაგვივს.

— ნეტავი ასეთი იქნებოდეს ყველა დეპუტატი. ოსმანი ხომ ჩვენი წარმომადგენე-
ლია სასოფლო საბჭოში. — დაამატა ქაზიმ ბერიძემ.

— რა გასაკვირია, მეზობლებისათვის, სოფლისათვის გული შეგტკიოდეს კაცს, —
საუბარს აგრძელებს შაღბან თედორაძე, — ოსმანი ისეთი კაცია, უცნობსაც რომ უჭირ-
დეს, თავის საქმეს გვერდზე გადადებს და დაეხმარება... ქალაქში წაიყვანე ერთხელ,
გადაუდებელი საქმე მქონდა. რაკი, ავტომანქანის მართვის უფლება ამიკრძალეს, ოსმანი
დავსვი საქესთან. საქმეს რომ მოვრჩი, ბარემ ავადმყოფ ნათესავს ვინახულებ-მეთქი და
რესპუბლიკურ საავადმყოფოში შევიარე.

მოკეთებულები ჩემი ნათესავი და კარგა ხანს შეეყვები საუბარში. რომ გამოვედი,
აღარც ოსმანი დამხვდა და აღარც ჩემი ავტომანქანა. ტროლეიბუსის გაჩერებასთან
შუახანს გადაცილებული ქალი შევნიშნე, გაფაციცებით ათვალიერებდა ქუჩებს. ლოდო-
ხით რომ გული გადამელია, ტაქსი დავუწყე ძებნა...

ის იყო, ცარიელ ავტომანქანას ხელი ავუქნიე, რომ ოსმანიც გამოჩნდა.

— ახლავე დავბრუნდებიო. — მომაცხა და გზაჯვარედინზე შეუხვია.

ის ქალი ჩაესვა „უბოგლოში“ ხუთიოდე წლის ბავშვთან ერთად.

მერე გავიგე, თურმე შვილიშვილი გაბნეოდა საცოდავს.

ხომ იცით, ქალების ამბავი, ნაცნობი შეხვედრია ტროლეიბუსის გაჩერებასთან და სულ გადავიწყებია ბავშვი.

ოსმანი რომ მოსულა, მოთქმით იკლებდა იქაურობას, თურმე...

ამბავი გამოუკითხავს, დაუმშვიდებია. — შენ აქ დაელოდე, იქნებ გამოიწოდეს ბავშვი, მე კი მეზობელ ქუჩებს მოვათვალიერებო. — უთქვამს და ტროლეიბუსს გამოსდევნებია, იქ თუ ავიდაო შეუმჩნევლად, უაზრია.

არც უმტყუნია გუმანს.

— ჩაისუბანში ავიყვანე ბებია და შვილიშვილიო. — ახალსოფლისაკენ რომ გამოვსწიეთ, მაშინ მიამბო ოსმანმა.

— აი, ასეთი კაცია ჩემი მეზობელი. — დაასრულა თხრობა შაღბან თედორაძემ და თუთუნე შეახვია.

ეპიზოდები

პარტია მოგვიწოდებს: აუცილებელია შრომის ორგანიზაციისა და მატერიალური სტიმულირების ისეთი ფორმების დანერგვა, რომლებიც ხელს შეუწყობენ საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებას, შრომის ნაყოფიერების ზრდას.

ერთ-ერთ კონკრეტულ და მოქმედ ფორმას, რომლის მეშვეობითაც უნდა განვახორციელოთ ეს ამოცანა, უზრუნველყოთ პროდუქციის წარმოების მაღალი დონე და რესურსების მაქსიმალური, ეკონომიკური გამოყენება, წარმოადგენს კოლექტიური იჯარა.

სოფლის მეურნეობაში უგანრიგო ბრიგადების საქმიანობის ეკონომიკური არის ის არის, რომ შრომით კოლექტივებსა და სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ხელმძღვანელებს შორის ურთიერთობა რეპულირდება წინასწარ დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე.

შრომითი კოლექტივი კისრულობს გაპიროვნებულ ფართობზე მიიღოს განსაზღვრული რაოდენობის პროდუქცია, ხოლო საზოგადოებრივი მეურნეობა ვალდებულია იჯარით მომუშავენი უზრუნველყოს აუცილებელი საშუალებებით (ინვენტარი, სასუქები, ტრანსპორტი და სხვა) და შეუქმნას გეგმა-ვალდებულებათა წარმატებით რეალიზაციის ყველა პირობა, ხოლო შრომა აუნაზღაუროს წარმოებული პროდუქციისათვის წინასწარ გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად.

ამდენად, კოლექტიური იჯარა არის სამეურნეო-ანგარიშობის ურთიერთობის გაცელებით სრულყოფილი ფორმა, რომელიც ემყარება შემკვეთისა და მოიჯარის, ესე იგი, საზოგადოებრივი მეურნეობის ხელმძღვანელისა და შრომითი კოლექტივის ურთიერთ ეკონომიკურ დაინტერესებას მეტი და მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოებისათვის.

ოსმან ბუქიძის რგოლი ერთ-ერთი პირველი ეზიარა ამ სიკეთეს. უკვე მესამე წელია ამ მეთოდით მუშაობს.

რა მისცა კოლექტივს შრომის ორგანიზაციის ამ ახალ მეთოდზე, იჯარით მუშაობაზე გადასვლამ?

მოვუსმინოთ ოსმან ბუქიძეს:

— რაც კოლექტიურ იჯარაზე გადავდიეთ, ჩვენს ნამუშევარს უფრო მეტი მადლი დაეძყო. თავად განსაჩეთ, 1983 წელს ჩვენი რგოლის კუთვნილ ჩაის პლანტაციაში 60

ტონა ნედლეული დავამზადეთ, ანუ ჰექტარზე 21,5 ტონა, შარშან კი ეს მაჩვენებელი შესაბამისად 65 და 23 ტონამდე გაიზარდა. ამ პერიოდში ორი პროცენტით გაუმჯობესდა ხარისხი. უგანრიგო მეთოდით მუშაობის პირველი წელიწადი აღვნიშნეთ იმით, რომ ვაღამდე და დიდი გადაჭარბებით შევასრულეთ მეთერთმეტე ხუთწლეულის პროგრამა. ამ პერიოდში სახელმწიფოს მიეყიდეთ 252 ტონა ჩაის ფოთოლი, ანუ ხუთი წლის დავალების 103 პროცენტი.

— ხელშეკრულებების შესაბამისად კოლმეურნეობის ხელმძღვანელებიც თუ ასრულებდნენ პირობას?

— ცხადია, ასრულებდნენ. უამისოდ, ალბათ, გაგვიჭირდებოდა მაღალი მაჩვენებლების მოპოვება. გვამარაგებდნენ ინვენტარით, სპეცტანსაცმლით, გვაწვდიდნენ სასუქებს, გამოყოფილი იყო ტრანსპორტი. ყოველივე ამან მნიშვნელოვნად გავაძლიერა საქმიანობა, ხელი შეგვიწყო მოსავლის უდანაკარგოდ აღებაში, ხარისხის გაუმჯობესებაში. ბრიგადული იჯარის უპირატესობა ისიცაა, რომ მან უფრო შეამჭიდროვა კოლექტივი, განამტკიცა მათ შორის მეგობრული დამოკიდებულება, გაუმჯობესდა საშემსრულებლო დისციპლინა.

კოლმეურნეთა დანტერესება შრომის ანაზღაურებაშიც პოულობს გამოხატულებას. რაც მუშაობის უგანრიგო სისტემაზე გადავდით, შრომის ანაზღაურება ყოველ კილოგრამ ნედლეულზე კაპიტანხევრით გაიზარდა, რამაც საბოლოო ჯამში ას მანეთზე მეტად შეადგინა თითოეულ წევრზე. 800 მანეთით შემცირდა ნედლეულის წარმოებაზე გავწეული დანახარჯები, აქედანაც 50 პროცენტი რგოლის წევრებს გაუნაწილათ, თითოეულს დაახლოებით ოც-ოცი მანეთი ერგო. ამას დამატებდა ყოველ ნამუშევარ დღეზე 5 მანეთი და 67 კაპიკი, პლუს პრემიაც წლის ბოლოს და, საკმაოდ სოლიდური თანხა გამოვა, დაახლოებით 180-200 მანეთი თვეზე გაანგარიშებით. ეს მართკმერაიეობიდან, ახლა მეცხრეულებს, საკვებმომპოვებლებსა და სოფლის მეურნეობის სხვა დარგების მუშაკებს რომ ეხმარებიან? სულ ცოტა, 240 მანეთი მაინც გამოუვა თითოეულს ყოველთვიურად.

კოლმეურნეობის საერთო კრებაზე, შარშან წლის დასაწყისში რომ გაიმართა ახალ-სოფელში, საფუძვლიანად განიხილეს ოსმან ბუქიძის უგანრიგო რგოლის საქმიანობა და მისი გამოცდილება ფართოდაც განაზოგადეს.

ამჯერად აღარავის დაუწყია ყრუყანი — წელს მეჩაიეობის უმეტესი ბრიგადა და რგოლი ახალსოფლის კოლმეურნეობაში უგანრიგო მეთოდით შრომობს. სოფლის ხელმძღვანელებმა გაითვალისწინეს მშრომელთა თხოვნა და, ალბათ, მალე ამ სიახლეს მეცხრეულებსა, მეცხოველეობაში, მებოსტნეობასა და სხვა დარგებში დანერგავენ.

მეთორმეტე ხუთწლეულმა აიღო სტარტი, თუმცა, ოსმან ბუქიძის რგოლის წევრებმა იგი შარშან დაიწყეს — მათი იმ წლის მონაგარი მთლიანად 1986 წლის ანგარიშზე ჩაბარდა სახელმწიფოს.

პარტიის XXVII ყრილობის გადაწყვეტილებები მეტად პასუხსაგებ ამოცანებს უსახავს სოფლის მშრომელებს და ბუქიძის თანამოსაქმეებიც ცდილობენ, რაც შეიძლება მეტი და მაღალხარისხიანი ნედლეული მიაწოდონ მრეწველობას.

მ ა მ რ ა დ ი მ ე მ ს რ ე

აკი, რვა ეპიზოდს შეგვიპირდი, მეცხრე საიდანა გაჩნდა? — გიკვირს არა, მეითხელო?

ეს ეპიზოდი გამოქვეყნების წინ დაემატა ნარკვევს.

როცა ნაწარმოები უკვე დაბეჭდილია, აღარ ხერხდება მასში მკითხველთა შენიშვნების გათვალისწინება, ამიტომაც გადაწყდა ნარკვევი აღრევე გაგვეცნო მისი გამორბევი სათვის, შრომითი კოლექტივისათვის.

და აი, ისევ ახალსოფელს ვეწვიეთ.

წინასწარ არ დაგვიგეგმავს ეს შეხვედრა. მაინც ბევრი კოლმეურნე შეიკრიბა სოფლის კლუბში.

ახალსოფელელებმა ინტერესით მოისმინეს მოთხრობა თანასოფელელ მოწინავე მერ-გოლურზე და კრიტიკულადაც გააანალიზეს.

— ნარკვევში თითქმის არაფერი თქმულა ოსმან ბუქიძის საზოგადოებრივ საქმიანობაზე. იგი არის კოლმეურნეობის გამგეობის წევრი. სხდომებზე ყოველთვის საქმიანი წინადადებით გამოდის... ყველა რომ მისნაირი ერთგულებითა და სიბეჯითით უდგებოდეს საქმეს, ბევრი მტკივნეული საკითხი დადებითად გადაიჭრებოდა სოფელში და მიღწევებიც უფრო შთამბეჭდავი გვექნებოდა.—თავის მოსაზრებას გვიზიარებს კოლმეურნეობის მთავარი აგრონომი თემურ ზაქარაძე.

— ოსმან ბუქიძე ყველაზე აქტიური სახალხო რაზმელია. პარტიულ ორგანიზაციას ქმედით დახმარებას უწევს საზოგადოებრივი წესრიგისა და დისციპლინის განმტკიცებაში;

— ნარკვევში ოსმან ბუქიძის დადებით თვისებებზეა მხოლოდ საუბარი. ნუთუ ნაკლი არაფერი აქვს? — ექვს გამოთქვამს მოწინავე კოლმეურნე, გამგეობის წევრი ურუშუნა ძნელაძე.

— როგორ არა. აქვს ნაკლი. ზოგჯერ ზედმეტად ჭიუტია. არის კიდეც ამის მაგალითები ნარკვევში, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში საერთო საქმეს არგია მისი სრული და პრინციპულობა.—გვეკომავება კოლმეურნეობის მთავარი ეკონომისტი ავთანდილ კახიძე.

— არც ისაა ნაკლი, ახალგაზრდებს რომ არ იღებს თავის რგოლში? — არ ინდობს ოსმან ძმისწვილი, კოლმეურნეობის კომკავშირის კომიტეტის მდივანი ტარიელ ბუქიძე.

რაც ამ რგოლს ჩაუდგა სათავეში, 22-23 მეჩაიე იყო მისი წევრი. კაცმა რომ თქვას, ამდენი ზედმეტიცაა ერთ ციცქნა პლანტაციასი.

მაგრამ, რა ვუყოთ, რომ ბევრია რაიონის საუკეთესო რგოლის წევრობის მსურველი?

გავა ვინმე პენსიაზე და ვაკანტური ადგილიც გამოჩნდება...

სხვა რა გზაა, უნდა ველოდოთ...

* * *

აღმაიანებით ჩანსო სოფელი.

გეშმარიტად.

განა ახალსოფელიც გამაჩრე, გონიერმა და ღონიერმა მშრომელებმა არ გამოაჩინეს, შორს რომ გაიტანეს მისი დიდება.

ჩვენ ოსმან ბუქიძეზე გაიბნეთ მხოლოდ. ასეთები კი აქ ბევრნი არიან, ძალზე ბევრნი...

ასე რომ არ იყოს, განა ეს არც თუ ისე დიდი კოლმეურნეობა შესძლებდა 1500 ტონაზე მეტი ჩაის ფოთოლი, თითქმის ამდენივე ციტრუსოვანთა ნაყოფი, 300 ტონამდე რძე და ასევე დიდძალი სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტები ეწარმოებინა ყოველწლიურად?

წელგამართული სოფელია ახალსოფელი — ორმილიონნახევარი მანეთის შემოსავლით წელიწადში.

სოფელს ემსახურება ჩაის ფაბრიკა, მოსახლეობის საყოფაცხოვრებო მომსახურების, ვაჭრობის, ჯანმრთელობის დაცვის, კულტურის, განათლების ობიექტები, ფართო მოკირწყლულ შარავზაზე ლაღად დაჰქრიან კომფორტული ავტობუსები, მსუბუქი ავტომანქანები, შენდება კლუბ-კანტორის თანამედროვე შენობა, წლეულს რომ ჩადგება მშრომელთა სამსახურში.

კოლმეურნეობა კაცდღეზე 9 მანეთსა და 36 კაპიკს ანაწილებს.

და რა გასაკვირია, რომ ყოველწლიურად ათამდე კოლმეურნე იშენებს დღევანდელი ცხოვრების შესაფერის საცხოვრებელ სახლს, იძენს ავტომანქანას, ავეჯს...

პრობლემებიცაა ახალსოფელში:

გამოსაყვანია წყალსადენი, არ მუშაობს რადიო, ტელეფონი...

მისი გონიერი და ღონიერი ადამიანების გარჯა-მეცადინეობით არც ენ და სხვა საჭირობო საკითხები დარჩება მოუგვარებელი.

ახალსოფელი.

1985-1986.

იოსებ ბეჰიზიშვილი

«აჭარა ავალორძინოთ კულტურულად, ეკონომიკურად»

ჩვენი პარტიისა და სახელმწიფოს გამოჩენილი მოღვაწე გრიგოლ (სერგო) ორჯონიკიძე პარტიის დავალებით პირველად 1905 წლის მარტში ეწვია აჭარას. აქ იმყოფებოდა ამავე წლის აგვისტოშიც.

1908 წელს გ. ორჯონიკიძე ისევ ბათუმში იყო, ოღონდ ამჯერად როგორც პატიმარი, არსებობს ფოტოსურათი, რომელიც გ. ორჯონიკიძისათვის აქ გადაუღიათ.

1911 წელს იგი ევროპაში იმყოფებოდა. ვ. ი. ლენინის დავალებით რუსეთში ბათუმის გამოვლით დაბრუნდა და აქ შეხვდა გადასახლებიდან გამოქცეულ ს. ბუაჩიძეს.

საქართველოში მენშევიკური მთავრობის ბატონობის წლებში აჭარის მშრომელები იძულებული იყვნენ იარაღისათვის მოეკიდათ ხელი. 1920 წლის 2 მაისს გ. ორჯონიკიძე წერდა ვ. ი. ლენინს: ბათუმში მოსალოდნელია გადატრიალება... მოსახლეობის უმრავლესობა ჩვენს მხარეზეაო.

1920 წლის 7 მაისს გ. ორჯონიკიძემ და რუსეთის სრულუფლებიანმა წარმომადგენელმა საქართველოში ს. კიროვმა ვ. ი. ლენინს აცნობეს, რომ იქმნება პირობები საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის, ამით ინგლისელებსაც განვდევნით აჭარიდანო.

საბჭოთა სახელმწიფოს მშვიდობიან საგარეო პოლიტიკას მოჰყვა ის, რომ იმავე წლის ივლისში ინგლისელები იძულებული იყვნენ აქაურობა დაეტოვებინათ. მაგრამ ევროპელთა წაქეზებით თავი ისევ ოსმალებმა წამოყვეს. ამ საკითხზეც გაამახვილა ყურადღება გ. ორჯონიკიძემ და დახმარება ითხოვა. ამიტომ იყო, რომ 1920 წლის დეკემბრის დამდეგს რუსეთის საგარეო საქმეთა კომისარმა გ. ჩიჩერინმა რუსეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს მისწერა: „ბტერს არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დაუეთმოთ ბათუმი“. მეორე დღეს კი გ. ორჯონიკიძეს დაავალა

ანგარიში ჩვენი წარმომადგენლისათვის ეცნობებინა, რომ „არ დავუშვებთ ბათუმის ოკუპაციას, ჩვენ კატეგორიულად წინააღმდეგი ვართ მისი დაპყრობისა“.

მღვთმარეობა მაინც დაიძაბა. ამიტომაც 4 დეკემბერს გ. ორჯონიკიძემ პირდაპირი ზახით ვ. ი. ლენინს აცნობა: ჩემთვის ნათელია, რომ თურქები შემოესევინან ბათუმს.

ბელადის დავალებით გ. ჩიჩერინმა 8 დეკემბერს მას შეატყობინა: საბჭოთა მთავრობის გადაწყვეტილებაა ხელი შევუშალოთ თურქეთის გეგმების განხორციელებას, თავიდან ავიცილოთ შეიარაღებული კონფლიქტი თურქეთსა და საქართველოს შორის, ვინაიდან ეს გამოიწვევს ბათუმის დაკავებას მტრის მიერ, რაც ყოვლად დაუშვებელია.

ამ გონივრული პოლიტიკის შედეგად დამპყრობლებმა აჭარაში შემოჭრა ვერ გაბედეს. მომზადდა პირობები საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დასამყარებლად. 1921 წლის 2 იანვარს ს. კიროვთან ერთად გ. ორჯონიკიძემ კვლავ გაუგზავნა წერილი პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს. ბათუმის განთავისუფლებით ანტანტას ხელიდან გამოჰაყდოთ ჩვენს წინააღმდეგ ბრძოლის უკანასკნელ პლაცდარმს, ამასთან ხელს შევუშლით ვრანგელის არმიასო, — წერდნენ ისიხი.

მართალია, საბჭოთა სახელმწიფომ მიიღო დამატებითი ზომები, მაგრამ მენშევიკებთან საერთო ენის გამონახვა არ მოხერხდა. მათი ხელშეწყობით იმპერიალისტები შეეცადნენ თურქეთისა და რუსეთის შეჯახებას.

საბჭოთა მთავრობის დავალებით 11 მარტს გ. ორჯონიკიძე შეხვდა თურქეთისა და მენშევიკთა წარმომადგენლებს და განუმარტა საბჭოთა პოზიცია აჭარის საკითხში, მოსკოვში რუსეთსა და თურქეთს შორის მიმდინარე მოლაპარაკებების შედეგები, რომლის საფუძველზე ჩვენი მხარე დედამშობლოს უბრუნდებოდა. მაგრამ ოსმალთა ნაწილები იმავე დღეს მაინც შემოიჭრნენ აჭარაში, გ. ორჯონიკიძე მოსკოვს დაუკავშირდა და გ. ჩიჩერინისაგან მიიღო ნებართვა მე-18 ცხენოსანთა დივიზია გოდერძის უღელტეხილის გადმოვლით და რამდენიმე პოლკი აგრეთვე ბათუმი-საკენ დაეძრა. ამასთან დაკავშირებით ვ. ი. ლენინმა პირადად ურჩია არავითარ შემთხვევაში არ დაეშვათ უმცირესი უთანხმოება მოსახლეობასთან.

მე-18 დივიზია დ. ჟღობას სარდლობით 16 მარტს მოადგა აჭარას. გ. ორჯონიკიძემ მას განუმარტა, რომ საჭიროა ეუშველოთ ბათუმს, შეექმნათ იქ რევეკომი, მაგრამ მტერთან ბრძოლის გარეშე. ღირექტივები მისცა აგრეთვე ბათუმში მომავალი პოლკებისა და 99-ე რაზმის მეთაურებს ნ. კეიბიშევსა და ბ. გაგიევს (გაბალაევს), შტაბის უფროსს ა. რემიზოვს, ხოლო მათ შემოსვლაზე ბათუმში მოახსენა ვ. ი. ლენინს.

ასრულდა გ. ორჯონიკიძის სიტყვები, რომლებიც მან 1921 წლის 27

თებერვალს ბაქოში თქვა: რევოლუციის აღმა მოიცვა მთელი საქართველო. მალე წითელი დროშა აფრიალდება ბათუმშიც და შავი ზღვა მიიღებს გაცეკულ მენშევიკებს. 18 მარტს აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა.

უკვე 25 მარტს გ. ორჯონიკიძე ბათუმში იყო. გაეცნო ვითარებას, ხელმძღვანელ მუშაკებს, დარიგება და მითითებანი მისცა მათ. გ. ორჯონიკიძე ამბობდა: პარტიის წინაშე დადგა ამოცანა, ამოსწვას ნაციონალისტური გაბრუება და გადასწყვიტოს აფხაზეთის, აჭარისა და სამხრეთ ოსეთის საკითხები, ჩვენ იმ თვალსაზრისზე დავდევით, რომ მიენიჭოს იმ მხარეებს უაღრესად ფართო თავისთავადობა, თვით დამოუკიდებლობამდე... ამის გამო კ. შელია წერს: საქართველოს ხელმძღვანელ მუშაკთა ერთი ჯგუფი მოითხოვდა ბათუმი არ შესულიყო აჭარის შემადგენლობაში, რაც 11 ივნისს პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმზე წინააღმდეგობის მიუხედავად, 14 ივნისს პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა, რომლის მუშაობაში მონაწილეობდა გ. ორჯონიკიძე, მიიღო გადაწყვეტილება, რასაც მოჰყვა 16 ივლისის ცნობილი დეკრეტით აჭარის ასსრ-ს შექმნა.

თქვენ მიეცით აჭარას ავტონომია და მთელი ხალხი თქვენთან არის. და იქ, სადაც მენშევიკების დროს ურთიერთ სიძულვილი მეფობდა, ახლა მშვიდობისა და სოლიდარობის წითელი დროშა ფრიალებსო, — თქვა გ. ორჯონიკიძემ საქართველოს კომპარტიის I ყრილობაზე 1922 წლის 30 იანვარს.

გ. ორჯონიკიძემ ასევე აღკვეთა ნაციონალ-უკლონისტთა სხვა გადახვევები აჭარაში, კერძოდ, ბათუმის საწარმოთა დენაციონალიზაციისა და „სტანდარტ ოილის“ საზოგადოებისათვის ბათუმის გადაცემის მცდელობა, ბათუმის ე. წ. „ქართულ“ ნავსადგურად გამოცხადება და აქედან მხოლოდ საქართველოსათვის უცხოური საქონლის შემოტანა და ა. შ.

დიდი ინტერნაციონალისტი განმარტავდა: მართალია, უცხოეთთან ბათუმის საშუალებით ვაჭრობს აზერბაიჯანი, მაგრამ ეს ააყვავებს ბათუმსაც, ამიტომაც იგი არამართო საქართველოს ნავსადგურია, არამედ მთელი საბჭოეთისაო. ამიტომ იყო, რომ ჩვენი ქალაქიდან ექსპორტისა და იმპორტის საკითხებზე მას ზშირად საუბარი ჰქონდა ვ. ი. ლენინთან, გ. ჩიჩერინთან, ლ. კრასინთან და სხვა ხელმძღვანელებთან.

1923 წლის იანვარში აჭარის საბჭოების III ყრილობაზე გ. ორჯონიკიძემ ყურადღება მიაპყრო ბათუმის მუშებს შორის ადგილობრივ მცხოვრებთა სიმცირეს, მათ შორის პარტიის წევრთა ნაკლებობას, გზების გაყვანის, სკოლებისა და საავადმყოფოების მშენებლობას, აგრეთვე დანებების დაბალ ტემპს, სხვა ნაკლოვანება-შეუსაბამობას, ამ კუთხეში საბჭოთა პოლიტიკის სწორად განხორციელებას, კერძოდ, აღნიშნავდა: „აჭარა

საზღვარი აოსმალეთისა, აქ უნდა შეექმნათ ისეთი მდგომარეობა, რომ თუ მაგალითად მეზობლები მოისურვებენ ცნობისმოყვარეობით გამოსვირჩე-
ბას, რათა გაიგონ აჭარის ყოფა-ცხოვრების ამბები, დაინახონ, რომ აჭარა-
ლი შექმნილი მდგომარეობით კმაყოფილია... საბჭოთა ხელისუფლებას
ვინც სულითა და გულით ემსახურება, ვისაც სურს, რომ ჩვენ გავიმარჯ-
ვოთ, ის უნდა ცდილობდეს აჭარის ავტონომიიდან შექმნას საიდეალო
კუთხე... ჩვენი უდიდესი ამოცანაა, რომ აჭარა ავადორძინოთ კულტურუ-
ლად, ეკონომიკურად, მივცეთ მას პოლიტიკური შენების გაქანება...

ასევე საყურადღებოა გ. ორჯონიკიძის გამოსვლა აჭარის საბჭოების
IV ყრილობაზე 1923 წლის 30 ნოემბერს: ჩვენთვის ამ პატარა აჭარას,
სადაც ეროვნული, კლასობრივი და სარწმუნოებრივი ინტერესები ერთი-
მეორეში გადახლართულია, დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამიტომ ჩვენ მას
დიდ ყურადღებას ვაქცევთ. ერთი შეცდომა, ერთი ცუდად ფეხის გადადგმა
სამინელ შედეგებს იძლევა, ამიტომ ჩვენ ნათლად და გარკვეულად ვეუბ-
ნებით ჩვენს არჩეულებს: რაც შეიძლება ფრთხილად, რაც შეიძლება წინ-
დახედულად იმუშავეთ აჭარაში, კომპარტიის რისხვა იმას, ვინც ამ გზას
გადაუხვევსო...

მომდევნო წლის თებერვალში საქართველოს კომპარტიის ცენტრალუ-
რი კომიტეტის პლენუმზე გ. ორჯონიკიძემ შესაძლებლად მიიჩნია პარ-
ტიაში მიეღოთ 300 კაცი ბათუმიდან, ამას გარდა სოფლად — 30 ღარიბი
აჭარელი გლეხი.

გ. ორჯონიკიძეს ახლო ურთიერთობა ჰქონდა აჭარის მთელ რიგ პარ-
ტიულ და საბჭოთა ხელმძღვანელებთან, მშრომელებთან. გ. ორჯონიკიძე
აქტიურად მონაწილეობდა არამარტო ადგილობრივი კადრების აღზრდაში,
შერჩევასა და წარმოჩენაში, არამედ სახალხო მეურნეობისა და კულტურის
განვითარებაში. ოფიციალურ დონისძიებებში მონაწილეობის გარდა, სხვა
დროსაც ხშირად ჩამოდიოდა. მაგალითად, 1922 წელს იყო ივნისისა და
ნოემბერში. მაშინ მოინახულა საზღვაო ნავსადგური, ახალშენისა და სა-
ლიბაურის მეურნეობები, საზღვაოსნო სასწავლებელი, რომელიც მისი
ხელშეწყობით გაიხსნა. ერთხანს მწვანე კონცხზეც დაისვენა. გვეწვია
აგრეთვე 1924 წლის დასაწყისში. უკანასკნელად კი ამავე წლის სექტემ-
ბერში, რათა დაეჩქარებინათ ძვირფასი კულტურების—ჩაის, ციტრუსები-
სა და თამბაქოს გაშენება, განეკითარებინათ ადგილობრივი მრეწველობა,
კულტურა.

გ. ორჯონიკიძემ დიდი შეფასება მისცა აჭარის მშრომელთა დამსახუ-
რებას 1924 წლის აგვისტოში მენშევიკური ავანტიურის ჩახშობაში: აჭა-
რაში არა თუ მხარი არ დაუჭირეს ავანტიურისტებს, არამედ უმაღლეს
ბრძოლაში ჩაებნენ და პირველი დახმარება ოზურგეთის მაზრას გაუწიესო.

გ. ორჯონიკიძეს შემდეგაც მტკიცე ურთიერთობა ჰქონდა აჭარასთან.

1925 წლის ივნისში მხურვალედ მიუღოცა მშრომელებს ქედის ხიდისა და ლედვას გზის გახსნა, 1926 წლის მარტში მიესალმა აჭარის საბჭოების VI ყრილობას, ხოლო 1930 წლის თებერვალში მენავთობეებს — ნავთსადენ ბაქო-ბათუმის ამოქმედების გამო. მისი ზელშეწყობით 1933 წელს ბარცხანაში აიგო ბუნებრივი საღებავების ქარხანა, რომლის ბაზაზე 1936 წელს კოფეინის ანუ ახლანდელი ქიმიურ-ფარმაცევტული ქარხანა ამუშავდა.

1936 წლის 20 მარტს გ. ორჯონიკიძე მიესალმა აჭარის ასსრ შექმნის 15 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სესიის მონაწილეებს, ოქტომბერში კი მოსკოვში მიიღო ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის ორდენოსანი ოპერატორი მ. ფაღავა, ბუჟანის უმაღლესი ტექნიკური სასწავლებლის სტუდენტი, ახლა საქართველოს დამსახურებული ინჟინერი ა. კონცელიძე, ცოცხალია აგრეთვე უხუცესი მძღოლი ტ. ქონიაძე, რომელსაც ძვირფასი სტუმარი არაერთხელ უტარებია მაღალმთიან რაიონებში.

აჭარის, ისევე როგორც მთელი ჩვენი დიადი ქვეყნის, მშრომელები სათუთად ინახავენ გამოჩენილი პარტიული და საბჭოთა მოღვაწის ხსოვნას. მის სახელს ატარებს კოლმეურნეობები, ქუჩები, საწარმო, საბჭოთა ხალხი პატივს მიაგებს მგზნებარე ლენინელს, ინტერნაციონალისტს, რომელმაც მთელი თავისი შეგნებული სიცოცხლე პარტიის, ხალხის სამშობლოს სამსახურს შეაღია.

ღირიკული რვეულიდან

* * *

ფიქრთა უდაბნოს ანაზღეულად
მოაწყდებიან ოაზისები
და მე, შთენილი ქარში ეულად,
მოულოდნელად შენით ვივსები.
კეთილი იყოს ეს ზურმუხტები,
ღვთის საოცრებად შენათვისები.
იისფერ თაღებს ისე უზღები,
როგორც უდაბნოს — ოაზისები.

* * *

თოვს გაზაფხულის თეთრი
ფიფქები
გამთბარი მიწის მოსაფერებლად.
ფრთებს მთავაზობენ შენზე
ფიქრები,
ალეწილები შინდისფერებად.
მე კი ირემი, ნაიარები,
თვალში ატეხილ მწვანე
კორდებით,
ამ თბილ მიწაზე დავიარები,
დავიარები და გელოდები.

* * *

შენი მწვერვალი ქარში ირწევა
და ჩემი ვნების ნებას ნებდება.
მზე ფილანციისკენ გადაიწევა
და ბაგეს ღიმი შეათენდება,
გაფერმკრთალდება ოქროს
ნათელი,

პაეროვნებით რაიც ფასდება
შენი სულით და შენი სახელით
ნაზი პირიმზე აკისკისდება.

* * *

ზარ გაზაფხულის ჩუმი ძახილი,
ჩუმი ზეფირის ნაზი ცთუნება,
ანქამებული თეთრი აპრილი,
ყვავილთა ფერის აბუბუნება.
ოცნება — შენსკენ მდრთოლარე

ლანდი

გაბლანდულია ვნების ფაცერად.
ვაი თუ შენ ზარ ის ნაზი ღარდი,
განგებამ ბელად რომ დამაწერა.
იქნებ მიტომაც ვერსად თავსდება
სელი, ამსკლარი მიწიდან ვალად.
ცხოვრება კაცთა იმით ფასდება,
თუ რა სიკეთე დარჩება კვალად.

* * *

ცაზე ბიბინებს ფერი ქლიავის,
თვალად რომ შევინთ ცისფერ
ასულებს.

სიზმარს მითრთოლებს ღამის
ნიავი,

ასე ნაზსა და ასე სასურველს.

სიწმინდის იგავს ყვება სანთელი,
თვალს იმშვენებენ ლურჯი იანი.
სიზმარს მიცხადებს ცისკრის

ნათელი,

ასე სუფთა და ვაზის ცვრიანი.

ეს გაცხადება ახდეს კეთილად,
მზის ოქროდილზე დანაკვეთები.
სულში ხატება ამოკვეთილა
შენზე ფიქრებით ნააღერსები

* * *

აპრილი შიშველ ტოტებზე
ზრუნავს.
ტოტები ხელებს ითბობენ მზეზე.
ფიქრები შენზე ნისლივით
ბრუნავს —
დაუწერელი ჩურჩული შენზე.
სიცოცხლე ჩემი ცისფერი რტოა
და თუ დაქანცვს იგი ქარებმა.
შენგან იმედის სურნელი მოვა.
როგორც ლანქერი და აჩქამება

18-9-93

* * *

ქარი შმაგობს და კელაპტარს
სცივს
და მეცოდება შენი ლოტოსი.
გვიანია და ფოთლები მცვივა
და ევარება ყინვას ლოდოსი.
სული შეგწირავს იისფერს
მცირედს
და ათინათის შემობრუნებას.
დღესაც მოგიტან ლოტოსის
იმედს
და სიყვარულის პირველ
ცოუნებას.

* * *

წვიმის წკირები ტყდება მინაზე,
ქარი ჭკორაობს ახლა ჭალაში,
გაუფერულდა მთვარის სინაზე
მოხეტიალე ღრუბლის ფარაში.
და მომენატრა ნაზი სურნელი
წამაქცეველი შენი კარდების

და მჭირს სურვილი განუკურნელი
შენს იმედებში განაეარდების.

* * *

წუხელი ტბაში დავტოვე მთვარე,
ეით ნარჩენილი ქარი მინაში.
ვერ მოვიფერე, ვერ დავიფარე,
ვერ მოვიყვანე მე შენს ბინაში.
წუხელი ტბაში დავტოვე მთვარე,
ოქროვან მთებზე ესხა იანი.
ზეცამ ინება და ისევ მაღე
ნობრძანდა დილა თავაზიანი.
აღარ ნანაობს მთვარე ჭავლებზე,
ეით გახსენება ჩუმი ვალისა.
ღვას ცისარტყელა ცისფერ
ჭალაზე,
ნება ყოვლისა აღმაგაღისა.

* * *

ფიფქებს მიჰყავდათ ცისფერი
დილა
შენი მაღალი სულის ნათელის.
ორი ტირიფი დამდგარი წყვილად
კელაპტარობდა, როგორც
სანთელი.
ქარი ქროლაგდა, — ვინმე აესული
და ვერ აქრობდა ბედის
ძარაზით. —
ფიფქებს მიჰყავდათ თეთრი
ასული, —
თვალდახატული დილა ლამაზა.

* * *

შეხი ბილივით მოქროდა ქარი,
თოვლი დნებოდა როგორც
ღუშილი
და სიყვარულის ცისფერი ქნარი

ჩუმად ფეთქავდა მთების
სულივით.

შენი ბილიკი ქარში ეკიდა,
როგორაც შენი თმების ზონარია.
მოქროდა ქარი შენი მთებიდან,
მოჰქონდა სითბო გაუგონარი.

* * *

თავს ვიტყუებდი, რომ დაგივიწყე
და სხვა სავანის კეძებდი ჩეროს.
მიბინდულიყო წნორებში ის დღე
და ჩუმად თვლემდა საბრალო
წერო.
სხივით ნაკემსი ქრებოდა ნისლი,

ჩასძინებოდათ მთვარის
მყეფარებს.
დავიწყებათ არ არის ღირსი
ჩანჩქერი, მუდამ სულში
მჩქეფარე.

მე მზრებზე მესხა შენი ტყეების
მწვანე ტოტები დანათოვარი.
უნარნარესი ცისარტყელების
ფერები სულში დანატოვარი.
და მოლოდინი იღო ნებაზე
ლოდივით მძიმე, თან აქროლადი.
მზეზე ეკიდა გულის ემბაზი,
როგორაც ზღვაზე — თეთრი
ხომალდი.

იაშა თანდღილავა

მოგონებები კალიმიოზე

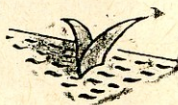
როცა მთებში თოვლი დნება, წყალი ნაპირს ვერ იტევს,
ველად გიხმობს სპა ველური და ბუნაგებს ვერ ითმენს,
ეს ის დროა, როცა მუზა ფანტელივით გაცვივა,
რალაც გინდა, ვილაცა გსურს, არ გწყურია, არ გცივა.
სწორედ მაშინ შევადარებ შენს ტილოებს დამის ზღვას
და მსვაესების აღტაცება ოლამპოზე ამიყვანს.
მთვარე ზღვაში, ნავი ზღვაში, ხალხი ზღვაში, მზე ზღვაში,
და ზედ მკრთალად შენი სული ფერთა მიმოღვლევაში.
გწამდა, თესლი შენგან რგული ერთ დღეს აღმოხდებოდა,

სად არ ქუხდი, სად არ დუღდი, ოხვრა სად არ გზდებოდა.
ხოფა, სარფი, ვასიუგანი, ლენინგრადი, თბილისი —
ბმ ქალაქებს მოეზნია შუქი შენი დილის მზის.
ზოლოს თბილისს შეეთვისე, დედა მაინც დედა,
ვით ნიკალას; იეთიმის, შენი ზედიც სევდა.
დრო მაღია, თითქოს გუშინ გქონდეს დღენი ყრმობისა.
ვფლობდე ძალას ვარსკვლავიდან სულის გამოხმობისას.
ამიტომაც საუბარი შენთან დღესაც ისე მსურს,
როგორც მაშინ სტუდენტობაში დღეებს ვთვლიდით თბილისურს,
ორიოდე სიტყვა მინდა გითხრა, ღმერთით თუ შევძლებ
და დაგიწვებ ძველკოლხურად ხელებს დაღლილ მუხლებზე...
კაცი სწორედ ფიქრის ზღვაა და სადაც დულს იქ დელავს,
ვის სიმღერა ლექსად უყვარს, ვის კი ლექსი სიმღერად.
ნურც ჩვენს ბიჭებს დავივიწყებთ, საამაყო ვაჟკაცებს,
ეს მე ვიცი, რა გზებით და ხერხით გამოგიტაცეს...
საანდერძოდ გითქვამს: მეც ხომ თქვენი ძველი სისხლი ვარ,
სადმე ისეთ ალბას დამფლეთ, რომ შემეძლოს ზღვის ზილვა
ჩვენც კაცური ვალის მოხდა სწორედ იქ მოგიხერხეთ —
შარფში, სადაც ერთ დროს გვედგა ძველთა-ძველი მუხის ხე,
ვით ჩვენ წმინდა ძვალთშესალავს შენი ძვლებიც შევმატეთ,
ისე შენმა ნაღვაწევმა აღტაცება შეგვმატა.
მოგონების ზღვას მივყვები, იქნებ ნაპირს გამყაროს
და ვიზილო საოცნებო ძველკოლხური სამყარო,
ამბებს ჩემზე უფრო უკეთ ზვალ სხვა გეტყვის გვერდებად,
ხალხი, შენი წარმომშობი, არასდროს დაბერდება.
სხვაგვრივ აზლა ვინლა დავრჩით — რაღაც ერთი სოფელი.
მაგრამ დედა საქართველოს შვილი განუყოფელი.
იქეთ კიდეც რაღამდენი... სჯობს ვიყო და ვიყურო,
რაც რომ გრძნობა გამიჩნდება, ისევ ჩემში მივექურო.
ჩრდილი ნათლის გადაშეკვეთი შოლობილში მინამ დევს,
სანამ თვითონ ჩრდილის მფენი მზისგან იღებს სინათლეს.
დრო სივრცეში რაც არ ზომო უზუსტესი ნივთებით
რაისგანაც წარმოვიშვით, ბოლოს იგივე ვიქნებით.
მაგრამ რჩება შენი ზღვების ჯადოქრული ფერები.
მაგრამ რჩება შენი ლექსის აღმამფრენი ბგერები,
ჩვეულებრივ, როცა მზისით მიუყვები ნაბიჯებს,
რაც არ უნდა შეეცადო, ჩრდილს ვერაფრით დაიჭერ,
შენ არასდროს მიგიცია ჩრდილი — სული სატანას,
წუთისოფლის შენებურად მეც ვინატრი გატავას.
აზრი — აზრთა მეუფე და შენი სულის მპყრობელი,

გაიგე, რომ „შვიდ ქვეყანას“ გვყავდა „დიდი მშობელი“
და შეაგდე ღამის ზღვაში „მარჩენალი ფელუკა“,
ზურგის ქარმა გაშველა და ნიჩბის მოსმამ ხელუკან.
მთვარე გრილი, მსუბუქ სხივით ტალღებს ეთამაშება
და ის დროა, როცა სძინავს დიდებსა და ბავშვებსაც.
გმირად იშვი იმის შემდეგ, მითად და საარაკოდ,
როცა სთხოვე ქვა კურთხეულს „წუთი სალაპარაკოდ“.
ო, ის ღამე მერე შენმა უკვდავ ზელმა ასახა
და ბოლომდე დარჩი იმად, რაც ზალხისთვის ახლა ხარ.

* * *

თბილისი ქალაქს შერი ფაცხა, ჩვენთვის კერა ლაზური,
ახლა თუა ურდულებით ჩაკეტილ-ჩარაზული,
იქნებ არა, ცხოვრობს, ალბათ, ვინმე ლაზი სტუდენტი.
შენ ხომ კარებს, ისე ვით გულს, ყველას ფართოდ უღებდი.
ეჰ იმ დღეებს... ჩემში მუდამ სანთლებს ვუნთებ მაღი-მალ,
შენს ღამეულ ზღვათა ფერებს ვგრძნობ, რომ დავუძვრალივარ.
გიკითხივარ, ერთხელ ვითქვამს, არ ჩანს ზამთრის მზესავით,
ისიც ჩემებრ, ქარებს დასდევს სივრცეებზე მკვნესარი.
თვით კი იცი, ჩვენნაირი ვინ რაღამდენს მოესწრო.
„ამეებით“ ბედნიერი მაინც იყავ „მაესტრო“.
ვინ რა ნდომით ეწაფება წყაროს „სოფლით მონადენს“,
ზოგიერთში ელვა ბუდობს, ზოგში კიდევ მონა დევს,
ირიბ მზერას ამჯობინე კალამი და შოლბერტი.
ამ შოლბერტით დაიბადე, ამ შოლბერტით მობერდი,
ამიტომაც დაგრჩა ქვეყნად ზღვები ზღაპრულ ფერებით.
დრო მოვა და აწი უფრო ღირსად მოგეფერებით.
ეგებ ვინმემ მიგამსგავსოს, შეიღს ერისა გუშინდელს, —
ძველკოლხური შენი გენი ამირანის სულში ღვეს.

წ ე რ ტ ი ლ ი

როგორც კი წერილს წაიკითხავს, შეიშლება ჭკუიდან... მართლა არ შეიშლება, მაგრამ არც ბევრი დააკლდება.

დახვეს. უფრო სწორად, ჯერ დახვეას დააპირებს, მაგრამ მაინც გადაიკითხავს მეორედ წერილის ბოლო აბზაცს. შემდეგ ნამდვილად დახვეს ბარათის ფურცელს ორად, ოთხად, მერე — რვად, მერე — თექვსმეტად... სანამ ქაღალდის წვრილი ნაფლეთები არ შერჩება თითებში. ნაკუწებს იატაკზე მიმოაბნევს, აღრიალდება, გაგორდება ტახტზე და მუთაქას წიწკნას დაუწყებს კბილებით. იტირებს ერთხანს... მერე სიგარეტს მოძებნის და ზედი-ზედ მოსწევს ორ ღერს: პირველს — ბოლთის ცემით, მეორეს — ჯდომაში. ვითომ დამშვიდდება...

გადაწყვეტს პასუხის შეთხზვას და მაგიდას მიუჯდება. საწერკალამს დაუწყებს ძებნას. დიდხანს მოუძებნა ძებნას...

იპოვის წვერწატეხილ ფანქარს „მშრალ“ საყვავილეში. იძულებული გახდება, სამზარეულოს ბლაგვი დანით წათალოს ნაპოვნი. დაჭმუჭვნილი რვეულის შუაგულიდან ამოხვეს „ტყუპ“ ფურცელს. დაიწყებს წერას შეეცდება იყოს შეუბრალებელი. დაწერს ორ სტრიქონს... ორ სტრიქონს ისევ. როგორადაც დაამახსოვრდა ის ბოლო აბზაცი, (ჭკუიდან რომ კინაღამ შეშალა)...

შეთხზავს იმ ორ სტრიქონს და შეყოყმანდება. წერას თვს დაანუბებს, წამოდგება, ტახტიდან მაგიდაზე გადმოაწყობს საფერფლეს, სიგარეტს, ასანთს. დაუბრუნდება საკუთარი ტანის სითბოთი შემობარ სკამს.

მოუკიდებს, გააბოლებს და ჩაფიქრდება. იფიქრებს ერთხანს. გაიხსენებს ყველაფერს (უფრო სწორად — თითქმის ყველაფერს). მერე იმ ორ სტრიქონიან „ტყუპ“ ფურცელს დახვეს ორად, ოთხად, რვად და ნაკუწებს გადადებს გვერდზე. რვეულიდან ამოხვეს ცალ ფურცელს და დაიწყებს წერილის თხზვას ხელახლა. შეეცდება იყოს უფრო გულახდილი და თბილი. დაწერს ორ ან სამ სტრიქონს. გადაიკითხავს. არ მოეწონება (იფიქრებს, რომ სათანადო სითბო ვერ ჩააქსოვა წერილის დასაწყისს) და დაჭმუჭვნის... დაჭმუჭვნილი ქაღალდის გორგალს დადებს საფერფლეზე და სიგარეტის ანთებული ბოლოთი „გაზვრეტს“ ერთხელ, ორჯერ (ფიქრობს)...

ფანქრის ბოლოს ცერის ფრჩხილებზე დაიკაკუნებს. ჩაახველებს ისე, თითქოს იმის თქმას აპირებდეს, რისი დაწერაც უნდა. ჩაახველებს მეორედ და დაიწყებს მესამედ ბარათის შეთხზვას. დაწერს ორ სიტყვას, დასვამს ძახილის ნიშანს, გაშრება... მერე ფანქარი ხელიდან მაგიდაზე დაუვარდება (თუმცა არა — დადებს. ფანქარს დადებს წვერით ძახილის ნიშნისაკენ.) „ჩააქრობს“ ჩამქრალ სივარულს და სახეს ხელისგულებში ჩარგავს. აწურავს მხრებს, მოუნდება ტირილი, მაგრამ ვერ იტირებს...

ისევ გაიხსენებს ყველაფერს (თითქმის ყველაფერს) და მიხვდება, რომ არ არის მართალი... მერე თავს დაიმშვიდებს — იფიქრებს, რომ მის ადგილზე არავინ შეიძლებოდა ყოფილიყო მართალი... რომ ისაა მართალი, ტყუილს მოკლე ფეხები აქვსო. გაახსენდება საკუთარი ფეხები — დახედავს და თვალიერებას დაუწყებს. წვივზე კოლოს ნაკბენს აღმოაჩენს, ჩიჩქნას დაუწყებს ფრჩხილით და იმ ჩიჩქნაში გაახსენდება, რომ ადამიანი იკბინება. ადამიანის ნაკბენის დასათვალიერებლად სარკესთან მისვლა მოუწევს. შეიხსნის ბოლომდე შეკრულ საკინძეს, თმებს აიკრეფს, ცალი ხელით ყურს უკან გადაიწევს, თავს გვერდზე მიაბრუნებს და დაინახავს ლავიწს ზემოთ კისერზე მოლურჯო-მოვარდისფერო სამკაპიკიანისოდენა ლაქას, რომელიც დღე-ღამეზე უნდა გაყვითლდეს.

თმებს ჩამოუშვებს, თავს გააქან-გამოაქანებს — ნაკბენი ჩანს. გაახსენდება, რომ კბენისას სულაც არ ტკენია და ჩაიცინებს (კი არ ჩაიცინებს ჩაითრქილებს). დონჯს შემოირტყამს სარკის წინ დამდგარი და მხრებს აათამშებს (შეეცდება, ხსენიათი გამოისწოროს)... ვერ შეძლებს... მხრების თამაში დაღლილობა მოეძალება. შეხედავს ტელევიზორზე წამოსკუპებულ მაჩვიძარას და დაამთქნარებს...

დაიწყებს ლოგინის გაშლას. ბალიშს ააფუძვლებს. გაიხდის და დაწვება (თუმცა დაღამებამდე დროა) გულადმა. ჭაღს გაუშტერებს მხერას. ჭაღზე ბუზი იქნება ჩამომჯდარი (დილის ზოცვა-ჟღერის შემდეგ სასწაულად გადარჩენილი).

თვალები მიენახება.

გადაბრუნდება კედლისკენ. საბანქვეშ „მოიკეცება“ რვიანივით. ჩაიფიქრებს მეორე დღისთვის — შეუკვეთოს სამწუთიანი საუბარი სატელეფონო სადგურიდან. უნდა დაიჯეროს, რომ ვერ გაუბედავენ იმის გამეორებას, რაც წერილის ბოლო აბზაცში ეწერა. თვალებდახუჭული დაამთქნარებს და საბანს ამოიგებს ნიკაპქვეშ.

დაძინებამდე ნახავს სიზმარს...

ბორძიკით ღადის

„მე ჯავახეთს რა მიშავდა,
მთვარე იდგა მზესავითა“.

ხალხური

არის ჯავახეთს უხვი მთა-ველი,
მწყერის გოგმანი, მწყერის თამაში
და ჩემი გვარის მამამთავარი
ბორძიკით ღადის ქერის ყანაში.
ნეკნებში უჩქეფს ჩუნჩხის ფშანები,
ფილტვის მაგიერად ორი კალმახი,
ქარაფის თავზე ძოვენ ხარები
და რქებით თხრიან სისხლის სამარხებს.
უცბად ირღვევა ნისლი ცრიატი,
ორი ტბა ზეგანს ნათელს მიაფენს,
როგორც ფირუზის და ბრილიანტის
ბებერ და ნაჯაფ ხელზე კიაფი.
სხვა ისვამს ახლა ხელზე კალიებს,
ნამგალსაც უკვე სხვები ლესავენ,
მთვარე კი უცდის ისევ ალიონს
და ტაბაწყურთან დგება მზესავით.
მაგრამ სხვა ვინმე, უკვე თამამი,
გამრავლებულა თამაშ-თამაშით
და ჩემი გვარის მამამთავარი
ბორძიკით ღადის ქერის ყანაში.

თვალეზი მწველი და გამომწვევი,
თვალეზი შენი და შენზე მეტი,
შებინდებისას ქარაგმებს წერენ
ჩემი ხელეზის ცხელ პერგამენტზე.

ძირს, როგორც ძველად, ტანჯვით ვეშვებო
და ახლა ვეკარგავ იმედს მაშინდელს,
ბანგი — ტრფობა და ბანგი — ლექსები
სიკვდილის წამში რომ ვერ მამშვიდებს.
შუაღამისას სევდით ყმუიან
ჩემი თვალები და ჩემი ძვლები;
მე, რა თქმა უნდა, თავს არ ვიტყუებ,
რომ მოგეყრდნობი და შევიცვლები.
მაგრამ ცა მღერის მწუხრის სიმღერებს,
უწინდებურად თვალი აქვს სველი
და სიყვარული ისე მიხსენებს
დროდადრო, როგორც მტანჯველი სენი.
ვიღაცა მოდის და მაჯას მითვლის
და ბინდში შენი თვალები მზევრავს,
როგორც მსხლის ხეზე ლამაზი ფითრი,
ისე ყვავილობს ეგ შენი მზერა,
რომელიც არ გგავს. მე კი ტყუილად
ვღელავ და კვლავ არ ვიცი რა მინდა
და ჩემი ძვლები როცა ყმუიან,
მოსაკვეთი ვარ ჩემი თავიდან.

მე ის ვარ, თქვენნი ძველი მხევალი,
ალტაცებული შლეგი და მწირი,
მზის ჩასვალთან მკვდარი ხელები
წავიღე ჩუმად და ზღვას შევწირე.
მე ის ვარ, ყელზე მიწა რომ მენტო,
შავ თილისმაზე ცა რომ მეკიდა
და მთვარე თავის უკვდავი ფერით
გადმომდიოდა მოჭრილ ნეკიდან.
მარადიული სიმღერის გედი
თრთოდა და ძრწოდა ყველა ავსული
და მოღალატე მაცდური ბედი
ზურმუხტის თვალად მყავდა ჩასმული.
ახლა ფორთოხლის ყვითელ ბალებში
გადმოხვეწილი ვუსმენ სატირებს
და მზის ქურუმი მიცქერს სახეში,

გალიმებული მიქნევს სატევარს.
მე მზესთან ერთად სიკვდილში ჩავალ,
ჩავალ ზღვაში და მღელვარე ლელში,
რომ მოვალანდო თივას და ჩალას
ამწვანებული ველების ეშმა:
მე ის ვარ, თქვენი ძველი მხევალი,
შავ თილისმაზე ცა რომ მეკიდა
და მთვარის ძველი, ყვითელი სისხლი
გადმომდიოდა მოჭრილ ნეკიდან.

ახლოს სიყვარულია, შორს კი ინდოეთია,
შორს კი არაბეთია, კიდევ მხარე ქაჯთა,
გაღებულა კარიბჭე, ყველა ზეცა ერთია,
გაღიფრინა შურთხმა და გულანშაროს დაჯდა.
ჰოი, ჩვენო ასმათო, დაო ღვთიურ ტანჯვის,
ერთგულების ფასად გულმა რა ისურვა:
სამფლობელო დიდი და ღვევების განძი,
თუ დავიწყებული ნაღველი და ურვა.
შორეული წინაპრის საოცარი სევდა,
შორს, არაბეთს იქით, მიფრინავ და მიჰქრი,
აღზევებულ მამულის სხვანაირი მზე და
სხვანაირი სიცოცხლე, სხვანაირი ფიქრი.
მიუძღვება ოქრო დიდვაჭართა ამქარს,
გაუმხელენ მეფეს ზრახვებს გულში ნადებს,
ლაღი წინაპარი წიგნს დიდსა და ახალს,
როგორც ნანადირევს, ტახტის ახლოს
დადებს.

ცაში შვიდი ფერია, კიდევ ერთი ღმერთია,
კლდეზე გრძნეულებით ფეთქავს მხარე
ქაჯთა;

შორს კი ინდოეთია, კიდევ არაბეთია,
გაღიფრინა შურთხმა და გულანშაროს დაჯდა.

ბ ზ ე ბ ი

— არ უნდა გაგეშვა ფოთში! — შეაწყვეტინა გიორგიმ და ხარებს შეუძახა.

მარიკა ნიშნისმოგებითა და მდურვით მიაჩერდა: — რავა ლაპარაკობ შენ? მე გოვუშვი თუ? ეიჩემა ერთ დღეს მიწეზიან ბაღანასავით, ფოთში უნდა წავიდე, ფოთში უნდა წავიდეო, ვერ იქნა და ვერ გადავაფიქრებინეთ ვერასდროს. რა გინდა იმ დანაქცევ და დასანაცრებელ ფოთში-მეთქი, რომ ვკითხე, გაბნაზდა და იმფერი სიტყვა ამოუშვა პირიდან, იმფერი რამე-რუმეები მაკადრა, ყურიდან-ყურში არ გოუშობდა კაცი. შენ რა იცი გამოხეტებულმა დედაკაცმაო, ვინაც კი ფოთში წვეოდა, სული მუქა და მე, აბა, რავა წავსდებო, სხვებს რომ ჩამოვჩრე და ორი კაპეიკი ვერ გავაკეთოო... ჩვენც წავიყვანეთ-მეთქი, რომ ვუთხარი, ააგლო ქვაი და შეუშვირა თავი — თქვენი წაყვანა რაფერ შეიძლება, ჯერ ღამის გასათევი უნდა ვნახო სადმე, მერე ჩამოგაქითხავთ და თქვენც წავიყვანთო. რაღა მექნა? დევთანხმე ბოლოს, კაი, აბა, რავარც შეხე იტყვი-მეთქი. ადგა, დაკრა ფეხი, გაშა ფოთში და ქე მიგვატია ღვთის ანაბარად. ვართ მე და ჩემი გოგო და ვუცდით, თვალები სულ ჭიშკარზე გვაქ მიბჯენილი — აბა ახლა გამოჩნდება და აბა ახლაო, მარა სადა? გვეოდა ასე კვირები და თვეები, მერე წელიწადიც ჩაგვეოდა ხელში მის ცდაში. ვის არ ვეკითხებოდით, იქნებ ფოთში იყავით რომელიმე და იქნება მაღლიზა იმ ჩემს კაზანს მოკრათ სადმე თვალი-მეთქი. აბა, არ შეგვაშოს ჭირმა, არ იცის არაკაცმა მისი ასავალ-დასავალი, კაციშვილმა არ იცის, ცამ ჩაყლაბა თუ მიწამ. მაშინ კი ვიფიქრე, რაცხა ფარცავი არაა მის თავს. მეთქი და ამიტანა მარა რა ამიტანა შიშმა. დღე და ღამე სულ იმაზე ვფიქრობ და ვტირი. დავაფრე აგერ უაზილარი და იგია, მერე, მეტი ვერაფერი რომ ვერ გავაკვლიე, დევსესხე მეზობლებში რაცხა ორი კაპეიკი და გადავწყვეტე წავსულიყავი ფოთში. წასვლა ქე გადავწყვეტე, მარა ქე ამიტანა შიშმა, კი მივად, მარა, სად მივად, გზაი ვიცი თუ კვალი? ფოთი კი გამეგონა, მარა სად იყო, სად ჭანდაბაში, შავი ნამდვილად არ ვიცოდი. ფოთში დიდი სახლებიაო, ბევრი სალხიაო, დროგებითა და ფაიტონებითაა ავსებული იქაურობა, აგიც ქე გამეგონა. გავბედე, გავრისკე და წავიდე მაინც. ფეხით გავიარე იმხელა გზა და ჩვევდი მატარებლის გაჩერებაზე, ვიდაც მაღლიანმა მასწავლა — ბილეთი აიდგო. მატარებელი მოვა, ახვალ და ორი-სამი საათის მერე ფოთში ამოყოფ თავსო... შენ გინახავს მატარებელი, ნენა? — შეეკითხა მოულოდნელად გიორგის.

— არა! — უარის ნიშნად თავი გადააქნია გიორგიმ.

— ნეტაი განახა, ერთი, რაფერია! — ბრყეული აღტაცება გამოეხატა სახეზე მარიკას, — მეც პირველად ვნახე იმ დღეს მატარებელი. კინაღამ ფირფიშაი გამისკდა და ადგილზე კინაღამ გავჩხიკინე ფეხები, რომ დევინახე. გვეხედე და რას ხედავს ძახ ჩემი დასუსტები თვლები — მოდის მარა რა მოდის, გაცოფებული კამეჩივით რომ ქშინავს პირდაპირ? ცხვირიდან სულ ფუტხა და ნაკვერჩხლებს ყრის გველშეპივით!

და მიაქ ხეი და მიწა, მე პირველად გველენაში მეგონა და არიქა, ახლა გადამელაპავს. მეთქი, რომ ვიფიქრე, მატარებელი მევიდაო, თქვა ვინცა აშენებულმა და ქე დავაწე ნარდი პაწა. იმ ასაშენებელმა, ბილეთი რომ ამადებია, ძალით ამსვა ბორბლებზე შემდგარ ოთახში და ძალით დამსვა სკამზე. ვჭდანვარ, მარა ვაი მასეთ დაჯდომას, აწურული ვარ და სულ იმაზე ვფიქრობ, ახლა რა იქნება-მეთქი. ხალხი ჭდანა და ქე ლაპარაკობს არზენად, მე კი ინდაურს რომ ჯოხს დავარავ და დეებნევა ტარაბუა, სულ მთლად ისე ვარ გაბურსალებული. რავა ვიდებ ხმას, სულ ციცი-ცივი ოფლი მასხამს და სულ ამას ვნატრობ გუნებაში — ღმერთო, მწყალობელო, ერთი აქედან ცოცხალი ჩასვლა მაღარსე, ჩემს მეზობლებთან დატოვებული ჩემი ბაღანას ნახვა მაღირსე და ჩემი მოღალატე კაძახი თუგანდა წყალს წაუღია-მეთქი... რავარც იქნა, ასე შიშსა და ჯახირ-ჯახირში ჩევდელი იმ დასაკურმუსეთებელ ფოთში... ვხედავ, მარა რას ვხედავ — სულ ერთმანეთშია არეული ურმები, დროგები, ფაიტონები, ხალხი რომ სულ ქიანჭველების ბუდეხავით ისვრება. არის ერთი ყვირილი, ხორხოცი, ჩოჩქოლი, ზრიალი და ერთი ვაიუშველბელი. მივალ ამდენ ხალხში, კაციშვილი არაა ნაცნობი და მეც არ ვიცი, სად ჭანდაბაში მივიდვარ. ერთ ადგილზე კინალამ გამჭყაპა დროგმა. მედროგემ კინალამ მცემა, მერე იმფერი სიტყვები მაქადრა, ერთხელ ჩემმა ქმარმა რომ მითხრა, შეცდომით დვიხის მაგიერ ძმარი რომ დავუსხი და დალია... რა უნდა მექნა? მევითმინე... მივალ და მივალ, გვაჩერებ ერთს, მეორეს, მესამეს... ვეკითხები, ამა და ამ კაცს თუ იცნობ-მეთქი. ზოგი ხაერთოდ არ მეკითხება აფერს, ზოგი რაცხას მეუბნება, მარა ვერ ვგებულობ, რას მეუბნება, ზოგი კიდევ, რომელ ქუჩაზე ცხოვრობსო, მეკითხება, რომელ ნომერშიო. რა ვიცი მე ქუჩა და ნომერი-მეთქი, ვეუბნები. აბა, აქ სოფელი რომ არაა მაგის გარეშე კაცი რავა მოიძებნებაო, უკვირან. რავა, ჩემს სოფელში მე ყველას ვიცნობ-მეთქი, ვეუბნები. აქ კიდევ, ქალაქიო, მეუბნებიან და გავკირვებულები მათვლიერებენ, ვითომდაც რაცხა აბდრული რამე ვკითხე... ზოდა, ამ ძებნა-ძებნაში რომ ვარ, უცებ არ გადავაწყდი იმ ჩემს გათახსირებულ ქმარს? გევიხედე შემთხვევით და არ მუა მუა გზაზე? ისეთ გამოკობტაებულა, ისეთ გამოცვლილა, ქე გამიჭირდა პირველად მისი ცნობა. გვერდზე ვინცა ქალი მოყვება — მაღალი, აწოწილი, გაჩხორიებული, ცარიელი ძვალი და ტყავი, დრუნწი წითლად შეუღებია, ლოყები რაცხაით მოუტურტლავს და ბატის ქოხმა რომ იცის, რომ წეისვამ და დეიწყებს ბზინვას, ისეთ უბზინავს სწორედ. მომკრა თვალი და ეს ჩემი კაცი რომ დეერქო ერთ ადგილზე, ვეღარ მეიცვალა ფეხი. დგანა, დოუყლიპავს თვალები გომბიასვით, მიყურებს გაშტერებული და პირდაფჩინილი, ხომ არ მომჩჩეხნაო, ფიქრობს, აღბათ, გულში...

— შე მოღალატე ღმირიავ-მეთქი, რომ დოუყვირე და ვებდღვენი ერთი ჩემებურად, მეიყუშა მატლივით, მეიყუშა და ძლივს დაძრა ენა პირში — შენ აქ რა გინდაო, მეკითხა ბლუყუნ-ბლუყუნით. შენი გაცოფება, შენი ფხეების გაქიმვა და შენი არ გადარჩენა-მეთქი, ვუთხარი მე — რომ დაქარი ფეხი, რომ მოშვი და გამიქეცი, ქალი და ბაღანა რომ მიატიე, აბა, რაფერ ფიქრობ შენ, ვითომ არ მოგძებნიდი-მეთქი?! ვერაფერი მითხრა, აბლუყუნდა გლახახავით, მოყვა რაცხა უთავბოლო და უზრო ბოდილს: მუშაობა დევიწყე, ფულს ვავროვებდი და სახლში მომქონდაო... მატყუებს, ვატყობ ეს გასაციებელი, არც ერთი სიტყვა არაა მართალი და სწორი მის ნათქვამში, აგი ქალი ვიხაა-მეთქი, რომ ვკითხე, და იმ გაჩხორიებულ ქალზე ვანიშნე, სულ დეიბნა და დეიბნა ბრინჯივით. ჭერ, მეზობელიაო, მითხრა, მერე ამხანავო, მერე კი ნამეტარი რომ შევუჩნდი და შევუჩნდი, ქე მითხრა სიმართლე და, ცოლიაო, გამომიტყდა. ცოლიაო, რომ მითხრა და ქე გადამეფარა თვალბზე ბინდი, ისეთ გადამეფარა, დაღამდა-მეთქი, ვი-ფიქრე. მერე, ჰოგეცა სიკეთე, ვიკივლე მარა რა ვიკივლე, სულ ცაი ჩამევიდე კივილით დაბლა, ვებდღვენი მერე თმაში იმ ქალს, დავითარი, გაუფდართე მიწაზე, წამოვაჭეკი

ზვიდან დასაკლავი ღორივით და ვუჟაჟუნე და ვუჟაჟუნე ცხვირ-პირში. მოგროვდა მაში, ხათვე ხალხი, ატყდა ერთი ვაი-უშველემელი, ვერ გვიგებ, ვინ რას ჩივს, არის ერთი დუღავი, ზოგი გვაშველებს, ზოგი გვამწნევებს და გვაქეზებს — მიდით, მიდითო, ზოგი გვამტყუნებს და არის ერთი აშბავი. ძლივს გამომგლიჯეს ხელიდან, თვარა ქე შემომაკვდებოდა ის ქიაშკვდარა ქალი და ქე ვნახავდი შაირს. ამასობაში ჩემმა ქმარმა, რავარც კი ნახა მომენტი, დაავლო ხელი თავის გახსორიკებულ ქალბატონს და არ მიეფარა თვალს! აქეთ ვეცი, იქეთ ვეცი, მარა რას ნახავ ამდენ ხალხში? ამ უცხო ქალაქში? მისი ნახვის იმედი რომ გადამიწყდა, ქე გამოვბრუნდი ისევლე სახლში ტირილ-ტირილით... ო, ღმერთო, ჩემი გამწარებია დიმიტრიე მანახე ერთი მოწყურებული და ეგერ რომ ყრახტალებს, იმ ჭაჭიასავით გამწარებული... ქმრის გაქცევა არ მაკმარა ღმერთმა და გასულ თვეში სახლიც ქე დამეწვა. დავჩრით ასე ცარიელ-ტარიელი მე და ჩემი გოგო...

— სახლი რამ დაწვა? — შეაწყვეტინა გიორგიმ.

— მისით დეიწვა, თუ ვინმემ შეუბიძღოა ცეხლი, არ ვიცი. რავარც იყო, ქე დეიწვა და... კიდომ კაი, დღეი რომ იყო, თვარა დამე რომ გაჩენილიყო, ნომ გამევიბარებოდი ვირთხებივით შიით?

— კი, აბა! — დაეთანხმა გიორგი და მერე დასძინა, — ნუ გეშინიათ, ცოცხალ კაცს ყველაფერი ეშველება.

— რა ვიცი, არ ვარ დარდით და ფიქრით და...

...მაროას ქაქან-ქაქანში სარდიონის კარ-მიდამოსაც მიაღგენ.

გიორგიმ ხარები შეაჩერა, ურმიდან ჩამოხტა, ვეება ხის ქიშკარი შეაღო და წინ წაუძღვა ხარებს.

თვალუწვდენელ ეზოში კოინდარი ბიზინებდა. ვეება, ორსართულიანი, ხისრიკულე-ბიანი, განიერაივნის ოდის წინ ვეებერთელა ცაცხვის ხეები ჩამორიგებულიყვნენ. ცაცხვებს მაროასავით გაეშალათ მძლავრი ტოტები და იქაურობას ქოლგასავით აჩრდილებდნენ... ოდის უკან დიდი, კრამიტით დახურული სამშადი და სხვადასხვა სათავსები შოსჩანდა — ერთმანეთის მიყოლებით ჩამორიგებულიყვნენ ბელღები, სასიმინდეები, თავლები და ვინ იცის რა არა კიდევ.

უკველივე ამის დანახავმა მაროამ კიდევ უფრო მიბრიც-მობრიცა ისედაც ელამი თვალეები, გაცეხულმა და პირდაღებულმა მოავლო მკერა ყველაფერს და მოწონებით, მოწიწებითა და შიშით ჰკითხა გიორგის: — რავა, შენ ცხოვრობ აქანე?

გიორგიმ უხმოდ, გაურკვეველად დაქნია თავი და ხარებს შეუძახა.

— ხედავ შენ, გოვ, რავა კრიალებს აქაურობა? — მიუბრუნდა მაროა იულიას, — ხედავ შენ, სად მევედით, გოვ?

— ვხედავ! — მოკლედ და მკვეთრად მოუჭრა იქაურობის თვალთვალში გართულმა იულიამ, რომელსაც დედამისისა არ იყო, რაღაცნაირი შიში და მოკრძალება დაეფულა ასეთი კარ-მიდამოს დანახვაზე, კიდევ უფრო დაზავრა და დაადუმა ამ მოულოდნელობამ და იმისმა წინასწარმა ანგარიშმა, თუ რა იქნებოდა, როგორ იქნებოდა მომავალში, როგორ შეეგუებოდა აქაურობას და როგორ წარმართებოდა მისი შემდგომი ცხოვრება.

— კაი აღვილია, გოვ, კაი! — აღარ ცხრებოდა მაროა, — აბა ქე მევითქვამთ სულს პაწას მე და შენ, არა?

იულიამ რაღაცნაირი მღურვით შეხედა და აღარ უთქვამს აღარაფერი.

გიორგიმ ურემი სამშადის გვერდით გააჩერა, მიუბრუნდა დედა-შვილს და თქვა: — აბა, ჩამოდით ანლა დაბლა!

მაროა იულიას დახმარებით კრუსუნითა და ოხვრით ჩამოხობდდა დაბლა, ერთხელ კიდევ მიათვალ-მოათვალიერა იქაურობა და აკვიატებულივით გაიშვირა: — კაი აღვილია, ნამდვილად, კაი!

გიორგიმ ჭერ ფაქიზად დაკეცილი ტომრები ჩამოიღო და ლაფაროში დააწყობა. მუშა დაითრია, ტომრებთან დადო, ხარები გამოხსნა, გამოურბი შედენა, წყალი დააღვინა, საკვები დაუყარა და გამოზრუნდა.

— წავიდეთ, აბა, სარდიონთან! — თქვა, როცა მაროიას მიუახლოვდა.

— სარდიონი ვინაა, ნენა? — იკითხა მაროიას, — ძამაა შენი?

— ძამა კი არა... — ჩაიცინა გიორგიმ.

— ააა! თავა, შეხი არაა აქაურობა?

— ჰმ! — მწარედ ჩაიცინა გიორგიმ, — ჩემი კი არა... მე ვინ მომაშავებს ასეთ სახლ-კარს!

— აბა, შენ რა ხარ? — სულ დაიბნა მაროია...

— მოჭამაგირე!

მაროიამ მოულოდნელად მოიწყინა, სადღაც გაქრა მისი ადრაცება და სიხარული. ჩაფიქრდა და ორჭოფულად იკითხა: — რას იზამს ვითომ, შიგვილებს თუ არა სარდიონი თუ ვინცა?

— რა ვიცი მე! — მხრები აიჩეჩა გიორგიმ.

— თუ არ მიგვიღო, რა გვეშველება? — არ ცხრებოდა მაროია.

— ადგებით და ქე წახვალთ თქვენს გზაზე! — მიუგო გაღიზიანებულმა გიორგიმ, — წამოდით, წამოდით, დავილაღე, დავისვენო, უნდა!

— ჩვენც ქე გვინდოდა დასვენება, მარა... — ლაპარაკ-ლაპარაკით მიყვა მაროია უკან.

ოდის წინ, ცაცხვის ძირას გაფენილ ჭრელ ფარდაზე კაცი იჭდა, მუხლებზე გადაშლილი წიგნი ედო, დინჯად ახრჩოლებდა ყალიონს და, ცოტა არ იყოს, გაოცებულ გაკვირვებული მწერით გასცქეროდა მისკენ მიმავალ ამ უცნაურ დელეგაციას.

გიორგი სარდიონთან მივიდა, დედა-შვილი კი მოშორებით შეჩერდნენ.

სარდიონმა თვალები მოჭურტა, ყალიონი მოქაჩა, ააცქერდა გიორგის და დაღლილად იკითხა: — როგორაა, ბიჭო, საქმე?

— კარგად! — უბიდან რაღაც შეკვრა ამოიღო და გაუწოდა: — აი, ეს გამომატანა და დაითვალოსო, შემოგითვალა.

სარდიონმა შეკვრა ჩამოართვა და იქვე მიაგდო ფარდაზე. — არ უნდა ამას დათვლა! ისიც არ შეცდებოდა და შენაც გენდობი! ჰო, მეტი რაო?

— კიდევ დამჭირდება და შემოგითვლიო!

— შემოშითვლის და ქე მივცემ, სიმინდის მეტი რა გვაქვს ბიჭო!.. დაილაღე გზაზე?

— დავილაღე... სიცხეა...

— კი, ნანეტარი ჩამოხუთულია დღეს... დაისვენე ახლა, თავისუფალი ხარ დღეს, არაფერს არ გათხოვ მეტს! — სარდიონმა ისევ მოქაჩა ყალიონი, გახედა ერთ ადგილზე უხერხულად აწურულ დედა-შვილს და თითქოსდა ახლა შეამჩნია ისინი, სასხვათაშორისოდ იკითხა: — ესენი ვინ მოგიყვანია, ბიჭო?

— ესენი... გზაზე შემხვდნენ... სახლი დაეწვათ... სამუშაოს ეძებენ რამეს... ვინმე რომ შეგვიფარებდესო...

— ვინმეო, ხომ?! — სარდიონი ჩაფიქრდა, მერე მოულოდნელად და მჭანედ გადაიხარხარა: — მკვდარი მკვდარს გადაეკიდაო, ბუზს არ ჰქონდა და ყვავს გაჰქონდაო, ისეა შენი საქმე, გოგია!.. მარა სამადლო საქმეა და... მაინც რისი გაკეთება შეუძლიათ, ნეტა?

— ყველაფერს გავაკეთებთო, მარტო ჭამისა და შესაყურებელისათვის ვიმუშავებთო, ასე თქვენს.

— მარტო ჭამისა და შესაყურებელისათვისო, არა! — დამცინავად იკითხა სარდი-

ონმა, — ჩვენც ჰამისა და შესაყურებელისათვის ვმუშაობთ და ცეცხვობთ, გოგია! ყველა მაგისთვის მუშაობს.

— შენ რომ ბევრს მუშაობ, კი გეთქმის რაღა! — გაიფიქრა გიორგიმ.

სარდიონმა გამომცდელად გახედა დედა-შვილს, მერე მწერა იულიას მიაბჯინა. თვალები ნელ-ნელა სულ სხვანაირად აემღვრა და კარგახანს ვეღარ მოაშორა.

იულიამ იგრძნო კაცის ვენბიანი, მოწყურებული მწერა და მთელი სხეული ჰინჭრით დასუსხულივით აეწვა. დაბნეულს, უმწეროს, საბოლოოდ დამორცხვებულსა და საქციელ-წაანდარს საით გაეხედა და რომელ მიწაში ჩამძვრალიყო, ვეღარ გაეცვლია. მაროია, ცხადია, ევრაფერს გრძნობდა და სვდებოდა, თუ რა სდებოდა ახლა მისი შვილის გულში, იდგა არხინად და ხან ცაცხვებს მიაპყრობდა მწერას, ხანაც კიდევ ოდას.

უხერხული, დამაბული დემილი ისევ სარდიონმა დაარღვია. მან მწერა მოსწყვითა იულიას და თითის დაქნევით მოიხმო თავისთან დედა-შვილი. მაროია მაშინვე გაეშურა მისკენ და წინ აესვებო, იულია კი ფეხათრევით, ზოზინით წავიდა და ზურგსუკან ამოეფარა დედას.

რაკი მაროია იდგა მის წინ, სარდიონმა უშუალოდ მას მიმართა:

— ვინ ხარ, ქალო, შენ?

— ჩვენ, ბატონო... — მღელვარებით იწყებს მაროია, ცალი თვალი რომ მისთვის მიუბჯენია, მეორეთი საღდაც, აღმართში ისედება და ცხენის ჩიჩვირით გადმოფლულ ტურებს უშნოდ ბრიცავს, — ჩვენ, ბატონო, ერთი გაჭირვებული, წყალწაღებული ხალხი ვართ, არც სახლია ჩვენს ბარობაზე და არც არაფერი. გაჭირვებამ აგვადოლა აგერ და სხვის-სამოწყლოდ დაგვაგდო... — სალაპარაკო რაკი ნახა, მიყვან-მოყვან და ამჯერად სარდიონის წინაშე გადმოალაგა ყველაფერი.

სარდიონი ერთხანს გაოცებულ-შეცბუნებული უცქეროდა, ტურებს კუმავდა და ჭმუხბინდა შუბლს, ბოლოს ვეღარ გაუძლო ამდენი აბდა-უბდის მოსმენას და ხელის შეკვეთი აქნევით გააჩერა:

— კაი, კაი ახლა, ნუ გამომიჭედე ყურები! რა ამბავია, კაქკაქი ხომ არ გადაგიჟლაბავს, ქალო?!

მაროია შეცბა, გაჩუმდა და მწერა მიაპყრო — ვერ მიხვდა, რა მოხდა, რისთვის შეაჩერა ამ კაცმა.

— ეს გოგო შენია, არა? — როდის-როდის იკითხა სარდიონმა და ისევ მიაპყრო იულიას სარბი მწერა.

— ჩემია, აბა, რა?! — ცოტა არ იყო, თავმოწმუნედ მიუგო მაროიამ.

— ჩემთან რისთვის მოდით ახლა?

მაროია დააბნია ამ შეკითხვამ, მერე მოახერხა და ყველაფერი გიორგის მოახვია თავზე: — მე რა ვიცი, ბატონო! ამ ბიჭმა წამოგვიყვანა აგერ, ამისი მეგონა მე აგიოჯანბი.

— კი, კი, მაგისია, მამა გიცხონდათ იმდენი! — გაეცინა სარდიონს, — ზარმაცები ხომ არა ხართ? საქმის გაკეთება თუ შეგიძლიათ?

— ზარმაცებიო?! — თვალები ააპარპალა მაროიამ, — რას ჩივი, ბატონო, შენ? ზარმაცები რავა ვართ? გასაკეთებელი იყო საქმე და ყოლიფერს გვაკეთებთ ჩვენ, ყოლიფერს! ძროხის მოვლაო, ჰედის გამოცხობაო, ბაღის ყურადღებაო, ქათმისო, ბატისო, ინვისო...

— კაი ახლა, ქალო, კაი! — ძმარდაღუელივით დაიჭყანა სარდიონი, — რაა, რომ გადაბი და ვეღარ გაგაჩერებს ადამიანი? არ მიყვარს მე ბევრი ლაქლაქი! დარჩით, თუ გინდათ, საქმელი გექნებათ და ღამის გასათევი, მეტი რაღა გინდათ, აბა?

ამის გამგონე მაროია ცას ეწია სიხარულით: — აგაშენებს ღმერთი! საქმელი და ღამის გასათევი თუ გვექნება, მეტი, აბა რა შავი ქვა გვინდა, ბატონო?!

სარდიონი ჩაფიქრდა, მერე მიუბრუნდა გიორგის და უთხრა: — მიიყვანე ერთი ენენი სამწადში და უთხარი ქალებს, გამოიყენონ რაზეში. მერე კი ვნახოთ... ჰო, მართლა, ღამის გასათევი სად გამოვუნახო მაგენს?.. შენს გვერდით, ახორთან ხომა ერთი სათაფსი? რაღაც-რაღაცები, ხარახურა რომ გვიყრია, ჰოდა იქა...

— ახორში რაფერ ვიცხავროთ, ბატონო? — გაიოცა მაროიამ, — მაგი რაფერ იქნება?

ამის გამგონე სარდიონს მოულოდნელად ხარხარი აუტყდა, დიდხანს იცინოდა ხმამაღლა, შადიანად და შოლიშალ იწმენდა თვალზე მომდგარ ცრემლს გეება, ნიჩბისებური ხელისგულებით, — არა, არა, მაინც როდის გამობრძანდით სასახლიდან, დედოფალო? — აკითხა მერე მაროიას სიცილი რომ შეიკავა, — ენჰ, ქალო, ქალო! ვერაფერს იტყვი, კაი გვარიანად გქონებია კული ყავარზე გადებული, მაგრამ მოსაქნევი რომ არ გაგანია, ამას არ უნდა დაუფიქრდე შენ?.. მდიით. მდიით, თუ გინდათ, და ქალები გეტყვიან რა უნდა გააკეთოთ!

გიორგი გაბრუნდა, დედა-შვილი უსიტყვოდ გაჰყვა.

...მაროიას სამწადში უყრეს თავი, იუღიას კი, ქალბატონის ბრძანებით, ოდისა და ეზოს შოვლა-დასუფთავება დააკისრეს. დედა-შვილს ის ჩაბნძნურებული, აბლაბუდით გავსებული სათაფსი დაუთმეს, დაუდგეს ერთი მორყეული ხის ტახტი, მიუგდეს ძველი, დაკონილი ქვეშაგებელი და მიუჩინეს იქ ღამის გასათევი.

შოლოდ თხელი, სიფრიფანა ლამფის კედელიდა ყოფდა გიორგის ოულიასაგან და რაც იქ ღამ-ღამობით ხდებოდა, სულ უბრალო ჩქამი და გაფაჩუნებაჲ კი სულ გარკვევით, მისხალ-მისხალ აღწევდა მის ყურამდე...

მას შემდეგ, რაც დედა-შვილი დაუშეშობოდა, ძილი გაუტყდა გიორგის, თუკი აქამდე მთელი ღღის საჭმითა და ჯაფით გადაქანცული, როგორც კი ბალიშზე მისდებდა თავს, მაშინვე მკვლარივით იძინებდა და მერე დილაზე გვერდშეუცვლელად ეძინა, ამჯერად ჭერაც გაურკვეველ-შეუცნობელი და ბუნდოვანი, უცნაური და უჩვეულო აწუხებდა, აფორაქებდა და არ აძლევდა ძველებურად ძილისა და მოსვენების საშუალებას.

გიორგიმ არ იცოდა, თუ რა იყო ეს „რაღაც“, რას წარმოადგენდა კონკრეტულად იგი — ეს ბუნდოვანი, და ასე იღუშალი, ასე ტკბილ, ნეტარ სატანჯველში რომ აგდებდა და ქანცმიღუფლს აიძულებდა, არ დაეძინა და ეფხიზლა. ხანდასან ცოტათი ჩასთვლემდა, მაგრამ უმალვე იღვიძებდა, ფხიზლდებოდა და მერე დიდხანს ტრიალებდა ხის მაგარ, მოჭრაჭუნე ტახტზე. მისი ფიქრები დროთა განმავლობაში თანდათანობით, ნელ-ნელა და დაჟინებით კონკრეტდებოდა და ერთ პრიზმაში გადაჭრილი, უკვე დაკონკრეტებულ-ჩამოყალიბებული და ხორცშესხმული, იულიასთან იყრიდა თანდათანობით თავს. ძილგატეხილი და მოთენთილი შესცქეროდა გიორგი ჭერს და მისდაუნებურად უგდებდა ყურს იმ თხელი, სიფრიფანა კედლის მიღმა ყოველგვარ ჩქამსა და ხმაურს. იქედან კი მაროიას ზრთინის, ბუტბუტის, ბურტყუნის ხმა მოისმოდა შოლოდ და დროდადრო, როცა მაროია წამიერად ჩაცხრებ-მიჩუმდებოდა, იულიას მშვიდი, თანაბარი სუნთქვაც ესმოდა. ხანდახან მაროიას, ალბათ, კოშმარული სიზმრები არ აძლევდნენ გასაქანს და მაშინ იყო სწორედ, რომ ასტებდა კბილების ღრჭიალს, ბუტბუტს, ოხვრას, დასაკლავ საქონელივით ზმუილს და გაუთავებელ ბლუკუნს — ვინ იცის, იქნებ სიზმარში თავის შოლაღატე ქმარს ებრძოდა მაროია?

ვიწრო, პატარა ფიცრულში თონესავით ცხელოდა. ერთადერთი, ერთი ციდა ფანჯარა მაინც და მაინც ვერაფერ შეღავათს იძლეოდა. ცხელოდა, სუნთქვა ჭირდა და იღვა

ფუნის, შარდისა და წუნწუნის გაუსაძლისი სუნი. როდის-როდის, დიდი წრიალ-ტრიალის შემდეგ, მხოლოდ გამთენიისას ჩაეძინებოდა გიორგის, ძძინებდა ჯანმრთელი, ახალგაზრდული, უშფოთველი ძილით. ალიონზე კი მაინც ეღვიძებოდა და ყველაზე ადრე დგებოდა თანდაყოლილი, დაუოკებელ-დაუძლეველი ინსტინქტის წყალობით...

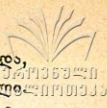
ამასობაში მაროია და იულია თანდათანობით შეეჩვივნენ თავიანთ ზედრს. იულიას, — სიტყვაძვირისა და ჩაფიქრებულს, კაციშვილი ვერ მიუხვდებოდა, კმაყოფილი იყო თავისი ზედრისა თუ არა, მაგრამ მაროია კი ნამდვილად გაზაოებული რომ იყო და უზომოდ კმაყოფილი, ამაში არც შეიძლებოდა რაიმე ეჭვის შეტანა. მაროია სამზადს შეეკედლა და მწედა და მშველელად მოევლინა გამოჩურჩულებულ, გადაყრუებულ და კარგახანია ყავლასულ თებრონიას, რომელსაც ყველაფერი ავიწყდებოდა ამ ქვეყანაზე, საკუთარი არსებობაც კი.

უცნაური, ახირებული ქალი იყო თებრონია — გადაყრუებულსა და წელში კოთხის-ნიშანივით მოწოილ-მოკაკულს, გაძვალტყავებულსა და ჩამომხმარს, შავი, კოჭებამდე ჩაფართხნებული კაბა ნათხოვარივით ადგა ტანზე, შიშველი ფეხები ჯღარკებში წაუყარა, ქალბატონის ბოძებული ჭრელი თავსაფარი წაეკრა. მთელი დღე — ადრე დილიდან გვიან საღამომდე — სამზადში დაბაჩუნობდა და რაც კი შეეძლო, ევადებოდა თუ არ ევადებოდა, ყველაფერს აკეთებდა. მესხიერება კარგახანია დაკარგული ჰქონდა. ხშირად სად რას დადებდა, არ ახსოვდა და მერე საათობით ეძებდა იმ „გადასკვარამებულ“ ჭურჭელსა თუ საგანს. ცხვირწინ კი ედო და მაინც ვერ პოულობდა, ეძებდა, ბუტბუტებდა, ბურტყუნებდა თავისთვის რაღაც გაუგებარ, განცალკევებულ, აზრჩაუტანებელ ბერებებს და საკუთარ თავზე გაბრაზებული, გამეტებით იკვნებდა ჩაშავებულ ტუჩებს. სანახევროდ ყრუ იყო და სიტყვაძუნწი თებრონია. ლაპარაკი თუ არა, მოსმენა უყვარდა ძალიან, ალბათ, ამის გამოც იყო, მაროიას რომ ჩინებულად შეეთვისა. მაროია ყველაფერს ასწრებდა — საქმესაც და ლაპარაკსაც. არც ხელს აჩერებდა და არც ენას. თებრონია უსმენდა, მაგრამ ხანდახან სანახევროდ აღწევდა მის სმენამდე მაროიას პირიდან გასროლილი, საფანტოვით გადმოყრილი უსწრაფესი სიტყვები, არადა, ძალიან აინტერესებდა მოსმენა და მაშინ იყო, რომ საუვედურობდა: — რავა ჩურჩულებ, გოგო? არ შეიძლება ხმაშალა თქვა ჰაჰა?

მაროიას, აბა, რა შენიშვნა და გაფრთხილება სჭირდებოდა. თებრონიას შენიშვნაზე უმაღლეს აუწყევდა ხმას და სწორედ მაშინ იყო, მისი რატრატით შეწუხებული სარდიონი რომ დაავადებდა ახლო-მახლო მყოფს: — ერთი ის აშარი დედაკაცი ჩააჩუმეთ რამენაირად, თორემ აღარ შემიძლია მეტი და გადავირევი ნამდვილად!

მაროია, სარდიონის შიშით, მცირე ხანს კი დაუწყევდა ხმას, მაგრამ მერე ისევ ჩართავდა. ასე გრძელდებოდა ყოველდღიურად და გაუთავებლად. სამზადში მთელი დღის განმავლობაში, ზამთარ-ზაფხულ. ერთი ცეცხლი, მზადდებოდა საუზმე, სადილი და ვახშამი. სარდიონი ჭამის მოყვარული კაცი იყო და პირის გემოც გვარიანი ჰქონდა, წუწკი და წუწურაჟი ნამდვილად არ იყო, ლუკმას არავის უთვლიდა და მეტი, აბა, რაღა უნდოდა მაროიას? საჭმელ-სასმელი თავზე საყრელად ჰქონდა, ღამის გასათევი გაჩნდა და რაღას უნდა შეეწუხებინა ამის მეტს! საქმიანობდა მაროია — რეცხავდა, ზეცხავდა, ზელავდა, აცხობდა, არაკუნებდა ქვასანაყსა და ენას — უყვებოდა თებრონიას ცის, ბარის, განავონს, გადატანილს, მოსმენილს, მართალსა თუ ბრუნდს, ყვებოდა თავის მოღალატე ქმარზე, გადაბუგულ სახლზე და ვინ იცის, რაზე არა კიდევ.

თებრონია უზომოდ მადლობელი იყო მაროიასი, რადგანაც მისმა გამოჩენამ რაღაც სიახლე შეიტანა მის ერთფეროვან, მონოტონურ ცხოვრებაში, აქამდე თუ აღარავის ეცა-

ლა მასთან სალაპარაკოდ და საჭიროად და მთელი დღეები დამუშავებულიყო დუმდა, ახლა უკვე დამლაპარაკებელი ჰყავდა, გამართობი, სევდისა და წუხილის დამავიწყებელი ხელჩანებული, ყველაფერისა და ყოველივეს მიმართ გულგრილი, მისდაუნებურად, მაშინაღორედ მიუყვებოდა ცხოვრების ამ მონოტონურ, უინტერესო, ნელ და უღრტინველ დინებას. ახლა მისთვის უკვე ყველაფერი სულერთი იყო და ოდნავადაც კი არ აინტერესებდა, თუ რა იქნებოდა მომავალში, შეიცვლებოდა რაიმე თუ არა მის ცხოვრებაში. იგი იმდენად იყო შეგუებული თავის სავალალო ხვედრს, ალბათ, ყოველგვარი ცვლილება, სულ მცირედი და მისთვის სასიკეთოდ კი, შეაშფოთებდა და შეაშინებდა. ახლა იგი უკვე აღარ ფიქრობდა იმაზე, თუ რატომ იყო ამ ოჯახში შეკედლებული, რატომ არ იყო დავასებული მისი სიყვითე, მადლი, გარჯა, შრომა, რატომ იყო შეუმჩნეველი არარსებულებით. ამაზე იგი მხოლოდ პირველ ხანებში, დიდხნის წინათ ფიქრობდა. მერე კი, ცხადია, არც ცდილობდა როგორმე თავი დაედწია ამ ყოველდღიური, თავმომაბეჭრებელი ერთფეროვნებისათვის და ეშველა საკუთარი თავისათვის. მაგრამ, კიდევაც რომ მოენდომებინა, ვინ იყო მშველელი, წაქცეულის წამომყენებელი და შემკედლებელი? ვინ დას სჭირდებოდა, ვინ დას უნდოდა ახლა სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე მისული, ორიოდ პარასკევდარჩენილი დედაბერი? აღარავის, ცხადია! ანდა რაღა შეკედლებაზე შეიძლებოდა ლაპარაკი. ერთხელ სამადლოდ შეკედლებულს ხელმეორედ შეკედლება რაღას უშველიდა?

მაგრამ, ცხადია, აღარც თებრონიასათვის იყო უცხო და ახალი ის ადამიანური სევდა — ყოვლისმომცველი და ყოვლისდამთრგუნველი, რომელიც დროთა განმავლობაში ყველას მოესტუმრება ხოლმე.

ერთ დროს ყველაფერი გააჩნდა თებრონიას, სხვებივით კმაყოფილი იყო თავისი ხვედრისა, კმაყოფილი იყო მთელი არსებით და არა ისე, მოჩვენებით, ნაძალადევად, როგორც ახლა, სარდიონთან შეკედლებული. მაშინ პირიქით, კმაყოფილიც კი იყო, მაგრამ არა ბედსშერივებული, რადგანაც ბედს მხოლოდ მაშინ ურიგდება კაცი, როცა ხაერთოდ ყველაფერს კარგავს და აღარც მომავალი გააჩნია, როცა საბოლოოდ იქნევს ხელს უიმედობის ნიშნად და როცა ხვდება უკვე, რომ ყველა გზა, ყველა ბილიკი მოჭრილი აქვს და აღარსადაა სხნა და შველა. ვინ იცის, აბა, თუ რა იქნებოდა მაშინ, ადამიანს სწორედ ეს შეგუების, შეთვისების უნარი რომ არ ჰქონებოდა? მაშინ ხომ თებრონიაც ვერ შეეგუებოდა და გადაიტანდა იმას, ერთ დროს ოჯახი რომ ჰქონდა, სახლკარი, ქმარი ჰყავდა, შვილებიც, ახლა კი აღარაფერი...

იმ ბედნიერი წარსულიდან მხოლოდ სსოვნა, გახსენება იყო შემორჩენილი და ეს სსოვნაც, ეს გახსენებაც კი, დროთა განმავლობაში, თანდათანობით კარგავდა სიმძაფრეს, სიცხვედრეს, პირველყოფილ განცდასა და სიმძაფრეს, ნელ-ნელა, მოხუცის გონებასავით ჩლუნგდებოდა, იცრიცებოდა და ინთქმებოდა წარსულში.

სახადის სახით გამოცხადებულმა სიკვდილმა ქმარიც გამოაცალა ხელიდან, შვილებიცა და ოჯახიც. მხოლოდ თებრონია დაინდო სიკვდილმა. მხოლოდ ამიტომ, ეცოცხლა, ძალუშაღურად გაეთრია დარჩენილი დღეები, ეტანჯა და ედარდა. როცა იფიქრებდა, გადაიტანე, და გამოვიგლოვეო, სწორედ მაშინ გამოცხადებოდნენ სიზმარში ხან ქმარი, ხანაც შვილები და იმ სიზმრებში უსაშველოდ, სინამდვილეზე უფრო მძაფრად და ძემძრწუნებლად მეორდებოდა ყოველი.

თებრონია და მაროია, ასე რომ შეეთვისნენ ერთმანეთს, შეიძლება ეს იყო გამოწვეული, რომ შათი ხასიათები ასე მკვეთრად რომ განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან.

თებრონიასთან ასე რომ იყო შეგუებული, სამაგიეროდ პელაგიას ვერ შეეთვისა მაროია. პელაგია ერთადერთი ქალი იყო ამ ოჯახში, რომელთანაც ხმის ამოდებას ვერ ნდევდა მაროია. მის დანახვაზე ისე გაციმცამდებოდა, ისე ჩაიგდებდა ენას მუცელში და ისე დამუნჯდებოდა, ამ ქალს ცხოვრებაში არ დაუღაპარაკია აღზათო, იფიქრებდით მისი შემხედვარე.

პელაგიას გარკვეული, მყარი და მტკიცე ადგილი ეჭირა ამ ოჯახში. იგი სარდიონის ძიძა იყო, მისი აღზრდელი, სარდიონის მამის შორეული ნათესავი. ამ ოჯახში რომ მოიყვახეს, სრულიად ნორჩი იყო, ბავშვი. აქ გაიზარდა, აქ დაქალდა, ამ ოჯახს შეეთვისა და აქ ჩაბერდა კიდევ. პელაგიას მოხამსახურების ზედამხედველობა ევალა. კი არ ევალა, თავად ივალდებულა ეს საქმე. საოცრად სისუფთავის მოყვარულს, თავად სუფთას, ბეწინკსა და აკურატულს, იშვიათად თუ მოსწონდა სხვისი ნასაქმოზ-გაკეთებული. იგი განსაკუთრებით მაროიას უყურებდა ეჭვიო, ათვალწუნებით და ზიზღითაც კი. ვინ იცის, რამდენჯერ უფეთა მაროიას ანგელოზები და პანიკური შიშით შეპყრობილი მაროია, როგორც კი მოკრავდა თვალს სამზადისაგან ჯოხის რიტმული კაკუნით მომავალ პელაგიას, მაშინვე გასწყვეტდა ხმას, მონღოლებით შეუდგებოდა საქმეს და თანაც თებრონიას გაურთილებასაც ასწრებდა:

— გაჩერდი, გოვ, ხომ ხედავ მოდის მაგი სამიწე!

— რომელი სამიწე, გოგო? — დინჯად იკითხავდა თებრონია.

— სამიწე და გადასასვარამებელი ვინაა, არ იცი შენ?.. პელაგია გოვ, პელაგია!

— შერე რა, რომ მოვა?

— გაჩერდი, ნუ ლაპარაკობ!

— მე გაჩერებული არ ვარ? შენ გაჩერდი, შენ!

პელაგია შევიდოდა სამზადში, უსიტყვოდ, დავიკრებულები მწერით მიაღწ-მოავლ-ბდა ყველაფერს თვალს და რაიმე თუ არ მოეწონებოდა, მაშინვე მისცემდა შენიშვნას მაროიას.

სანამ პელაგია სამზადში იყო, მაროია ეკალზე მჯდომივით გრძნობდა თავს და ერთი სული ჰქონდა, როდის წამედებოდა იგი.

მაროიას თუ ათვალწუნებით უყურებდა, სამაგიეროდ იუღია უყვარდა პელაგიას, ძალიან ემადლიერებოდა მას და ძალიან მოსწონდა მისი ნამოქმედარი.

ამასობაში დრო თავისი გზით მიიკლავებოდა წინ, ერთმანეთს მისდევდნენ დღეები, კვირები და თვეები, ერთმანეთს ენაცვლებოდა გაზაფხული და ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი, დარი თუ ავდარი, სიცხე თუ სიცივე, მზე თუ წვიმა, ჩვეულებრივ ტრალელებდა, ბრუნავდა დედამიწა, ჩვეულებრივად ცხოვრობდნენ ადამიანები, იბადებოდნენ, კვდებოდნენ, იყო ქორწილი და ქელები, სიმღერა და ტირილი...

* * *

გიორგი და იულია მხოლოდ საღამოობით თუ ხვდებოდნენ ერთმანეთს, მაშინ, როცა მთელი დღის ნამუშევარი, ოფლით გაუღენთილი და გადაქანცული გიორგი სამუშაოდან შინ ბრუნდებოდა და ყველანი — სარდიონის მოსამსახურე თუ მოჯამაგირე, — სამზადში იყრიდა სავახშმოდ თავს. როცა იულიას ხედავდა მის გვერდით, მხოლოდ მაშინ იყო სულიერად მოსვენებულ-დამშვიდებული გიორგი. მაშინ აღარც დაღლას გრძნობდა და

არც არაფერს, ბოლო ხანებში, ეტყობოდა, აღარც იუღია იყო გულგრილი გიორგის მიმართ. ხანდახან, შეფარვითა და სხვების უჩუქრად ისე გააპარებდა მისკენ მზერას, ეტყობოდა, მასაც მოსწონდა იგი. ხანდახან, როცა მათი თვალები ერთმანეთს შეხვდებოდნენ, სწორედ მაშინ იყო, აღმშურვით რომ მოედებოდა იუღიას სახეზე სიწითლე, მაშინვე აარიდებდა მზერას, დამორცხვებული, დახრიდა თავს და ჩააჩრდებოდა მიწას. ლაპარაკით კი ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს, მაგრამ მთავარ სალაპარაკოზე, იმ მთავარ სათქმელზე არცერთი არ იღებდა ხმას. ცხადია, როგორც მამაკაცს, ამ მხრივ გიორგის უნდა ეაქტიურა და უნდა ეცადა, მაგრამ ჭერ-ჭერობით ვერ ახერხებდა ამას. არც გაბედულება შეოფნიდა და არც ამისი გამოცდილება გააჩნდა, თორემ ის კარგად მოეხსენებოდა, უთქმელად, მუნჯურად რომ ვერ გააგებინებდა და აუხსნიდა სიყვარულს. თავისი მთავარი სათქმელის თქმას ყოველთვის აპირებდა გიორგი, წინა დღით რომ გადაწყვეტდა — რაც იქნება-იქნება, ხვალ აუცილებლად ვერტყვი და გავუმხელო, ეს ხვალეც რომ დადგებოდა, ზუზულასავით ეფუშებოდა მთელი გეგმები და მერე ისევ მეორე დღისათვის სდებოდა ყოველივეს გადავადება. და ასე გრძელდებოდა კარგახანს...

იუღია უკვე აღარ იყო ისეთი, როგორიც პირველად იწინა გიორგიმ — ჩაბინძურებული-ჩაზანგუილი, ჩამოკონკილი, ფეხშიშველი, ახლა მას უკვე ფეხსედაც ეცვა და ტანზედაც. მართალია, ქალბატონის ბოძებული კაბა ნათხოვარივით ადგა ტანზე და მასში ბარე ორი იუღიასნაირი ჩაეტოვდა, მაგრამ ეს ზეერს ვერაფერს ვნებდა იუღიას გარეგნობას...

სარდიონის მეუღლეს, მინალორას, არ უყვარდა იუღია, ათვალწუნებული ჰყავდა და აღმაცერად უცქეროდა. იუღია პირველ ხანებში ვერ ზვდებოდა ამ ათვალწუნების მიზეზს, ამას მხოლოდ მოგვიანებით მიხვდა...

ბოლო ხანებში იუღია ამჩნევდა, რომ სარდიონი სულ რაღაც, სხვანაირი ორაზროვანი მზერით შესცქეროდა, ამ მზერაში ვნებაც იყო, ნდომაც, დაუფლების პირუტყვული ენისცა და ყველაფერი ცოტ-ცოტა — ამაზრუნენად ბინძური და პირუტყვული. მისი მზე-რა ნუსხავდა, ბოჭავდა იუღიას, საქციელს უკარგავდა და არ აძლევდა გასაქანს.

რაც დრო გადიოდა, გიორგის უფრო და უფრო მეტ საფიქრალსა და სადარდელს უჩენდა იუღია, უფრო და უფრო ეწრდებოდა მისდამი ლტოლვა, უფრო და უფრო იპყრობდა და ითავისთავადებდა ეს გოგო მთელს მის არსებას, მისდაუნებურად აიძულებდა ეფიქრა მასზე, ეოცნება, გაურკვევლობის ბურანში გახვეულიყო.

ხანდახან, მუშაობაში გართულს, ისე მოენატრებოდა იუღია, ძლივს იკავებდა ცდუნებისაგან თავს, — მიეტოვებინა საქმე, გაქცეულიყო, იქ, სადაც იუღია ეგულებოდა, მხოლოდ ერთხელ შეეცლო თვალი, ერთხელ შეეხედა მხოლოდ, მერე ისევ უკან გამობრუნებულიყო და განეგრძო თავისი საქმე. და იმდენად ძლიერი, იმდენად მძაფრი და ყოვლისმომცველი იყო ეს სურვილი, რომ ძლივს იკავებდა თავს ამ ცდუნებისაგან და რჩებოდა ადგილზე.

(დასასრული იქნება)

ძმობის სიმები

საქართველოს
სამხედრო გზა

ხევებს შორის ნისლი გაქრა,
შორით გზა ჩანს როგორც ბეწვი
და აწყდება თერგი კლდეებს —
ბრძოლაში მკერდჩამოღეწილს.

მთები, მთები — ვით ქალ-ვაჟი
ერთმანეთზე მოხვეული.
თეთრი ნისლი, თეთრი ფატა —
მიხეული, მოხეული.

ბალახს ნამის წვეთი წყდება,
ესხურება მიწას ნაზად.
ნაკადულად გადიქცევა
და კლდეებში სავალს ხაზავს.

ემატება ტალღას ტალღა
კისრისტეხით, ქვებზე ზტომით
და იწყება საშინელი
მდინარის და მთების ომი.

ბრძოლის ჟინით იბადება.
არაგვის და თერგის ძალა,
კლდეები რომ გაუბურლავს,
სიცოცხლის გზა გაუკვალავს.

როცა გაზვალ ყაზბეგს იქით,
როცა ოდნავ დამშვიდდები.

სად იყავი,
სად ჩამოხველ?..
გენატრება მაინც მთები.

და რამზელა გიხარია,
პატრონი ხარ შენ ამ მთების,
ამ ვზების და ამ ზღაპრების,
ამ ხმების და წინაპრების...

გსურს აქედან მიეფერო
იმ დიდებულ თერგს და არავგს,
საქართველოს ცას და მიწას
ასე დიდს და თან პატარას.

ნაღწიპი

რომ არ გიმღერო, არ შემიძლია,
ისე კარგი ხარ და დიდებული.
ამ მშვენიებისთვის მთა შეგიძვრია —
ცას იალბუზი დაკიდებული.

ღმერთმა მოგირთო მიწა ეგების?
არა! — მშრომელი კაცის ხელი ჩანს.
რა ღამაზია შენი ჩეგემი,
ბაქსანის ტალღა შენიც, ჩემიცა.

არსად მინახავს მთვარე ამხელა
და მზე ბრდღვიალა, როგორც კოცონი,
არ მწამს ტრფიალის უცბად გამხელა,
მაგრამ რა ვუყო გრძნობებს მოწოლილს.

ყველა გზა შენსკენ მქონდეს, ნეტავი ,
გული შეხვედრით მადლობელია,
შენი ვარდების სუნთქვა ნეტარი,
სიყვარულივით მათრობელია.

დაე, სულ ჟღერდეს ძმობის სიმები,
ტკბილი სიმღერა შენი ალალი.
ეს მთები ცოცხლობს შენი იმედით,
მთების იმედით შენ ხარ მაღალი!

ჩაგვების სიძულად

გადმოვარდნილი მთებიდან ქარი,
როგორც ყაჩაღი, ბარში ნაგარდობს,
ცა ისეთია ღურჯი და წყნარი,
თითქოს სარკეში მოჩანს ყაბარდო.
მადლა მყინვარი და იალბუზი —
ვით კუზიანი თეთრი აქლემი.
მთვარე ბავშვივით კისერზე უზის,
ძირს შრიალებენ ძველი კაკლები.
ამქვეყნიური ვნახე სამოთხე,
დაძუნძულელებნ ზევში დევები.
ცივი მდინარე კლდეებს გამოტეხს
და შენც მდინარეს აედევნები.
მთებს რომ აივლი, ისევ მთებია,
ცას შეეხები ხელით, თუ გინდა...
ეს ბობოქარი ჩანჩქერებია
თუ რძე იღვრება შავი თუნგიდან.
მორბის ჩვევში ქვებზე თამაშით
და მოაცილებს მთები ზმაურით.
ცა ფარშავანგის ფრთაა ლამაზი,
უფრო წარმტაცი და უცნაური.

საიათნოვა

მუხლს მოვიყრი შენს წინ, დიდო საიათნოვა,
რა დროს ტკივილია, რა დროს მწარე გლოვა.
ჩამოჰკარი ხელი სიმებს, საიათნოვა,
სიყვარული გინდა? — თავისთავად მოვა.
აატირე საზი, ღვინი მომასარე,
ერთხელ კიდევ დამწვი, ფერფლი მომაცარე.
ჩაგიშვია ძმობის ჩვენს გულებში ღუზა,
სამი ერის სულით დაატყვევე მუზა.
ეს საწუთრო, შენ ზომ გაგივლია ლექსით,
დაგიცლია თასი მუხამაზის კენესით.
ჩამოჰკარი ხელი სიმებს, საიათნოვა,
რა დროს ტკივილია, რა დროს მწარე გლოვა!

ფერფლი და ნაქერჩხლები

ამოთხრილ მიწაში იწვნენ. წინ კი ასაღები ქალაქი იყო.

ამ ქალაქში დაიბადა და დაეაჯკცდა სერგეი პავლოვი. მეგობრებს კარგად ესმოდათ, რას ნიშნავს ბრძოლით დაიბრუნო ქალაქი, რომელიც შენთვის ოდესღაც მთელი სამყარო იყო.

სერგეის არავინ ელოდა ამ ქალაქში. არც დედა ჰყავდა, არც მამა. მეგობრები ფრონტზე წავიდნენ. მაგრამ ეს ხომ მისი ქალაქი იყო და მასზე ფიქრობდა, როგორც ცოცხალზე, რომელსაც შეუძლია ადამიანივით იტანჯებოდეს და გაიხაროს მისი დაბრუნებით.

ხშირად ესაუბრებოდა მეგობრებს მშობლიურ ქალაქზე, როცა ის ძალიან შორს იყო, მაგრამ ახლა, როცა ისე ახლოა, რომ სახანძრო კოშკს ადვილად გაარჩევ საპარაშუტო კოშკისაგან, გაიფიქრა: „ყველაფერი არ მითქვამს და მშობლიური ქალაქი, ალბათ, კარგად ვერ შევაცვარე მეგობრებს. მათ კი აუცილებლად უნდა შევცარებოდათ ქვეყნად ყველაზე მშვენიერი ჩემი ქალაქი!.

ასე ფიქრობდა სერგეი და ასევე ფიქრობდნენ მისი მეგობრებიც, ოღონდ თითოეული თავის ქალაქზე. სერგეის კი ბევრი მეგობარი ჰყავდა, ზოლო ჩვენს ქვეყანაში რამდენი საყვარელი ქალაქია და ბევრ მათგანში მტერი თარეშობს და საჭიროა მათი დაბრუნება. სერგეის უნდოდა თავისი მეგობრებისათვის ეთქვა ისეთი რამ, ძლიერ რომ შეაყვარებდა მშობლიურ ქალაქს, მაგრამ სათქმელი იმდენი ჰქონდა, აღარ იცოდა, რა ეთქვა და თქვა სულ სხვა რამ — ნათლად და მოულოდნელად.

— ეგერ, ხედავთ საპარაშუტო კოშკს?.. რამდენჯერ გადმოვმხტარვარ იქედან, რათა გოგონა. სახელად ვალია დარწმუნებულიყო, რომ სხვებს ვჯობდი. ჯერ კი შევმინდი, მაგრამ არ შევიმჩნიე. თვალი დავხუჭე და გადმოვხტი, უფსკრულში ვეშვებოდი, ის კი იდგა და იცინოდა, თან მეუბნებოდა, რა სასაცილოდ გამოიყურებოდი ჰაერში ფეხებგაფანჯულიო.

მეგობრებს გაცივინათ და ყოველმა მათგანმა გაიფიქრა, რომ ეს ქალაქი საოცრად ჰგავს მის ქალაქს, მათაც ასეთივე მოგონება აფორიაქებდათ.

— ჩვენთან, იაროსლავშიც, ასეთივე კოშკია და ჩემი გოგონაც იქ მეგულებს. — ეს კია, ჩვენი კოშკი უფრო მაღალია და გოგონებიც — აქაურებს უფრო ლამაზი.

კლიმი სერგეის ყველაზე ახლობელი მეგობარი იყო და, როგორც მეგობრებს სჩვევიათ, ხშირად კამათობდნენ.

მაგრამ ამჯერად სერგეი არ შეკამათებია. ის კი არა, ალბათ, არც გაუგონია, რა თქვა კლიმმა — თავისი საფიქრალი ჰქონდა და სულ იმაზე ლაპარაკობდა.

— აი, იქ, — თქვა მან, — მე რომ ვმუშაობდი, ის ქარხანა, ზოლო მხარმარცხნივ — ჩემი სახლია. ჩვენ ერთად შემოვივლით ქალაქს და თქვენ ნახავთ აქაურ სახლებსა და ბაღებს და, ომი რომ დამთავრდება, სტუმრად მეჩვევით.

— არა, — თქვა გივი დოლიძემ, — ომი რომ დამთავრდება, მშობლიურ ქალაქში დავბრუნდები და სიკვდილამდე იქ ვიცხოვრებ, რადგან მხოლოდ ახლა მივხვდი, რა ძვირფასია მთებსა და ზღვას შუა წამომართული ჩემი ქალაქი.

— ჩვენს სოფელში, — თქვა ოსიპ კრიუკოვმა, — დიდი სახლებით ვერავის გააკვირვებ, მაგრამ იუ მესტუმრებით, გიჩვენებთ მწვანე მდელოებს და ლურჯ ცას და თქვენ იგრძნობთ, რარიგ ბედნიერი შეიძლება იყოს ადამიანი.

ივონებდნენ მშობლიურ მხარეებს და ეჩვენებოდნენ, რომ მათი კარმიდამო და ქუჩები, რომლებზედაც ასე უყვარდათ სიარული, და სახლები, სადაც მათ მოეღიან, სულ ახლო იყო.

ღამით შეტევაზე გადავიდნენ.

— აბა, ბიჭებო, ჩემი ქალაქისათვის! — თქვა სერგეიმ. ხმა უთრთოდა და ყველაზე წინ წავიდა.

გერმანელები გააფთრებით იცავდნენ თავს, თუმცა მათს წინააღმდეგობას არავითარი აზრი არ ჰქონდა. უკვე ბევრი ქალაქი დატოვეს და უნდა მიმხედარიყვნენ, რომ ყველა ცდა ამაო იყო. მაგრამ სასოწარკვეთილი სიბრაზის გამო განაგრძობდნენ წინააღმდეგობას, რათა კიდევ მოეკლათ თუნდაც ერთი კაციც, ჩაედინათ თუნდაც კიდევ ერთი ბოროტება.

სერგეი თავდავიწყებით იბრძოდა. ვეღარაფერს ხედავდა, გარდა ბორცვისა, რომელსაც ცეცხლს უშენდა. ხელმარცხნივ რომ გაეხედა, დაინახავდა, თუ როგორ ზედიზედ ინგრეოდა მისი საყვარელი ქალაქის სახლები. უკან დახვეისას გერმანელებმა ქალაქს ცეცხლი წაუკიდეს. მალე ალი ბორცვსაც მისწვდა და სერგეიმ იგრძნო, როგორ მოედო ცეცხლი გულზე.

— ძაღლისშვილებო! — იყვირა მან. — დამიდუპეს ქალაქი... — და ჩურჩულით თქვა:

— აბა, დამცადეთ, მე თქვენ გიჩვენებთ!

ხედავდა, როგორ იწვოდა სკოლა, რომელშიაც სწავლობდა, როგორ დაინგრა პარაშუტის კოშკი, ესმოდა როგორ წიოდა და ბობოქრობდა ხა-

ნძარი. სერგეის არაადამიანური გმინვა აღმოხდა და გაიქცა ხანძრისაკენ, რათა ცეცხლი გაეთელა, სულის შებერვით ჩაექრო, ზიზღით აელაგმა... მეზობლებმა განთიადისას, როგორც იქნა, ჩააქრეს ხანძარი.

მზე რომ ამოვიდა, დაინახეს ქალაქი, რომლისთვისაც ბევრი დღე და ღამე იბრძოლეს. იხილეს დანახშირებული ნანგრევები და სარზე მიჭედოლი ფიცარი წარწერით: „ქალაქი ორლიკი“...

დასაჯდომი ადგილიც არსად იყო, ცოტა ხნით რომ მაინც დაესვენათ და ჩამოსხდნენ დანგრეული სახლის ქვაზე.

— სერგეი სადღა? — იკითხა კლიმმა. ჩვეულებად ჰქონდა თავი ისე მოეჩვენებინა, თითქოს იმიტომ კი არ მოიკითხავდა ზოლმე მეგობარს, ომი იყო და რაიმე არ მოსვლოდესო, არამედ, თითქოს მოენატრაო.

— ბოლოს ხიდზე დავინახე, თქვა გივიმ.

— ჩემს გვერდით იყო, ცეცხლს რომ ვაქრობდით, — თქვა ოსიპმა.

— წავიდეთ, მოვძებნოთ, — თქვა კლიმმა. — ცოცხალი უნდა იყოს.

„ცოცხალი უნდა იყოს, — გაიფიქრეს მეგობრებმა. — მშობლიურ ქალაქში როგორ დაიდუპებოდა!“ — ეს აზრი სარწმუნოდ ეჩვენებოდათ.

წავიდნენ სერგეის მოსაძებნად და იპოვეს კიდეც რომელიღაც სახლის ნანგრევებში. მიწაზე იწვა, თავი ცივ ნაცარზე ედო და ხელები შავი ქვებისათვის მოეხვია.

ცოცხალი იყო. მხრები უცახცახებდა.

სერგეი ტიროდა.

ომის განმავლობაში მეგობრებს ბევრჯერ უნახავთ როგორ ტიროდნენ შეილდაკარგული დედები და უდედოდ დარჩენილი ბავშვები, მაგრამ პირველად ხედავდნენ, როგორ ტიროდა ჯარისკაცი.

მეგობრები შეჩერდნენ. ასე არასოდეს არ შეწუხებულან.

„რა ვუთხრათ, რით ვანუგეშოთ? — ფიქრობდნენ ისინი. — მან იმაზე მეტი დაკარგა, რის დაკარგვაც ადამიანს შეუძლია“... იდგნენ, უყურებდნენ და არ იცოდნენ, რა ეთქვათ.

მერე სერგეისთან მისი ყველაზე ახლო მეგობარი კლიმი მივიდა. მხრებზე ხელი მოხვია და უთხრა:

— აბა, წამოდი, სერგეი, გვაჩვენე შენი ქალაქი.

ისე თქვა, თითქოს არაფერიც არ მომხდარიყო და მეზობლებმა უცებ შევებით ამოისუნთქეს, გაედიმათ, რადგან ახალგაზრდები იყვნენ, ეს-ეს არის გაიმარჯვეს და სურდათ მეგობარსაც გაღიმებოდა.

სერგეი წამოდგა და მეგობრებმა შეხედეს — სახე დამწვარი ჰქონდა, თვალები კვამლისა და ცრემლისაგან დაწითლებოდა.

— რაღა, გიჩვენოთ, — თქვა სერგეიმ, — აი, სულ ეს არის ჩემი ქალაქი და ნაცრის გროვას ფეხი წაჰკრა.

— შესანიშნავი ქალაქია! — თქვა კლიმმა სრულიად სერიოზულად.

სერგეი უცებ გახელდა, მუშტიც შეკრა, მეგობრისათვის რომელიმე ტყა, მაგრამ უმაღლვე შებრუნდა.

კლიმმა კი ჯიქურ გაიმეორა:

— შესანიშნავი ქალაქია! იმიტთაა მეგობრებო შესანიშნავი, რომ იგი ჩვენ დავიბრუნეთ და მის თავზე ჩვენი დროშაა აღმართული.

მაღალ ანძაზე წითელი დროშა ფრიალებდა.

სერგეიმ შეხედა კლიმს და ყველა მეგობარს, გარს რომ შემოხვეოდნენ და გამარჯვების შეგნებამ სახე გაუბადრა.

მაშინ კლიმმა თქვა:

— გამიგონია ლეგენდა საოცარ ფრინველზე — ფენიქსზე, რომელიც იწვოდა და მერე საკუთარი ფერფლიდან აღდგებოდა ხოლმე, რა მშვენიერი, რა ბრძნული ლეგენდაა. და აი ახლა მომადფიქრდა, რაკი ზალხმა ასეთი ლეგენდა მოიგონა, მაშასადამე, ცხოვრებაში გამოადგებოდა და გამოვიყენებთ კიდეც... ახლა ჩვენ ვზივართ მტრის ზელით დანგრეული და დამწვარი ქალაქის ქვევზე. შეხედეთ ამ ქვევს — ზომ საშინელი სანახავია! იმიტომ, რომ ბარბაროსების ზელი შეეხო. ამ ქვევს ჩვენი სისხლი აჩნიათ და ეს მათ ძვირფას ფერად ქვევად გარდაქმნის. ამ ქვევისაგან ახალ ქალაქს ავაშენებთ. იგი წინანდელზე ბევრად უკეთესი იქნება... მე უკვე ვხედავ განახლებულ ქალაქს — გუმბათებიან და სვეტებიან თეთრ სასახლეებს, ვხედავ, როგორ არხებს ქარი აღისფერ აღმებს და როგორ ელვარებს მზეზე შადრევნების ვერცხლისფერი ჭავლი... და მესმის მზიარული მუსიკა და ბედნიერი ადამიანების სიცილი... აი, შეხედეთ, როგორ აღმართულა მარმარილოთი და ფოლადით ნაგები გრანდიოზული შენობა... ეს გამარჯვების სასახლეა და მის კედლებზე ოქროს ასოებით აღბეჭდილია ჩვენი სახელი... აი სამშობლოსათვის თავდადებული გმირებისადმი მიძღვნილი დიდებული ძეგლი... იგი აგებულია ჭურვებისა და ქვემეხების ლითონისაგან და მის კვარცხლბეკზე აწყვია ცოცხალი ყვავილები, ყოველ დილით რომ მოაქვთ ქალიშვილებს, რომლებიც ჩვენს მომლოდინე გოგონებს გვანან.

— აი, ჩრდილიანი პარკი და ტბა, — თქვა ოსიპმა. — გაგანია სიცხეში ჩრდილი იჩრდილე და ისაუბრე მომავალზე. რა მაღალი ნეკერჩხლებია ამ პარკში!

— არა, — თქვა გივიმ, — ეს ნეკერჩხლები კი არა, აკაცებიან... აკაციის სუნი მცემს და მაგონდება ის სიმღერა, ომის დაწყებამდე რამდენიმე დღის წინათ რომ მიმღერა ერთმა გოგონამ.

— აი, თეატრი, — თქვა კლიმმა, — შეხე რა ზალხს მოუყვია თავი შესასვლელში! იქნებ „ჰამლეტი“ გადის, ან სპექტაკლი ჩვენებრ უბრალო ადამიანებზე. ესეც ზომ საინტერესოა...

— აი, საპარაშუტო კოშკიც, — თქვა სერგეიმ. — ოღონდ იგი ახლა

უფრო ლამაზი და მაღალია. აქედან გადმოხტომას ყველა როდი შეძლებს, ჩვენ ეს არ გავვიჭირდებთ, მეგობრებო და დაე, გოგონებმა იცინონ, თუ პაერში ფეხები გაჩაჩხული მექნება.

— აი, ზომ ზედავთ, რა მშვენიერია ეს ქალაქი! — თქვა კლიმმა, — წავიდეთ, უფრო ახლოდან ვნახოთ. სერგეი გვიამბობს, როგორი იყო და ერთად ვიფიქროთ, — როგორი იქნება.

და წავიდნენ ქალაქში სახეტილოდ.

სერგეი იგონებდა ქუჩებისა და სახლების სახელებს, მაგრამ ყველას როგორ გაიხსენებდა.

მაშინ მეგობრები ახალ სახელებს იგონებდნენ და ახალ სახლებს აშენებდნენ.

— აქ სკოლა იყო, რომელშიც სამასი ბავშვი სწავლობდა, — თქვა სერგეიმ.

— ჩვენ კი ავაშენებთ სკოლას ექვსასი ბავშვისათვის. — თქვა კლიმმა.

— აქ საავადმყოფო იყო, — თქვა სერგეიმ.

— ჩვენ აქ ჯანმრთელობის სასახლეს ავაშენებთ, — თქვა ოსიპმა.

— აი, აქ კი სპორტული მოედანი იყო, — თქვა სერგეიმ.

— ჩვენ აქ სტადიონს ავაშენებთ, — თქვა გივიმ.

— ეს პუშკინის ქუჩა იყო, — თქვა სერგეიმ, — აი იქ პუშკინის ძეგლი იდგა.

— ეს ქუჩა უნდა გავაფართოოთ, — თქვა კლიმმა. — და ნეკერჩხლებით დავამშვენოთ. აქ პუშკინის პროსპექტი იქნება. პუშკინის ძეგლს კი პუშკინის მოედანზე დავდგამთ.

— ეს ადგილი ზედგამოჭრილია სამშობიარო სახლისათვის, — ღიძლით თქვა გივიმ. — ბევრი სამშობიარო სახლი დაგეგმირდება, რადგან მოსახლეობა თანდათან გაიზრდება.

— ბაღები დაგვაიწყდა, — თქვა ოსიპმა. — სულ სახლები და სახლები. ადამიანს ზომ ბაღებიც უნდა, რათა ნაჯაფარმა დაისვენოს, შეზღუდეს გოგონებს და ვარსკვლავებს უყუროს.

— ბაღებსაც გავაშენებთ, ტბაც იქნება, ქალიშვილებიც და ვარსკვლავებიც, — თქვა კლიმმა.

ასე დადიოდნენ ქალაქის ნანგრევებში მებრძოლი-ზუროთმოძღვრები და სადაც გაივლიდნენ, ნორჩი ბაღები იწყებდა ამოსვლას.

— როგორა თქვი, რა ჰქვია იმ ფრინველს, რომ იფერფლება და თვისივე ფერფლიდან აღსდგება? — ჰკითხა სერგეიმ.

— ფენიქსი, — უპასუხა კლიმმა, — ეს ლეგენდა ძველი ეგვიპტედან მოდის.

სერგეი დაფიქრდა და თქვა:

— როცა ჩვენი საუკუნე წარსულს ჩაბარდება, იქნებ მომავალმა თაობამ შეთხზან ლეგენდა თვალწარმტაც ფერფლიდან აღმდგარ ქალაქზე. იმ ქალაქთა შორის ჩემს ქალაქსაც მოიხსენიებენ.

— ომი რომ დამთავრდება, — თქვა გივიმ, — ჩვენც ჩამოვალთ და ქალაქის აღდგენაში დაგეხმარებით. ისეთ სახლებს ავაშენებთ, მანამდე რომ არავის აუშენებია, და იმ სახლებს ვედარავინ დაანგრევს!

— სულ ესაა ჩემი ქალაქი, — თქვა სერგეიმ, — რომ იყო იმაზე პატარა.

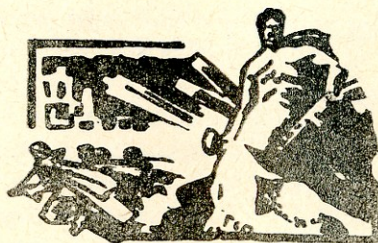
— ნუ გეფიქრება, იმოღენა იქნება, — თქვა კლიმმა, — დილით რომ გამოხვალ, მზის ჩასვლამდე ვერ დაივლი.

ქალაქიდან გასვლამდე ცოტა ხნით შეიცადეს. სერგეიმ თქვა:

— ჩემი ქუჩა ბაინც ვერ ვნახე.

— აი, შენი ქუჩა, — თქვა კლიმმა და მიუთითა გზაზე, დასავლეთისაკენ რომ მიემართებოდა.

ქალაქს გასცდნენ და თვალწინ გადაეშალათ მწვანედ აბიბინებული ტრიალი ველი და მზით განათებული გზა. ისინი გაუყვნენ ამ გზას და თან მიჰყვებოდნენ მომავლის ფიქრები. მათი გზა შორი და მძიმედ გასავლელი იყო, მაგრამ მიდიოდნენ ჩქარი ნაბიჯით, რადგან ბევრი ისეთივე მშობლიური და საყვარელი ქალაქი ელოდათ, როგორიც სერგეის ქალაქი იყო და იქ მოკალაბებული მტერი უნდა დაეჩოქებინათ და დაემხოთ.

პირველი ხელფასი

პირველ ხელფასთან საგზურის ფულიც მომცეს. სულ სამასი მანეთი. აუ! ჩემზე მდიდარი კაცი არ მეგულება. ახლა ერთადერთი საზრუნავი მაქვს — ისეთი რამე ვიყიდო, მუდამ მოსაგონებლად მექნეს.

ხალხის ნაკადს შევეერიე. უნივერმალს ზოგი თვის ბოლო დღის ხათრით ეტანება — გეგმისთვის გამოიტანენ საქონელსო, ზოგი ჩვულებრივად რამე-რუმეებს იძენს, ზოგიც მხოლოდ თოვლჭყაპს აფარებს თავს. ვიღაცას, ალბათ, პირველი ხელფასიც უთრთოლებს გულს ჩემსავით.

პარფიუმერიაში დიდი ამბავია. ფრანგული სუნამო იყიდება. ლოყებ-ლაქლაქ, სქელი გამყიდველი ქალი ტკიცინა ასიანებს და ორმოცდაათიანებს შესაშური სიძარდით ისვრის ოდნავ ღია უჯრაში.

„დედას ვაჩუქებ. ერთს კი იტყვის, ბევრი მიგიციაო, მაგრამ დღეს ზომ პირველი ხელფასია!“

რიგს ვიკავებ... როდის, როდის გამყიდველი მართმევს ხუთ ვაცრეცილ ხუთმანეთიანს და „კლიმას“ მაძლევს. ვგრძნობ, რომ ისიც და რიგში მდგომნიც ცნობისმოყვარეობითა და ერთგვარი დაცინვითაც კი მათვალისწინებენ.

„ერთი თქვენიც!“ — ჩემს ცხოვრებაში პირველად მომიარა სურვილმა ამ უზრუნველ და მაძლარ სიფათებს მივაფუროთხო.

დაცინვის ობიექტი მე უნდა ვიყო, სამი საათი ერთი „კლიმასთვის“ სასჯელს რომ ვიზდიდი მათ გვერდით, თუ ის ხალხი, ერთბაშად ხუთასი მანეთის სუნამოს რომ იყიდის.

გუნება გამიფუჭდა. სხვა სექციებში ხეტიალისას ვილაც-ვილაცები მესალმებიან, ვილაც-ვილაცებს მექანიკურად ვუბრუნებ პასუხს.

ახლა მამის საყვედურსაც ვერ ავცდები, მაგრამ გაეახარებ კი. ორი წელია, საათი აღარ აქვს. არადა, რა ქნას, მტერიო, მოყვარეო, სტუმარიო, სინდის-ნამუსიო, ამდენხანს მეც სტუდენტი, შინ სამი პატარა ბავშვი და დედაც მათ გამო უმუშევარი. ეიჰ!..

საიუველირო განყოფილებისკენ ცნობისმოყვარეობის დასაკამყოფილებლად მივდივარ, თორემ სადღა მაქვს ორას ორმოცი მანეთი. მაგრამ მინდა, ისე მაინც დავხედო იმ ბოშურ საყურეს, ასე რომ მომწონს. არა, არავის ეგონოს, თითქოს ძვირფას ნივთებზე ვგიჟდებოდე. უბრალოდ, მეგობრები მირჩევდნენ, მეყიდნა. წარმოუდგენლად მოგიხდებო, მაქეზებდნენ. მე ზომ კანის ფერით, თეთრი კბილებით, თვალებითა თუ მუქი შავი თმებით საოცრად მამგვანებდნენ ბოშას. რუმინეთში კი, სადაც გასულ

ზაფხულს პრაქტიკაზე ვიყავით, იქაურებმა „გრუზინსკაია ციგანკა“ შე-
მარქვეს. მე ეს ამბავი ძალიან მართობდა და მომწონდა კიდეც.

— იქით გადამატარეთ, თუ შეიძლება — მივმართე ჩემს წინ განივრად
გაჩანჩულ მამაკაცს, რომელიც ჩაცივებით ჩაჩერებოდა ვიტრინას.

— გამარჯობა, ზეინაბ! — მკლავზე ხელი მომიჭირა და თანამზრახვე-
ლივით გამიღიმა კაცმა.

ახლალა შევხედე ყურადღებით.

— გაგიმარჯოთ! — ცივად გავეპასუხე და ხელი უცერემონიოდ გავა-
შვებინე.

„ბიჭოს, ჩემი სახელიც ცოდნია!“ წამსვე დედა გამახსენდა, აფორია-
ქებული რომ შემხვდა სახლის წინ ამ ორი კვირის უკან: — მაგ კაცმა თუ
როდისმე გავიჩეროს მანქანა, არამც და არამც აღარ ჩაუვლდ, სახლამდე
ფეხით წამოსვლა გერჩიოს, ის კი არა და, ხმა არ გასცე, არც მიესალმო...

ჯერ გამეცინა. მერე დედა დაეამშვიდე, ახლოსაც ვერ გამეკარ-
გბა-მეთქი. ისე კი მეწყინა ამ კაცის აუვი. მთელ ჩვენს ქუჩაზე მასავით
კოხტად და გემოვნებით ვერავინ იცვამდა, თვითონ ზრდილობის განსახიე-
რება იყო, მოლისფერ „ოცდაოთხსაც“ მოხდენილად დაატარებდა, სიჭარ-
მაგეს მიტანებული ეს „მოხდენილი ღარდიმანდი“. (როგორც მშაკაცები
მოიხსენიებდნენ თურმე) მაინც „სასურველ სასიძოდ“ ითვლებოდა და თავ-
დაპირველად მისი ყურადღება მესიამოვნა კიდეც.

მერე და მერე, ყური რომ წავკარი მის „საგმირო“ საქმეებს, ჩემს
თავზე გავბრაზდი, რომ ვამტკიცებდი მუდამ, ლამაზ სხეულში ლამაზი
სულია-მეთქი ყოველთვის. იმიტომაც მივესალმე ცივად.

— თქვენთან ერთი პატარა სათხოვარი მაქვს, — ჩემი განწყობილება
თითქოს არც შეენიშნოს კაცს.

— ჩემთან სათხოვარი?! — ტუჩებზე ზეზულებმა გაცეცხებით ავათვალ-
ჩავათვალე: ყავისფერი ქურქი, ყელზე დაუდევრად მოგდებული მოდუ-
რი თეთრი ყელსახვევი, შარვალი — სუპერი, ფეხსაცმელი — ადიდასი, ერ-
თი სიტყვით, თავიდან ბოლომდე ფირმაა.

ხელკავი უზოდიშოდ გამიკეთა და ხალხისაგან გამაცალკევა. თან ერთი
ქალი გამოგვყვა, ადრე რომ არასოდეს შემიწინა მასთან და რომელიც
საზღვარგარეთული კოსმეტიკის საუცხოო რეკლამას წარმოადგენდა, ისიც,
რალა თქმა უნდა, საგანგებოდ მორთული.

— ზეინაბ! — ჩურჩულით მომმართა კაცმა და თან აქეთ-იქით ქურდუ-
ლად მიმოიხედა — იქ, ვიტრინაში, ცხრაათას ორას-მანეთიანი ბეჭედი
დევს, მგონია, დიდი არაფერი იქნება, შენს სახელზე რომ გამოაწერინო
ჩეკი, ვითომ შენთვის იყიდე.

— ცხრაათას ორასი! ეს ახალ ფულზე?! — ხელი უნებურად საფეთქ-
ლებთან მივიჭირე და ლამის შევყვირე.

— რაღა დროს ძველ ფულზე ლაპარაკია! — ბოლმა ვერ შეიკავა ქა-
ლმა. შევატყვე, მაინც რაღაცით პატარა გამოვჩნდი მის თვალშიც კი.

— თქვენ რომ იყიდოთ, გვარიშვილობა შევირცხვებათ? არა? — მომი-
ნდა, მწარე მეთქვა ქალისთვის.

— ზეინაბ! — შემრიგებლური ტონი ჰქონდა კაცს. — ჩვენ გუშინ ვიყიდეთ, ახლა რომ კიდევ მივიღეთ, შეიძლება... ხომ იცი, რა დროა, არაღა, ჩუმ-
ჩუმად ლაპარაკობენ, ფული იცვლებაო. ხმები ყოველთვის კი არ მართლ-
დება, მაგრამ ჭკვიანი გოგო ხარ და მიხვდები, თანაც ყველას როდი ეხერ-
ხება ენაზე კბილის დაჭერა.

— აა! გასაგებია, მაგრამ, საინტერესოა, რატომ მაინცდამაინც მე უნ-
და დაგეხმაროთ, ნუთუ იმიტომ, ერთჯერ მანქანით რომ მიმიყვანეთ სახ-
ლამდე? — ისე კარგად გავითამაშე გულუბრყვილო გოგონას როლი, თვი-
თონვე გამიკვირდა.

— რა კარგი კლიენტი! — ცეცხლისფრად შეღებილი ტუჩები მოწრუ-
ბა ქალმა, მერე ხელიდან ლაიკის ხელთათმანი წაიძრო, ლაიკისვე ჩანთა
გაჩხნა და ასიანების შეკვრა უცხო თვალთაგან მოფარებულად გამომი-
წოდა:

— დაიჭი, აქ ათი ათასი მანეთია, დარჩენილი რეაასი შენი ფეშქაში
იყოს.

ვიგრძენი, როგორ მომაწვა სისხლი საფეთქლებთან. თავით კედელს მი-
ვეგრდენი და თვალები დავხუჭე. რეაასი მანეთი! მამაჩემის თითქმის ერთი
წლის ხელფასი...

„ცაგია, გოვ, ჩამოფასებულში ჩვენი ბიჭების ზომა ისეთი კაი ჩექმე-
ბი ყოფილა სუ იაფად. აგერას ქალებს უყიდათ!“

— „ბენა, ქეთუშა, ჩამოფასებულში კაი რა იქნება, შე ქალო, ფეხებს
გადააღლიტამს ბოვშევებს!“

— რა გემართება, ცუდად ხომ არა ხარ, ზეინაბ! — ნიკაპზე მამაკაცის
თითები ვიგრძენი.

ზიზღით მოვიცილე.

— კაცუნა ხარ შენ, საცოდავო, მათხოვარი, მაგრამ მე მაინც ვერ შეგი-
წყალებ, ისევ შენისთანა მონახე ვინმე! — კბილებში გამოვცერი და გასას-
ვლელისაკენ მთვრალივით წავბარბადი.

სუფთა ჰაერზე თავბრუსხვევამ გადამიარა...

— „გამოიხუთშაბათა, გოვ, აწი კაი ამინდები წავა!“ — შემომესმა ხა-
ლისიანი ხმა, ახალა შევამჩნიე, ამინდი შეცვლილიყო, გაზაფხულივით
ჩახჩახა დღე იდგა. მზე დაუზოგავად აღლობდა პირველ თოვლს.

ჭადრის ხეზე შერჩენილი ფიფქები ჩაშოვავროვე და შუბლზე მოვი-
ხვი...

ლერი მსაგე

მტრედი

მიწას ამკობდეს სურნელი,
შრიალი — მწვანე ტყის.
მტრედი — სიკეთის მსურველი,
ბავშვის ხელებზე ზის.
და ლოცავს ყველა კუთხეში.
დედას, აკვანს და ჩვილს.
მტრედი — სიცოცხლის ნუგეში,
მტრედი — ალერსი მზის.
უყვარს ღამაში დღის ბოლო,
შუქი — უღრუბლო ცის.
მტრედი — მშვიდობის სიმბოლო.
ბავშვის ხელებზე ზის.

აკაკური კვასტიანი

მთეზი

თოვლიან მთებს,
გოლიათებს
ვიხსენებ და
შორით ვეტრფი,
აბა, სხვა რა
გაბადია
ამ დალოცვილ
მთების მეტი?
უცნაურად შემეყვარდა
ცად აჭრილი
თეთრი შხარა,
სხვა სიმდიდრე
ქე არ მინდა,
ჩემთვის მარტო
მთებიც კმარა.

ბონდო მუშლაკი

სათიბუი

სიხარულით ყვება ანა:
ამამ მინდვრად წამიყვანა,
მითხრა, ცქერით ვერ გაძლები,
სათიბია იმისთანა.
მართლაც, ქარში ტალღებივით
ღვლავდა და შრიალებდა,
ცელს იქნევდა მამა მარჯვედ,
მწვანე ზღვაში ტრიალებდა.
საღამოთი, რომ დაეტოვე,
დამენანა, დამწყდა გული...
ნაირფერი ყვავილების
წამოვიღე თაიგული.

თამარ უივზილაშვილი

ცელქი წრუწუნა

მეზობლებთან საუბარში
თაგება დაიწრუწუნა:
ქუჩა-ქუჩა დაწანწალებს
ჩემი ცელქი წრუწუნა.
მეშინია, არსად შეხვდეს
ის ვერაგი ფისო,
ბრჭყალებში თუ მოიმწყვდია,
მერე ნახვამდისო!
დამეხმარეთ, მეზობლებო,
ამიტეხეთ განგაში
და წრუწუნას დაუშალოთ
ქუჩა-ქუჩა თამაში.

ტატიანა ბოლსტაია

მამონტზე ნადირობა

ზომ ლამაზი სახელია ზოია? თითქოს ფუტკრებმა გაიზუზუნესო, თვითონაც ლამაზია, ტანადი და სხვა ყველაფერიც კარგი აქვს. დაწვრილებით? ინებეთ დაწვრილებით: კოხტა ფეხები, კარგი ტანი, სალუქი კანი, ცხვირი, თვალი — ყველაფერი კარგი აქვს. თმა — წაბლისფერი, რატომ ქერა არა? იმიტომ, რომ ყველა ზომ ბედნიერ ვარსკვლავზე არ დაიბადება.

როცა ვლადიმერმა ზოია გაიცნო, გაოცდა, ყოველ შემთხვევაში, სასიამოვნო გაკვირვებამ მოიცვა.

— ო! — თქვა ვლადიმერმა.

აი, ასე თქვა და სურვილი გაუჩნდა ხშირ-ხშირად ენახა ზოია, მაგრამ არა ყოველთვის. და ამან, ცოტა არ იყოს, დააწუხრა ზოია.

მის ერთოთხიან ბინაში ვლადიმერი თავის ნივთებიდან მხოლოდ კბილის ჯაგრისს ინახავდა — ნივთს უთუოდ ინტიმურს, მაგრამ არც იმდენად, რომ მამაკაცი ოჯახზე მიეჯახვა. ზოიას უნდოდა მისი პერანგები, კალსონები, წინდები შესჩვეოდა სახლს, შესთვისებოდა კარადის უჯრებს, უწესრიგოდ ყოფილიყო გადაკიდებული სკამზე, რომ ყოველწამს ხელი წამოეწყო რომელიმე სვიტრისათვის და დაეღობო „ლოტოსში“. მერე გაეშრო.

არა და არა, არავითარ კვალს არ ტოვებდა. ვლადიმერი ყველა ნივთს თავის კომუნალურ ბინაში ინახავდა. სამართებული რაა, იმასაც კი! თუმცა რას იპარსავდა წვერა? ორი წვერი ჰქონდა: ერთი სქელი, უფრო მუქი, შუაში კი, თითქოს სხვა, უფრო პატარა, მოჟალო, წვრილ კონად იზრდებოდა ნიკაპზე. საოცარი იყო, როცა ჯამდა ან იცინოდა, ეს მეორე წვერი აღმა-დაღმა დახტოდა. ვლადიმერი ტანად მომცრო იყო, ზოიაზე ნახევარი თავით დაბალი, ცოტა მოველური გარეგნობისა, გაბანჯვკლული, ძალზე მკვირცხლი იყო.

ინჟინერი გახლდათ.

— ინჟინერი ხართ? — ნახად და დაბნეულად ჰკითხა ზოიამ პირველი შეხვედრისას, როცა რესტორანში ისხდნენ და ზოია, ნახევარმილი მეტრზე გაღებული პირით, შოკოლადის სოუსში ამოვლებულ პროფიტროლებს გემოს უსინჯავდა, თან თავი ისე ეკიზა, თითქოს, რაღაცნაირი ინტელექტუალური მიზეზების გამო, არც ისე გემრიელიაო.

— დღ-ი-ახ, — თქვა ვლადიმერმა ისე, რომ ზოიას ნიკაპისათვის თვალი არ მოუშორებია.

— სამეცნიერო-კვლევითში მუშაობთ?

— დღ-ი-ახ.

— თუ საწარმოში?

— დღ-ი-ახ.

მიდი ახლა და გაუგე, როცა ზოიას ასე მიშტერებია.

ინჟინერსაც არა უშავს. მართალია, უკეთესი იქნებოდა, ქირურგი ყოფილიყო. ზოია საბავადმყოფოში მუშაობდა, ცნობათა ბიუროში, თეთრ ხალათს იცვამდა და ამით თითქოს ამ საოცარ სამედიცინო სამყაროს ეკუთვნოდა, თეთრსა და გახანძრულს, სადაც შპრიცები და შპატელებია, ავტოკლავები, შავებეჭდვასმული უხეში სუფთა თეთრეულის დასტებია და კიდევ ვარდები, დარდები, შოკოლადის კამფეტები, და თეთრი ცივი საკაცე, გამალებით რომ მიჭრას ღერეფანში და რომელსაც ფრენით მიჰყვება პატარა ღამწუხრებული ანგელოზი, მაგრამ რომ ჩაუტრავს თავის ჩიტი მკერდში განაწამები, განთავისუფლებული, თოჯინასავით შეფუთული სული.

ამ სამყაროს მეუფე კი ქირურგი გახლავთ, და შეუძლებელია, შეუძრწუნებლად უცქირო, როცა კამერჰერების დახმარებით ფართო მანტიითა და მწვანე თასმებიანი გვირგვინით მოსილი დგას, მედიდურად აღმართული უმპირფასესი ხელებით, წმინდა მეფური მისიის შესრულებისათვის გამზადებული, რომ აღასრულოს უზენაესი სამართალი, ემგეროს, მოჰყვეთოს, დასაჯოს და იხსნას, და მოელვარე მახვილით მიანიჭოს სიცოცხლე... განა მეფე არ არის? და ზოიას ძალიან უნდოდა ქირურგის მკლავებში მოქცეულიყო, მაგრამ ინჟინერსაც არა უშავს.

ძალიან კარგი დრო გაატარეს იმ დღეს რესტორანში. თუმცა ვლადიმერმა არ იცოდა, რა მოჰყვებოდა მათ გაცნობას, მაინც დიდ გულუხვობას იჩენდა. ეს მერე დაიწყო წუწურაქობა, საქმიანად ათვალიერებდა მენიუს, თავისთვის მხოლოდ ხორციან კერძს იღებდა, იაფფასიანს და რესტორანში დიდხანს არ ყოვნიდებოდა. ამაოდ იჯდა ზოია მინახებული გამომეტყველებით, ამაოდ იღებდა გულვრილ სახეს, ოდნავ დამცინავს, ნაწილობრივ კიდევ ჩაფიქრებულს, — ეგონა რთული სულიერი განცდის ნატიფი სეზონისმავარი ან ფაქიზი მოვონების წამიერი ჩრდილები გადამივლისო, ისე იჯდა, თითქოს შორეთს გაჰყურებდა, ნახად ეყრდნობოდა მაგიდას მკლავებით და ოდნავ გამოხურცულ ქვედა ტუჩიდან თამბაქოს ლამაზ რგოლებს

უშვებდა მოხატული თაღებისაკენ. კეთილ ფერიას თამაშობდა. მაგრამ ვლადიმერი ფეხს არ უწყობდა. ინტერესით ჭამდა, სევდის ნახაზიც არ ეტყობოდა, სულმოუთქმელად სვამდა, ნება-ნება კი არ ეწეოდა, — სწრაფად ახრჩოლებდა და ნამწვს გაყვითლებული თითებით სრესდა საფერფლეში. ანგარიშს ჩაჰკირკიტებდა, საშინლად უკვირდა და მაშინვე ნახულობდა შეცდომას. ზიზილალას არასოდეს არ უკვეთდა: ამას მხოლოდ პრინცესები და ქურდები მიირთმევენო. ზოიას გული მოსდიოდა: განა პრინცესა არ იყო, თუმცაღა შეუცნობელი? შემდეგ კი საერთოდ აღარ დადიოდნენ რესტორანში, სახლში ისხდნენ ან ზოია მარტო იჯდა მოწყვნილი.

ზაფხულში დიდი სურვილი ჰქონდა კავკასიას სწვეოდა. იქ ხმაურია, არის ღვინო და ღამით წივილ-კივილით ბანაობა, არის უამრავი საინტერესო მამაკაცი და ზოიას დანახვაზე ყველანი იტყოდნენ — „ო“ — და კბილებს გააეღებდნენ.

ამის მაგივრად ვლადიმერმა ბაიღარა მოათრია ბინაში, ორი ამხანაგი მოიყვანა, ისეთივე, როგორიც თვითონ იყო, უჯრედებიან, რაღაც სუნით გაჟღენთილ კოვბოურებში გამოწყობილნი. ისინი დათხილნი ფორთხავდნენ, აწყობდნენ. და ისევ შლიდნენ, რაღაც საკერებლებს ადებდნენ, ბაიღარის საზიზღარ ნაწილებს წყლით სავსე ტაშტში უშვებდნენ. გაჰყვიროდნენ: „გასდის, არ გასდის!“.

ზოია კი იჯდა ტაბტზე, ეჭვიანობდა, სივიწროვით უკმაყოფილო და ყოველ წამს ფეხებს წევდა იმისათვის, რომ ვლადიმერი ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაცოცებულიყო.

მერე იძულებული გახდა ვლადიმერსა და მის მეგობრებს თან გაჰყოლოდა ამ საზიზღარ ლაშქრობაში, ჩრდილოეთში. და საშინლად გაიყინა და გაიწუწა, ვლადიმერს კი ძაღლის ზინზლის სუნი ასდიოდა. ნიჩბებს სწრაფად უსვამდნენ და ტალღებზე სტუნვით მიქროდნენ ჩრდილოეთის მოღუშულ, ტყვიისფრად აბურცულ ტბაზე. ზოია პირდაპირ საზიზღარი ბაიღარის ძირზე იჯდა გამშვართული ფეხებით, რომლებიც ძალზე დამოკლებულიყვნენ. სუსტნი ჩანდნენ სპორტულ შარვალში, და გრძნობდა, რომ ცხვირი გაუწითლდა და თმები გაწუწული აქვს, და წყლის შხეფები საღებავს უდღაბნის წამწამებზე. წინ კი ორი კვირის წამება ელოდა ტენიან კარავში, ფიჭვითა და წითელი მოცვით დაბურდულ უსახელო კლდეზე. სულ უცხოოდ გრძნობდა თავს ამ ხალხისა, სიცოცხლით სავსე ადამიანებს შორის, სადილზე ცერცვის კონცენტრატით გამოწვეულ მზიარულ ყვირილში.

მერე ზოიას რიგი მიდიოდა, ღრმა ვაყინულ ტბაში გაერეცხა ქონიანი ალუმინის თასები, რომლებსაც ჭუჭყი მაინც არ სცილდებოდა და თავიც ჭუჭყიანი ჰქონდა და ექექებოდა თავსაფრის ქვეშ.

ინჟინრებს ცოლები ახლად და ზოიას არავინ უცქერდა განსაკუთრებული თვალით და არ ამბობდა: „ო“ და ზოია თავს უსქესო შარველს მეგობრად გრძნობდა, და ეზიზღებოდა კოცონის გარშემო ზორზოცი, გიტარის ჩხარუნი, ქარიყლაპიას დაჭერით გამოწვეული მზიარული შეძახილები, ის იწვა კარავში სრულიად უბედური, ველარ იტანდა ორწვერა ვლადიმერს და უნდოდა ჩქარა გამზდარიყო მისი ცოლი. მაშინ უკვე შესაძლებელი გახდებოდა, კანონიერი ცოლის უფლებით კი აღარ დამახინჯდეს ამ ეგრედ წოდებულ ბუნებაში, არამედ სახლში დარჩეს და გერმანული რუშებით გაწყობილ თხელ სალუქ ხალათში გამოწყობილი იჯდეს დივანზე. პირდაპირ კი იდგეს ავეჯი, ზედ ფერადი ტელევიზორით, (დაე, ვლადიმერმა იყიდოს), ვარდისფერი სინათლე იუგოსლავიური ტორშერიდან, და რაიმე მსუბუქს სვამდეს და რაიმე კარგს ეწეოდეს (დაე, აჩუქონ ავადმყოფების ნათესავებმა), ელოდოს ვლადიმერის დაბრუნებას ბაიდარით მოგზაურობიდან, დაე, შეხვდეს ოდნავ უკმაყოფილო და ეჭვიანი: საინტერესოა, უჩემოდ იქ რას აკეთებდი? ვისთან ერთად იყავით? თევზი ჩამოიტანე? და შემდეგ, ასეც იყოს, აპატიებს ორი კვირით არყოფნას. მის არყოფნაში კი, შესაძლებელია, დარეკოს ნაცნობმა ქირურგმა და ეკურკუროს. ზოია კი, უხალისოდ და გამოძეტყველებაშეცვლილი, გაჭიმავს „არ ვიცი... ვნახოთ... თქვენ სერიოზულად ფიქრობთ?“ ან დაურეკავს მეგობარ ქალს: „და შენ რა ქენი?... მან რა... შენ?“ ოჰ, ღმერთო ჩემო, ქალაქი! კაშკაში, და საღამო, და სველი ასფალტი, და წითელი ნეონის შუქი გუბეში ქუსლების ქვემოთ.

აქ კი მძიმედ ეხეთქება კლდეს ტალღები, ყრუდ წივის ქარი ზეგების წვერობებში, კოცონი თავის მუდმივ ფერხულს უვლის და დამე გაეპარება ზურგიდან, და ჭყიპინებენ კარვებში ინჟინრების უშნო, დათხუპნილი ცოლები, ფუი, რა მოწყენილობაა?

ვლადიმერი სასობებაში მოდიოდა, აღრიანად დგებოდა, სანამ ტბა წყნარი და ნათელი იყო, ციცაბო მაღლობიდან ეშვებოდა, ფიჭვებს ეჭიდებოდა და ხელისგულები ფისით ესვრებოდა. ფეხებგაჩაჩხული იდგა გრანიტის ფილაქანზე, გამჭვირვალე მზიან წყალში რომ იმალებოდა, პირს იბანდა, ფრუტუნებდა, იხვივით ყვიტ-ყვიტებდა და ბედნიერი თვალებით შესცქეროდა ზურგსუკან მდგარ ზოიას — ნამძინარევს, შეუღლებავს, პირქუშად რომ იდგა და ხელში ჩამჩა ეჭირა. „არა, ოდესმე გაგიგონია ასეთი სიწყნარე? მოუსმინე, რა სიწყნარეა! ჰაერი? პირდაპირ სამოთხეა!“ „ფუი, რა საძაგელი იყო! ჩქარა, ცოლად გაჰყვეს, ჩქარა!“

შემოდგომაზე ზოიამ ვლადიმერს ჩუსტები უყიდა. უჯრედებიანი, შემოსასვლელში რომ ელოდნენ, პირდაფჩენილები: ფეხი გაუყარე, ვოვა! აქ შენს სახლში ხარ, წყნარ მისადგომთან! დარჩი ჩვენთან! საით მიგიწევს გული, სულელი!

თავისი ფოტო — წაბლისფერი თმები, მშვილდით მოზიდული წარბები, მკაცრი გამოხედვა — ვლადიმერს საფულეში ჩაუდო, ჩაძვრება თიანე სამგზავრო ბილეთისათვის, ან ზურდა ფულისათვის, დანახავს ასეთ ღამას და შეიცხადებს: ვაი, რა სულელი ვარ, რატომ ცოლად არ მოვიყვან, სანამ სხვა არ დამასწრებს? საღამოობით, მის მოლოდინში, ფანჯრის რაფაზე ვარდისფერ მრგვალფეხა ღამპას დგამდა — ოჯახური შუქურა ღამის წყვდიადში. ოჯახური კავშირის სიმყარისათვის, რომ გულზე მოჰფონებოდა; სიბნელეა სახლში, ბნელი ღამეა, მაგრამ ანთია შუქურა — ეს მისი სულის ვარსკვლავს არ სძინავს, მოლოდინში ქილებს თავს უხუფავს, ან პატარა სარეცხი წამოუწყია.

ფუმფულა იცოს ბალიშები, რბილი — ტიფტელები, ორჯერ რომ გაეცარებინა ზოიას ხორცსაკეპ მანქანაში, ყველაფერი აქეთ ეძახდა თითქოს, ზოიაც ფუტკარივით ბზუოდა: ფეხს მოუჩქარე, ძვირფასო! ფეხს მოუჩქარე, შე უნამუსო!

გათხოვება უნდოდა, სანამ ოცდახუთი არ მოუკაკუნებდა, — მერე უკვე მორჩა, ახალგაზრდობა უკან დარჩება, დარბაზიდან გაგაბრძანებენ და შენს ადგილას სხვები მოცვივდებიან: სიცოცხლით სავსენი, კულულებიანები.

დილით ყავას სვამდნენ. ვლადიმერი კითხულობდა ჟურნალს: „ნაევები და იანტები“. ღეჭავდა, ნამცეცები ორივე წვერში ეჩხირებოდა, ზოია მტრულად დუძდა, შუბლზე უმზერდა, და ტელეპატიურ ფლუიდებს უგზავნიდა: „შემიერთე, შემიერთე!“. საღამოს ისევ რაღაცას კითხულობდა, ზოია კი ფანჯარაში იცქირებოდა და მოუთმენლად ელოდა, როდის დადგებოდა ძილის დრო. ვლადიმერი მოუსვენრად კითხულობდა, ეგზნებოდა, თავს იქეპავდა, ფეხს იქნევდა, ხითხითებდა და დროდადრო წამოიყვირებდა ხოლმე: „არა, შენ მოუსმინე“.. სიცილით წყვეტდა დაწყებულ სათქმელს, ზოიას თითს ატაკებდა და უკითხავდა მოწონებულ ადგილს. ზოია მუჟვედ ილიმებოდა ან ცივად შესცქეროდა, დაჟინებით, არაფერს პასუხობდა, და ვლადიმერი უხერხულად ატრიალებდა თავს, ფხიზლობდა და ბუტბუტებდა: „ყოჩაღ, კაცო“, თან სიამაყის გამო ცდილობდა ძალით შეენარჩუნებინა სახეზე უღიმღამო ღიმილი.

სიხარულის ჩაშხამება კი კარგად იცოდა. არა, ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ცხოვრებაც ამას ჰქვია: დროზე დაგვიღია, დაღაგებული, მაცივარი დროზეა გამორთული ყინულის გასაღნობად. კბილის ჯაგრისი აქვს თავისი, სახლის ფაჩუნები, აჭმევენ აქ და ასმევენ. ქიმწმენდაშია რაიმე წასაღები — კი, გენაცვალე, ჩემი თავი შემოგვევლოს! რაღა გინდა ამაზე მეტი, საძაგელი, რატომ არ მთხოულობ, მართო ხასიათის გაფუჭება რომ იცი! აბა, ზუსტად ვიცოდე, რას აპირებ, მაშინ ნახავდი, რასაც გიზამდი. დაგემშვიდობები და კარგად იყავი, კუ-კუ! მოკითხვა დედაშენს! მაგრამ

როგორ გაიგოს მისი აზრები? პირდაპირ შეკითხვას ზოია მაინც მოელოდა, საუკუნოებრივმა გამოცდილებამ უშველა. ერთი მარცხიანი გასროლა და, საკმარისია, ჩათვალე — გაგექცა ნაღავლი, უკანმოუხედავად გარბის, მარტო ბული ასდის და ფეხის ქუსლები ბრწყინავს. არა, უნდა მიიტყუოს.

ის კი, საზიზღარი, მიეჩვია, თავს ისე გრძნობს, როგორც საკუთარ სახლში, სულ გაშინაურდა, „კომუნალურიდან“ თავისი ნივთები გადმოიტანა — პერანგები, პიჯაკები, მისი წინდები ახლა ყველგან ეყარა. მოვა და პირდაპირ — ფაჩუხებში ჩაყოფს ფეხს, ხელებს იფშვნეტს: „დღეს რა გვაქვს ვაზშადა?“ გვაქვსო — შეაჩჩნიეთ. აი, ასე ალაპარაკდა.

— ხორცი, — კბილებში ცრინდა ზოია.

— ხორცი? შშ-ეს-ს-ანაშ-შ-ნავია! შშ-ეს-ს-ანიშნავია! რით ვართ ასე უკმაყოფილონი!

ან ოცნებას წამოიწყებდა.

— გინდა მანქანა ვიყიდოთ? ვისეირნებთ — და — პერი, საითაც გულს გაუხარდება.

აბუჩად აგდება და მეტი არაფერი! თითქოს არსადაც არ აპირებდა წასვლას! და სიმაღლედ რომ ითქვას, არ აპირებდა? მაშინ მიდი და ცოლად წამიყვანე, რაღა! უგარანტიოდ სიყვარული ზოიას არ უნდოდა.

ზოია მახეს უკებდა: ორმოს ამოთხრის, ტოტებით დაფარავს და ხელს ჰკრავს... უცებ, უკი ჩაცმული და შეღებილი, უარს ამბობდა სტუმრად წასვლაზე, ტახტზე წვებოდა და დამწუხრებული შეჰყურებდა ჭერს. რა ამბავია? არ შეუძლია... რატომ?... იმიტომ... არა, რა მოხდა? თავს ცუდად გრძნობს? რა მოხდა? ის მოხდა, რომ არ შეუძლია, ვერ წამოვა, არ უნდა თავი სასაცილოდ გაიხადოს, ყველას თითის საჩვენებელი გახდეს: საინტერესოა ვინ მობრძანდა? ყველა ცოლებითა... სისულელეა, ამბობდა ვლადიმერი, იქ ცოლები, უკეთეს შემთხვევაში, ერთი მესამედია, და ისიც სხვისი... ბოლოს და ბოლოს, აქამდე დადიოდა — და არაფერი? აქამდე დადიოდა და მორჩა, ახლა კი არა, აი, არ შეუძლია, სუსტია, ვარდივითაა, თუ ცუდად მოეპყარი, ჭკნება.

— საინტერესოა, როდის იყო, ცუდად გეპყრობოდა და ა. შ. და ა. შ. და ისევ გვერდს უვლიდა შენიღბულ ორმოს.

ერთხელ ვლადიმერმა რომელიღაც მხატვართან წაიყვანა: ამბობენ, ძალიან საინტერესო პიროვნებააო. ზოიამ წარმოიდგინა ასეთი ბოზონდი-ხელოვნებამცოდნეთა ჯგუფები: ქალები—ძველი ბებრუნანები, ყველანი ფორუზში, კისრები კი ინდაურებივით აქვთ, მამაკაცები—ელეგანტურები, უბის ჯიბეში ფერადი ცხვირსახოცები, კარგი სუნი ასდით. ვიღაც კეთილშობილი მოხუცი მონოკლით გზას იკვლევს ხალხში. მხატვარი — ზავერდის პერანგიანი, ფერმკრთალი, ხელში — პალიტრით. და უცებ შემოდის ზოია. ყველანი — „ო!“ მხატვარი ფერს კარგავს. „ოქვენ უნდა მიპოზიოროთ“.

კეთილშობილი მოზუცი შეჰყურებს დარდიანი თავდაზნაურული გამომეტყველებით: მისი დრო წავიდა, ზოიას სურნელება მისნაირებს აღარ სწევას. ზოიას პორტრეტი — შიშველი ნატურა — მოსკოვში მიაქვთ. მანუში გამოფენაა. მილიცია ხალხის ბრბოს ძლივს აკავებს. საზღვარგარეთ ვერნისაჟი. პორტრეტი დაჯავნულია. უშვებენ მხოლოდ ორ-ორს. სირენების ღმუილი. ყველანი აეკარით მარჯვენა მხარეს. შემოდის პრეზიდენტი. ის გაცოცხლებია. სად არის ორიგინალი? ვინ არის ეს ქალიშვილი?

— ფრთხილად, აქ ფეხი არ მოიტეხო, — თქვა ვლადიმერმა. სარდაფში ჩადიოდნენ. გასურებულ მიღებზე ძენძი ეპორწიალებოდა. სახელოსნოში თბილა. მხატვარი ჭრიჭინასა ჰგავს, დაგლეჯილ ჯვალში გამოწყობილა, მძიმე სურათებს დათრევს. დახატულია უცნაური რამ: დიდი კვერცხი, საიდანაც უამრავი პატარა კაცუნა მოძვრება, ღრუბლებში ლივლივებს ვიღაც ჯარისკაცის ჩექმებსა და ხატულა ხალათში გამოწყობილი, ხელში დანა უჭირავს და ყველაფერ ამას ერთად ჰქვია — „კონკორდანსი“ — ან, აი, კიდევ — ვაშლი, იქიდან კი სათვალღიანი ჭიაყელა მოძვრება პორტფელით. ან ყრუ კლდინი ადგილი, შვიტა; ფანჯრებიანი მამონტი. ვიღაც, სულ ციცქნა, ისარს უმიზნებს, გვერდზე გამოქვაბული ჩანს, იქ ელექტრონათურა ჰკიდია ზონარზე, ტელევიზორი ანათებს, გაჰქურის ალი კაფობს, სადღუღარიც კი მონდომებით დაუხანტავთ, მაგიდაზე შვიტების თაიგული ძევს. ნახატს ჰქვია „მამონტზე ნადირობა“. საინტერესოა. „რა გითხრა, ძალიან თამამად დაგიხანტავს, — თქვა ვლადიმერმა — ძალიან თამამად, იდეა რა არის?“.

— „იდეა?“ — კიდევ უხარია და კიდევ უკვირს მხატვარს. — მაწყენინო, გინდა, თუ რა არის!“ რა ახლის შემომტანი მნახე! იდეებისაგან, ძმარა. რაც ძალი და ღონე გაქვს, უნდა გაიქცე, თან უკანმოუხედავად! „არა მაინც, მაინც რაც უნდა იყოს...“ აქ კამათი წამოიწყეს, ხელების ქნევა, მხატვარი მკლავებით კვეთდა დახუთულ ჰაერს, პატარა მორყეულ მაგიდაზე დანჯღრეულ კერამიკულ ჭიქებს აწყობდა. სვამდნენ უგემურს, აყოლებდნენ რაღაცას, გუშინწინდელს, მასპინძელი შეუმჩნეველი პროფესიული მწერით დაცოცავდა ზოიას სხეულზე.

ზოიას ეს სულ არ ეხებოდა — თითქოს სულაც გამქრალიყო სადღაც ვლადიმერი. გაწითლდა. წვერები გაებურძგლა, ორივენი რაღაცას ვაჰყვიროდნენ, ხმარობდნენ სიტყვას „აბსურდს“ და მის მაგვარს. ერთი ჯოტოს იმოწმებდა, მეორე — მოისენკოს იხსენიებდა. ზოია სულ გადაავიწყდათ. თავი ასტიკვდა, ყურებში გუგუნი დაეწყო, ბუმ, ბუმ, ბუმ, ფანჯრის მიღმა, წყვილადში, წვიმას აპირებდა, დამტვერილი ნათურა, ჭერქვეშ სადღაც მიცურავდა მოლურჯო კვამლის ფენებში, უხეშ თეთრ თაროებზე ჯგროდოდა. დაჩხვლეტილი ღოქები, რომლებიც დიდი ხანია ობობას ქსელით დაფარულიყვნენ. ზოია აქ არ იყო, საერთოდ აღარ არსებობდა. გარემო

ჩაახშო. არაფრის გაკეთება აღარ უნდოდა და კლადიმერი თვითონ წმენდა და მტვერსასრუტით, თვითონ ბერტყავდა ფეხსაწმენდ ტილოს, თვითონ მოუხუფა თავი ზამთრისათვის გამზადებულ ბადრიჯნის ხიზილალასაც.

ბუმ, ბუმ, ბუმ — განუწყვეტილად გუგუნებდა თავში და შუბლშეკრული მტრედი ცეცხლოვანი რგოლით ისევ ჩნდებოდა წევდიადიდან. ზოია წვებოდა ტახტზე გამართული და მიუწვდომელი. თავზე პლედს იხურავდა, ხელები თეძოების გასწვრივ ეწყო. უსაზღვრო სევდა — ასე დაარქმევდნენ მის ხის ქანდაკებას შუასაუკუნეების ოსტატები იმ ალბომიდან, თაროზე რომ დევს გვერდულად. უსაზღვრო სევდა — აი ასე. ო, ისინი კი გამოაქანდაკებდნენ, როგორც საჭიროა, მის სულს, მის ტკივილს, მისი პლედის ყველა ნაკეცს. გამოაქანდაკებდნენ და მიაბამდნენ თავბრუდამხვევი მაქმანის ტაძრის სულ კინკრიხოში და მოგვცემდნენ გადიდებულ ფოტოს: „ზოია. დეტალი. ადრეული გოტიკა“. ლურჯი გამჭვირვალე ცეცხლი ათბობდა შალის გამოქვაბულს, სუნთქვა ჭირდა. ინჟინერი თითის წვერებზე გადიოდა ოთახიდან საით? — წეროსავით კიოდა ზოია და ცოლიანი მტრედი ჩაიცინებდა: „მე ისე... ხელის დასაბანად... შენ დაისვენე“, შეშინებული ჩურჩულებდა მტარვალი.

„ჯერ ვითომდა ხელის დასაბანად, მერე ვითომ სამზარეულოში, იქვე კი შემოსასვლელი კარია, უკარნახებდა მტრედი — ჰოპ — და გავიდა“... და მართლაც იყო. ტახტზე წამოწოლილმა ესროლა ორწვერას თოკის ყულფი და ჩამოაცვა. მერე მოქაჩა და მიაყურადა. მეორე ბოლოში შრიალებდა, ოხრავდა და ბრაგუნებდა რაღაც. არასდროს არ მოსწონდა ეს ადამიანი მაინცდამაინც. მოსწონდა კი არა და, სიმართლე რომ ითქვას, ყოველთვის აუტანელი იყო მისთვის. პატარა, ძლიერი, მძიმე, სწრაფი, ბანჯგვლიანი, უგრძნობი პირუტყვი.

კიდევ ცოტა ხანს იცოდვილა — იწკმუტუნა პირუტყვმა, წუხდა, სანამ ბოლოს არ დადუმდა — დიდი გამყინვარების ნეტარი, ღრმა ღუმილით.

თარგმან ქეთო კვინტრაკეა

ო ბ ე ლ ის კ ი

დედის სკლავი

იქ, სადაც მეფობს დუმილი
მკაცრი
და ყორღანია
ღონეცის ველად,
ღვას ობელისკი
ხიშტივით ბასრი,
ცას ებჯინება
და მზეში ელავს.
ცივ გრანიტს
ისევ ფრთხილად ვეხები,
როგორც პირველად,
დიდი ხნის წინათ..
როცა აისი წითლად
შედებავს
ბალახებს, —
ცვარი სისხლივით ბზინავს.
და ვამბობ:
ჩემი ბედის ვარსკვლავი,
მჯერა,
ობრწყინებს ყველგან მანამდე,
სანამ მამხნევებს,
სანამ ანათებს
ეს ობელისკი
შუქურასავით.

წვიმა რომ მცემდა
განუწყვეტელი
და მერყეობა
ფეხებქვეშ ფუძე,
გამხსენებია
დედის კეთილი
ხელები —
წვიმა შემწყდარა უცებ.
როცა მციოდა
და ვახველებდი —
იმ მკაცრი ზამთრის
ჭირდა ატანა,
მოსიყვარულე
დედის ხელები
მკერდში მიკრავდა,
როგორც პატარას.
მათ ჯერაც ახსოვთ
მიწა აყალო,
გაჭრილ სამარის
ღარდი და სევდა.
მაინც მგონია:
მთელი სამყარო
კეთილ ხელებში
უჭირავს დედას.

თარგმნა სუტა გავუაშ.

დავით ნაცვალაძე

დიმიტრი პრისტავი

დ. ერისთავს, როგორც ბელეტრისტს, ყველაზე მეტი სახელი მოუხვეჭა მოთხრობამ „ვისი ბრალია“, რომელიც პირველად დაიბეჭდა 1895 წლის „მოამბეში“. დასახელებულ ნაწარმოებში ავტორი გვიხატავს თავადაზნაურთა კლასის ეკონომიკური და ზნეობრივი დაკნინების პროცესს. მოთხრობაში წარმოდგენილია სოციალური წინააღმდეგობანი, რომელთაც ადგილი ჰქონდა სოფლად სივაჭრო კაპიტალიზმის განვითარების პროცესში. მკითხველის თვალწინ ცოცხლდება თავადაზნაურთა კლასის უსაქმურობა, სიმეცირე, ავხორცობა და გაუტანლობა.

ქვიანელი გლეხი დათია გორდელაძე, შრომისა და გარჯის წყალობით ჩინებულად დასახლებულიყო. მის ეზოს ამშვენებდა ახლადაშენებული თეთრაივნიანი კოშკი თღასახლი, ბეღელი, ნალია და ისლით დახურული სამზარეულო. დილიდან საღამომდე არ ისვენებდა ოჯახის თავიკაცი. „ზაფხულობით ყანაში მუშაობდა, გამალეხული ტრიალებდა შიგ გულგაღდილი, თავ-წვივ შიშველი, შემოდგომაზე კი, მორჩებოდა თუ არა ოფლის ღვრით მოწეული ჭირანახლის შენახვას, მიდიოდა ბათუმში ან ფოთში ფულის საშოვნად და ბრუნდებოდა შინ მხოლოდ საახალწლოდ“.

დათიკას ამ კარგ თვისებებს ისიც ემატებოდა, რომ იგი იყო უაღრესად გულწრფელი და მოსიყვარულე გულის პატრონი, მაგრამ საოცრად ფიცხი და უსამართლობის წინააღმდეგ გაბედული მეზობელი: „არავის არ დაერიდებოდა, არც ბოქაულ-მამასახლისს და არც მეზობლებს. თვალეზაბრიალებული, წარბშეკრული სიმართლეს ყველას პირში მიახლიდა“.

თუ საჭირო იყო, დათია თავისი მძლავრი მუშტის ძალასაც აგარძნობინებდა. მან სიკვდილის პირად მიიყვანა ახალგაზრდა ბიჭი, რომელმაც თავისი ხარბი, განგებ საწყალი ქვრივი დედაკაცის ყანაში მიუშვა და თვითონ მსხლის ჭამით თავი შეიქცია.

ამგვარადვე მოექცა დათია გორდელაძე მამასახლისს, რომელმაც ზარმაც გლეხს ქრთამი გამოართვა, საბეგარო სამუშაოდან გაათავისუფლა და მის მაგივრად უკანონოდ სამუშაოზე სხვა გაგზავნა. ასეთი სიფიცისათვის დათიკას მეზობლებმა „თოფის წამალი“ შეარქვეს. მაგრამ, მიუხედავად სიფიცისა, დათია გორდელაძე ყველას უყვარდა, მას ყველა პატივს სცემდა. ერთელ ქვიანელებმა მისი მამასახლისად არჩევაც კი მოინდომეს, მაგრამ დათიკამ სასტიკი უარი განაცხადა. აი, რას ეუბნება იგი დედას აღნიშნულის თაობაზე: „მე რომ მამასახლისად დავდგე, ოჯახს ვინ უბატრონოს? ახლაც მიჭირს საქმე, თვარა მაშინ რაღა იქნება! ათასი ბეგარა და გაღასახადი გვაწევს კისერზე. ავი „ფოშ-“

ტის“ ფულო, აგი — სკოლისო. აგი მწერლისო და რა ვიცი კიდე რომდენი სხვაი! ახლა თქვენი რჩენა, სტუმარი, მტერი, მოყვარე!..

— კი, მარა აი რაფერაჲ ნენა, რომ ჩვენი მამასახლისი სამსახურსაც კი ასრულებს და ოჯახიც კარგადაა? — ჰკითხა თამარმა.

— ოჯახი იმიზაა კარგად, რომ იმან და მისმა მწერალმა მთელი სოფელი გაატყვეს, იმისთანა მოსახლე არაა ჩვენში, რომ ქრთამი არ ააღლიტოს. მე შენ გეტყვი, შერცხვება რაიმეს, თვალში რომ შეადუღოთხო, ღვთის წყალობას გეტყვის. რაც კაცი იმისთანა საწყალს და უპატრონო ქვრივს, ჩვენი მართა რომაა, ქრთამს გამოართმევს, იმას არც სვინდისი აქვს, არც ღმერთი სწამს... იგი ყველაფერს სიაცვს იქს, არაფერს არ ითაკილებს... ეჰ, რა უნდა ვთქვა იმ კაცზე, რომელიც ერთის „მენდალის“ მიღების გულგობიზა, ბოქა-ულს თავის ღვიძლ გოგოსაც კი ურიგებს... თუ იმსახურებ, პატიოსნად უნდა იმსახურო, სირცხვილი არ ჰქამო, სოფელს ჰირში და ლხინში წაადგე, სადღა გექნება მაშინ დრო, ოჯახს თვალყური უგდო!“.

დათიკა გორდელაძეს შრომისა და სიცოცხლის ხალისს უათყეცებს მუყაითი, ქმარ-შვილის მოყვარული, ლამაზი და კეთილი მეუღლე ნინო, რომელიც ქალიშვილობაში ბევრ სოფლის ახალგაზრდას უძგერებდა გულს, მაგრამ ნინომ დათიკა აირჩია. მათ ერთ-მანეთს სიყვარული შეპყვიცეს და ცხოვრების ჰჰანის ზიდვა გადაწყვიტეს. მეზობლები და მოკეთენი ნინოს ქებაში იყვნენ.

მოთხრობაში დათიკა გორდელაძის პატიოსან და შრომისმოყვარე ოჯახს უპირისპირდება აზნაური ნესტორ უქმიაშვილი, რომელსაც ცხოვრების საფუძვლად ფუქსავატური ცხოვრება გაუხდია და ძმაბიჭებთან ერთად სოფელს ხორცმეტად მოჰკიდებია.

„ნესტორ უქმიაშვილი... იყო წარმომადგენელი იმ ახალგაზრდობისა, რომელიც უზვად ღვარძლივით ამოსკდა ამ ბოლო დროს ჩვენის უკუღმართის ცხოვრების ნიადაგიდან. ყველგან, საითყენაც კი მიიხედავთ, სოფელში, დაბაში თუ ქალაქში, ყველგან შეხვდებით ამ ახალგაზრდა ძალ-ღონით სავსე, მაგრამ ცხოვრებისათვის გამოუსადეგარს, გზა-დაბნეულ შვილებს, უზროდ, უმიზნოდ დათარეშობენ ისინი ცხოვრების მოედანზე, სულით დაცემულნი, გონებადახშულნი, გულგადართულნი და სინდისმიძინებულნი დაფარ-ფაშობენ და ამყობენ თავიანთის კეთილშობილის შთამომავლობით“. — წერს ავტორი.

მამის სიკვდილიდან ერთი კვირა არ იყო გასული, რომ ნესტორმა ველარ მოითმინა მგლოვარად ყოფნა, მიმინოს ევენების ქღარუნი გაიგონა და მისკენ გაექანა.

მაზლის, პავლე უქმიაშვილის რჩევით დედა ნესტორს ქუთაისის გიმნაზიაში მიაბარებს და ქუთაისის ოლქის მზრუნველის განკარგულებით პანსიონატშიც ჩარიცხავს, მაგრამ უსაქმობას დაჩვეულმა ნესტორმა სწავლა სასტიკად შეიძულა. პანსიონატი მი-ატრია და ქვეიანში ამოყო თავი. ნესტორმა ჩაიცვა შალის ნაცრისფერი ჩოხა, სირმით გაწყობილი მესტები, დიკიდა უშველებელი ხანჯალი, დაიხურა თეთრი გრძელბეწვნიანი ფაფახი და გასწია თავისი მეგობრის, გაკოტრებული აზნაურის ფარნა მაყაშვილისაქენ, რომლის მუდმივი სამყოფი ადგილი იყო სოფლის წურბლის გაბრიელ როხაძის ღუქანი.

დ. ერისთავი რეალურად წარმოგვიდგენს როხაძის ღუქანს, აქ შეგროვილი უსაქმუ-რი აზნაურის ყოფას, ფულის მოგროვების მიზნით გადამხულ ნარდის თიამს, ქვიფსა და ყოველდღიურ აყალ-მაყალს.

ახლა ვნახოთ, როგორ ხვდებთან ნესტორი და ფარნა ერთმანეთს.

„აბა, ნესტორჩან, ჰა? გიმნაზიას კიი კიი წრიხები მიაყარე და სდურთე სახლში?“

— სწორედ, და არც წვაღლ აწი. იმის ფესვი აღარ იყოს! — დაბალის ხმით უბასუხა ნესტორმა.

— კას ჰქუასაც იზამ, მე და ჩემმა ღმერთმა! რა „ჩვენი ქულის“ კაცების საქმეა სტა-

ელა? ის ხელობა უნდა დავიჩემოთ, რაც ჩვენ შეგვეფერება! წამოდი ჩემთან! ამ სიტყვებით ნესტორის ხელი კისერზე გადახვია და დუქნისაკენ გაიტაცა“.

სოფლად დაბრუნებულმა ნესტორ უქმიაშვილმა, რომელმაც ფარნა მაყაშვილის მსგავსად ნადირობა, ღვინო და ქალები გაიხადა მიზნად, თვალი დაადგა დათიკა გორდელაძის ლამაზ ცოლს ნინოს და დღე და ღამე მის დაუფლებაზე ოცნებობდა.

„შენი ნაყმების ცოლია და იქნება, რაგარც ბატონს, ხათრი დაგდვას, მარა აგი გახსოვდეს, გაბედული უნდა იყო, იერიშით უნდა მიხვიდე და ციხეს მაშინ აიღებ!“ — დარბია ფარნამ ნესტორი, რომელსაც მოსვენებას არ აძლევდა ნინოზე ფიქრი.

„რაც უნდა იყოს, მაინც ჩემი იქნება! — მტკიცედ გადაწყვიტა უქმიაშვილმა და დასახული მიზნის შესასრულებლად იგი დათიკას ოჯახს ნათლიად მოეყიდა, მას საშუალება მიეცა ხშირად ევლრ დათიკას ოჯახში. ოჯახის წევრები ნესტორის მოსვლას „ღვთის წყალობად“ მიიჩნევდნენ. ქმარშვილისა და ოჯახის მოყვარული ნინო ნესტორს ღებულობდა როგორც „ნათესავს, ნათლიას, ოჯახის მოკეთეს, რომლისათვის იგი ვალდებული იყო პატივი ეცა“.

ნესტორი ბევრს ცდილობდა „ნინოს ალერსიანსა და შავ თვალებში, თეთრსა და ლამაზ სახეზე“ ამოეკითხა ის, რაც მის პირუტყვეულ გრძნობას ესაჭიროებოდა, მაგრამ ამაოდ. ქალს „ვარდისფერ კოკობ ტუჩებთან მუდამ ზრდილობიანი, ტკბილი სიტყვა-პასუხი სწყდებოდა“. ამიტომ ნესტორმა ნინოს თავისი გრძნობები წერილით გაუმხილა. ნინო სასტიკად გააბრაზა ნესტორის საქციელმა: „უხვინდისო!“ — იმეორებდა ყმაწვილი ქალი, რომელსაც ლოყები ჯავრისა და სირცხვილისაგან ცეცხლივით ანთებოდა, ხელები თავისთავად ეკუმშებოდნენ და თვალები მრისხანედ უელავდნენ.

„რავა იფიქრა აგი საშინელი, იმ ღვთის პირიდან გადავარდნილმა, რავა? მირონი აღარ სწამს იმ ურჯულოს მაინც, მირონი? მაგიც რომ არ იყოს, მე, მე დათიკას ვუღალატებდი! დათიკას? ქვეყანაზე რომ მისი ფასი არაფერი მყავს!“.

გათავებდებულმა ნესტორმა დრო იხელთა, ნინოს გზაში გადაუდგა და ყელზე აკოცა. თავზარდაცემულ ქალს უნდოდა ქმრისათვის ეთქვა ყველაფერი, მაგრამ ღელამთილმა, რომელმაც იცოდა შვილის ფიცხი ხასიათი, რძლის წინაშე მუხლი მოიხარა და შეეცვდრა, რომ დათიკასათვის არაფერი ეთქვა.

დ. ერისთავი მკითხველის ყურადღებას კიდევ ძაბავს. ნესტორ უქმიაშვილი ნინოს ტყის პირად, ძროხის ძეხნის დროს, შეასწრებს და ნაშუსს ახდის. ბევრი ეხვეწა, ევედრა ნინო გამხეცებულ ნესტორს „ნუ მღუპავ... ნუ ჩადგები ჩემი ქმარ-შვილის ცოდვაში“, მაგრამ ამაოდ.

თავმოყვარე დათიკა გორდელაძის ნასროლი ტყვია სწორედ მაშინ გაუგმირავს გულს ნესტორ უქმიაშვილს, როდესაც იგი როზაძის დუქანში თავის ძმაბიჭებს ჩადენილ „საგმირო საქმეებს“ უყვებოდა.

დ. ერისთავის მოთხრობის „ვისი ბრალიას“ შინაარსზე ასე ვრცლად იმიტომ შევჩერდით, რომ მწერლის შემოქმედებაში იგი ყველაზე მთავარ ადგილს იჭერს. ვკითხულობთ მოთხრობას და თვალწინ გვიდგას ეგნატე ნინოშვილის ნაწარმოებთა გმირები — ქრისტინე, იასონ უქმაძე, სიმონა, დავით დროიძე, მოსე მწერალი და სხვები. „ვისი ბრალიაში“ დახატული მედუქნე გაბრიელ როზაძე, სოფლის წუბრელო, იმავე გზით მდიდრდება, როგორც დავით დროიძე გამდიდრდა. დ. ერისთავი ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედების დიდ გავლენას განიცდის.

მოთხრობაში ასევე საყურადღებო ტიპია სოფლის მწერალი არსენ მელაძე, რომელსაც „მამასახლის-ნაცვლიდან დაწყებული, სამმართველო-სასამართლომდე“ ხელში ჰყავს ჩაქერილი და სოფლის ყრილობას თავის ჭკუაზე ატრიალებს. არსენ მელაძე გაბრიელ

როსხაძის ახლო მეგობარია, რადგან გაბრიელი ყოველ ბნელ საქმეს „ნეუსტოიკეზსა“ და ყალბ თამასუქებს მელაძის მეშვეობით ადგენს.

როგორც ვხედავთ, დ. ერისთავი მშვენიერად იცნობდა რევოლუციამდელი სოფლის ცხოვრებას, რომელშიაც მან ბევრი ახალი და საინტერესო ტიპი შენიშნა. იოსებ გრიშაშვილის სიტყვებით, „გურიაში დაბადებულ ბელეტრისტთა შორის... დ. ერისთავი გამოირჩევა ახალი პერსონაჟების გამოყენებით. იგი თითქმის ყოველ მოთხრობაში მწვავედ აშუქებს სოციალური უკუღმართობის ამბებს“. (ი. გრიშაშვილი, ლიტერატურული ნარკვევები, 1952 წ. გვ. 375).

დ. ერისთავი ლექსებისა და პიესების ავტორიც იყო, მაგრამ, დაიკარგა გადაწერილი და დასაბუქდალ გამზადებული მისი ორი პიესა, ასეთივე ბედი ეწია ახალგაზრდობის-დროინდელ ლექსებსა და მოთხრობებს.

აღნიშნულის გამო 1964 წელს გაზეთ „ლენინის დროშაში“ საინტერესო მოგონება გამოაქვეყნა ტიტე ღლოშტა: „1918 წლის 9 აპრილს ქ. ოზურგეთი თურქეთის ჯარის ნაწილებმა დაიპყრეს. ეს შემოჭრა ისე სწრაფად და მოულოდნელად მოხდა, რომ ქალაქისათვის ვერ მოასწრო გასვლა. ოკუპირებულ ტერიტორიაზე დარჩა აგრეთვე დიმიტრი ერისთავიც.

როცა ქალაქში რბევა და ძარცვა დაიწყო; დ. ერისთავმა გარნიზონის უფროსს მიმართა თხოვნით, რომ საჭირო ზომები მიეღო მოთარეშეთა წინააღმდეგ.

ნაწილობრივ მაინც გასჭრა ამ ღონისძიებამ. სხვათა შორის დარბევას გადაურჩა ქალაქის აფთიაქი, რომელსაც სამხედრო კომენდანტის განკარგულებით ჯარისკაცები მიუყენეს მცველებად.

მტაცებლებმა პირველ დღესვე აიკლეს სამხედრო ჰოსპიტალი, დაიტაცეს თეოთერეული, სურსათი, წამლები, შესახვევი მასალა, ქირურგიული ხელსაწყოები. ზოგი რამ იმ ქონებიდან, კერძოდ — ძვირფასი ქირურგიული ინსტრუმენტების რამდენიმე კომპლექტი დ. ერისთავმა შეისყიდა მტაცებლებისაგან და ქალაქის განათვისუფლების შემდეგ უსასყიდლოდ დაუბრუნა ჰოსპიტალს, რომლის მოწმე პირადად გახლდით, რადგან მაშინ სამხედრო ფერშლად გმუშაობდი ხსენებულ ჰოსპიტალში“.

მწერლის პირადი არქივიდან შემორჩა რამდენიმე ორიგინალური და თარგმნილი ლექსი, გულწრფელი განცდებითაა დაწერილი ლექსი „ჩემი სოფელი“, სადაც ავტორი წარმოგვიდგენს თავისი სოფლის — გორა-ბერეკოულის მომხიბვლელ პეიზაჟს.

ლამაზ სანახავს წარმოადგენს ჩემი სოფელი,
მწვანით, ყვავილით შემკულია მისი ტყე-ვენდი,
სამხრეთით დასცქერს თოვლიანი აპარის მთები,
ფიჭვით, ნაძვნარით ხავსე არის მისი კალთები.
ძირს გაშლილ ველზე რბის გიჟმაღი გუბაზოული
შოუსვენარი, შფოთიანი, ქაფად ქცეული...

ბუნებასთან დაკავშირებული განწყობილება ნაზ ლირიკულ ფერებშია გამოხატული ლექსში „შაშვი“, რომელშიაც პოეტი წარმოგვიდგენს გაზაფხულის მომხიბვლელ სურათს, ამწვანებულ და აყვავებულ მთა-ბარს და შაშვის დამატკბობელ გალობას. ლექსის ყოველ სტროფში კარგად მოჩანს ავტორის სულიერი დამოკიდებულება აწმყოსთან, დანადგლიანებულ-დასევდიანებული პოეტი მგალობელ ფრინველს ასე მიმართავს:

იმღერე ჩიტო, მშვენიერო, უცნაურს პანგზე,
ნეტავ ვიცოდე ლაპარაკობ შენ რა საგანზე?

და ვის მიუძღვნი ნაღვლიანსა შენსა გალობას,
ვინ გყავს საქებრად, სააღერსოდ, გთხოვთ, ამის თხორობას?

სევდით შეპყრობილ პოეტს მგალობელი შაშვი სანუგეშოს ვერაფერს ეუბნება, რადგან ქვეყნად მტრობა, შური და ჩაგვრა გამეფებულია. პოეტს თვალწინ წარმოუდგება ძველი დიდების — დავით აღმაშენებლის, თამარისა და სულმანთი შოთას დრო, როცა მისი სამშობლო ქვეყნის კიდით-კიდემდე ძლევამოსილი იყო.

ეგებ წარსულსა, დიდებულსა დროს შენატროდე!
მშობელი ქვეყნის ძვირფას შვილთა მოიგონებდე,
დავითს, თამარსა, შოთას უკვდავს ქებით აჰკობდე,
დღეს დამცირებულს მათ სამეფოს ღმერთს ავედრებდე.

უკუთმართ სოციალურ წყობას ვერ გაუტენია პოეტის სული, მას ღრმად სწამს მომავალი, ხალხის თავისუფლება:

ან თუ დასტირი ჩვენს ცხოვრებას, წამხდარს, დაცემულს,
გაუტანლობას, შურს, შტრობას დღეს გამეფებულს?
ეგებ ვედრიდე ღმერთს ხალხისა გამოფხიზლებას
და სიუვარულის ურთერთ შორის მუნ დამყარებას.
ვინ იცის რაებს არ ტიტინებ ჩიტო ღამაშო!
უვითელ ნისკარტავ, ტან გიშერო, მარდო და ნაშო,
იმდრე ჩიტო, ამა, მოდის კიდევ ზაფხული,
გაინავარდე ველ-მინდორსა, დაატბე გული.

გარდა მოტანილი ლექსებისა, დ. ერისთავის პოეტური შემოქმედებიდან შეიძლება დავასაზოგადოებოთ „გილოცავ დაბადების დღეს“, „ილია კაპავაძე“, „კენიან ნინო ორბელიანს“, „აკაკი წერეთელს“, „მოგონება“, რომელთაგან ყველაზე კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს ლექსი „აკაკი წერეთელს“. ლექსები დაწერილია 1881-1887 წლებში, შემოქმედებითი მუშაობის დასაწყისში და მხატვრული თვალსაზრისით არც თუ ისე ძლიერია.

დ. ერისთავს კალამი თარგმანშიც უცდია, უთარგმნია პუშკინის, ლერმონტოვის, ნეკრასოვის, ჟუკოვსკის, პლეშჩევსა და მინაევის ლექსები, რუსი პოეტების ნაწარმოებებიდან გადმოკეთებული აქვს ორი რომანსი და რამდენიმე ლირიკული ლექსი.

ქ. მახარაძის მუზეუმში ნახეს დ. ერისთავის „შემოდგომის პანგები“. ჩვენ მთლიანად მოგვაქვს ეს ნაწარმოები, რომელშიაც მწერლის მხატვრული შესაძლებლობა და ოპტიმიზმი მოჩანს.

„ჩამავალი მზის ნაწი სხივები რაღაც სევდიანი, დაფიქრებულის ღიმილით სალამს გამოხატოვარს უძღვნიან სოფელს... ჩაყვითლებული ფოთოლი ხეზე ოქროსფრად ბრწყინავს მზის უკანასკნელ შემოსხედაზე. ცქმუტავს, კანკალებს, შესაბრაღისად შემოდგომის ცივი ნიავის შემობერვაზე და ღონეშიზლით ტოტებს შორდება და ტრიალითა ტოლ-აზანავათა ლეშთა გროვას შეუერთდება. კვდება ისიცა, როგორც სხეები ღებვა, იხრწნება, სიკვდილი ხარობს, ზეიმსა იხდის, რომ გაიშარჯვა.

შესდექ, ნუ ჩქარობ სიცოცხლის მტერო, შენს გახრწნილ და მყრალ სარეცელზედ დახე, რა სწრაფად იზრდება თესლი, იკეთებს ძირებს მძლავრს, გადახლართულს, რომ გამოახრჩოს საზიზღარი ბრქვალები შენი... რომ სიკვდილისა სარეცლიდან სიცოცხლემ მძლავრად გაინავარდოს.

არც მე მაშინებს შენი მუქარა, შენი უკბილო ღრეჭა-სიცილი, სული უკვდავი მარად იცოცხლენს, დაისადგურებს სამარადისოდ შთამომავალის გონება-გულში, ვით მოგონება

კეთილ საქმეთა, კეთილ ზრახვათა... ჩემი არსების უხრწნელი წილი დაისადგურებს ჩემსა საფლავზე აღმოცენებულ კოკორ-ვარდებში... და ამ ვარდებსა ნობათად მოსწვევებს უკრმაი შიგნური და უძღვნის სატრფოს, რომ მისი სურნელით დასტკბეს, დაცაზნდეს... სიცოცხლის თესლმა კვლავ შვას სიცოცხლედ დაუსაბამო“.

დ. ერისთავის მოთხრობები, თავისი დროის მიხედვით, თემატიკურად აქტუალურია. ქართული ლიტერატურის გამოჩენილი მკვლევარი ალ. ხახანაშვილი დ. ერისთავის შემოქმედების შესახებ წერდა: „ყველა ეს მოთხრობები, თუმცა ცოტა მკრთალად და ჩაუღრმავებლობით, გვისურათებენ დასავლეთ საქართველოს ეკონომიკურ და ზნეობრივ მდგომარეობას!“.

დ. ერისთავის ყველა მოთხრობასა და ეტიუდს სიმართლისა და ჰუმანიზმის ბეჭედი აზის. ავტორმა ამაღლებული, გასპეტაკებული გრძნობითა და ისტორიული სიმართლით დახატა ჩვენი ქვეყნის რევოლუციამდელი სინამდვილე და ბურჟუაზიული ყოფის მანკიერებანი.

დ. ერისთავის მთელი შემოქმედება და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა მშრომელი ხალხის სიყვარულით იყო გამთბარი. მკაცრი ეროვნული და სოციალური ჩაგვრის პირობებში დ. ერისთავმა ხალხის მსახურის საპატიო მოვალეობა იკისრა და თავისი დაუღალავი შრომით ეს მოვალეობა ღირსეულადაც შეასრულა.

ალექსანდრე გოგორონიძე

დიდი და მძიმე პატი

ილიას მრავალფეროვან მემკვიდრეობაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ზნეობისა და ზნეობრივი აღზრდის იდეას, რომელშიც ნათლად წარმოჩნდება თვით ამ ბუნებრივად ადამიანის მორალური კრედიტი.

ილია ჭავჭავაძის ზნეობრივი მრწამსი, ცხადია, მის მსოფლმხედველობაზეა აგებული. ილიას ადამიანის დანიშნულებად მიაჩნია უცუთესი მერმისისათვის ბრძოლა, მოქმედება, საქმიანობა. ამის გარეშე ადამიანი ცხოვრების ტალღას ვერ გაუმკლავდება: „ცხოვრების ტალღა მეტად ძლიერია და ჩვეულებრივი კაცი მეტად სუსტი, რომ თან არ წაიყოლოს ამ ტალღამ. მარტო გენიოსის მკერდი თუ გააპობს და შემუსრავს მას, თორემ სხვისთვის ამ ტალღაში შერბილებულია, დროებაზედ უფლობა მარტო გენიოსის საქმეა. ის თავის თამამ სვლაში შემობრუნდება ხოლმე დროების მტკვერსა, რომელიც ჩვენისთანა კაცსა უფარავს საგნის მნიშვნელობასა, გულუშიშრად მიდის წინ, როგორც ბელადი წინ მიუძღვის ხალხსა და უნათებს თავისი ჭკუის სხივებით გზასა“. (ილია ჭავჭავაძე, თხზ., სრ. კრებ. ტ. 3, გვ. 57).

ეს სიტყვები მთლიანად ვრცელდება მათ ავტორზე. როგორც იაკობ გოგებაშვილი წერდა, რაც დრო გავა, დავრწმუნდებით, რომ ილია გენიოსი იყო. დიას, ეს ასეა. იგი ჩვეულებრივ მოკვდავზე უფრო შორს იხედებოდა, უფრო ღრმად წვდებოდა, უფრო სწორად წყვეტდა ჩვენი ერის საჭირობოთო საკითხებს. ამიტომ იყო მას „საქართველოს უგვირგვინო მეფეს“ უწოდებდნენ. იგი ჭეშმარიტად ბელადი იყო ქართველი ხალხისა.

ილია ჭავჭავაძეს ღრმად სჯეროდა მშრომელი ხალხისა, მისი შინაგანი პოტენციური ძალისა და შესაძლებლობისა და მოქმედებისაკენ მოუწოდებდა მას. მწერალმა იცოდა, რომ ისტორიას ხალხი ქმნის. ილია გულისტკივილით აღნიშნავდა, რომ ჩვენი ერის ისტორია მხოლოდ მეფეთა ისტორიაა და ხალხი ჩრდილშია მოქცეული. იგი თავის კალამს ხალხის ამოქმედების, გააქტიურებისაკენ მიმართავდა. ილიას ზნეობრივი მრწამსით, ნამდვილი ზნეობა მოქმედებაში, ქმნალობაშია და არა უსაქმურობაში. ეს კარგად არის გამოხატული მოთხრობაში „კაცია ადამიანი?!“

ილია ჭავჭავაძე თვლიდა, რომ სოფელი (ე. ი. ქვეყანა) ტაძარი კი არ არის, რომელიც უნდა ღოცულობდეს, არამედ სახელოსნოა, სადა უნდა შრომობდეს და ირგებოდეს. ადამიანი, რომელიც ბოროტებას არ სჩადის, მაგრამ არც ებრძვის მას, ზნეობრივ პიროვნებად არ ჩაითვლება — ასეთია ილიას ზნეობრივი კრედიტი.

დაუმთავრებელ მოთხრობაში „მარგალიტი ლექსში“ ილია გმობს „უქმობას, ფართი-ფურობას, ქარაფურობასა და ყველაზე მეტად მანვანებს — სხვისით ცხოვრებას“. აქ ილია ცდილობს ფსიქოლოგიური ახსნა მისცეს ასეთ დამოკიდებულებას შრომისადმი.

იგი წერს: „შრომა კაცის ბუნებას ეჯავრება და სიამოვნებას, სიტკბობას კი კაცის ბუნება ეტანება“. მთელი კაცობრიობის ცხოვრება ამ ორთა გრძნობათა ბრძოლაშია. მხრივ იბრძვის შრომის სიძულვილი, მეორეს მხრივ სიამოვნების სიძულვილი. ასეთი რთული ზნეობრივი პრობლემა წამოჭრა ილიამ. ამ დებულებას მწერალი უპირისპირებს მეორეს: „არა, შრომა — ცხოვრებაა. მაგრამ ამ თეზისს მეორე მხარე გაუჩნდა, იგი ამტკიცებს, რომ „შრომა კაცის ბუნებას სძულს. ეს სიძულვილი ისეთი ძლიერია, რომ ...კაცი იმოდენა შრომასაც არ იკისრებდა, რომ პური ელეჭა, თუ რამ სხვა ღონისძიება ჰქონოდა იმავე საჭიროების შესავსებად“. თითქმის ჯადოსნური წრე შეიკრაო, მაგრამ ილია პოულობს გამოსავალს: ...ადამიანს უყვარს სიამოვნება, წერს იგი, მისთვის იბრძვის, შრომასაც ამიტომ კისრულობს. „მაგრამ ეს სიამოვნება“ უნდა კაცობრიული იყოს, აზრითა და ზნეობით სავსე“. ნაგულისხმევია უმაღლესი სიამოვნება, როგორც „ზრუნვა მოყვასისათვის, მოქმედება სხვისი კეთილდღეობისათვის, შველა ქვეყნიერების ფეხის წინ წადგამაში“ და არა პირადი განცხრობა. აი ილიას ზნეობრივი კრედო.

ამასთან შრომაც არის და შრომაც. ილიას მიაჩნია, რომ შრომა ადამიანს უნდა აღაშფოთებდეს, რაიმე კეთილ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს: „მხოლოდ მაშინ კაცი შეიკრება შრომასა და ბუნებით სიძულვილს მოსპობს, როცა იგი მიაღწევინებს ხოლმე დიდ სავანადინა. საქმე სავანია, რომლის მიღწევაც ადამიანისათვის არის უდიდესი სიამოვნება“. ე. ი. შრომას უნდა ჰქონდეს, ილიას აზრით, ნათელი მიზანი, იგი საზოგადოებისათვის სასარგებლო უნდა იყოს. „ეგრე რომ არ იყოს, ნაღარქეჭიობა შრომა იქნებოდა“. თუ შრომას სანატრელი სავანი გააჩნია, მაშინ ის ხალისიანია, ადამიანს უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებს. „თუ ადამიანს მიეცა დიდის კაცობრივის სავანის მოპოვების სურვილი, ეს უკანასკნელი შრომას შეაყვარებს, როგორადაც არ უნდა ხდებოდეს. ისტორიაში გამოჩენილი ადამიანები იმიტომ იღვწოდნენ ასე საოცრად, იმიტომ ლეკდნენ თავიანთ ძალ-ღონეს შრომასა და ჯაფაში, რომ მათ ეს კაცობრიული სავანი (მამასადაჟე მიზანი) ჰქონდათ“. ილია თავისუფალი, შემოქმედებითი შრომის იდეებს ქადაგებს და მას სჯერა, რომ „შრომის სუფევა მოვა“ („აწრდილი“). ილიამ დიდი მხატვრული ოსტატობით დაგვიხატა მშრომელი ადამიანის იდეალი ოთარაანთ ქვრივის სახით. იგი იყო მხნე, გამრჩე, გაუტეხელი, უადრესად ადამიანური, კაცთმოყვარე და გამკითხავი, მკაცრი, მაგრამ სამართლიანი, მისი პირდაპირი, „პილბილმოყრილი მადლი“ შეიძლება უკიდურესობამდეც მიდიოდეს, მაგრამ ამით ის საქმეს ზიანს როდი აყენებდა. „ტკბილი სიტყვა რა არისო — იტყოდა ხოლმე: ამ გამწარებულ წუთისოფელში ტკბილი რა არის, რომ სიტყვა იყოს. რას მიქვიან ტკბილი სიტყვა. თვალთმაქცობაა, სხვა არაფერი. ტკბილი სიტყვა ნუგეშია, კაცს გულს მოფხანს. გულის ფხანა რაღა დარღუბალა, ფხანა ქეცმა იცის, ნუ გაიქეციანებ გულსა და ფხანაც საჭირო არ იქნება... თავადიშვილები ფეხის გულზე ხელს ასმევინებენ, რომ ძილი მოიგვარონ, გულის ფხანაც ის არის: ძილს მოგგვარის. ის კი არ იციან, რომ თუ წუთისოფელს ერთი ბეწო ხანს თვალი მოუხუტე, ისე გაგთვალავს, როგორც დიდოფლი ლეკი ნაბადსა“.

ილიას უდიდესი დამსახურებაა, რომ ზნეობრივი პრობლემების განხილვის დროს გვერდი არ აუარა ზნეობრივი გრძნობის სათუთ მხარეებსაც. აი, თუნდაც ოთარაანთ ქვრივის გიორგი — მართალი, პირდაპირი, შეუპოვარი, სუსტის ქომაგი. არის სხვა გრძნობა — სიყვარული, რომელსაც გაუტეხელი და შეუპოვარი ახალგაზრდა ვერ გაუმკლავდა.

ადამიანი უნდა ამაღლდეს თავისთავზე, შეიგნოს თავისი დანიშნულება, სრულყოს თავისი თავი. ამ მორალიდან გამომდინარე ფაქტებს ილია ჭავჭავაძის მხატვრულ კმნილვებებში საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ეძლეოდა. ოთარაანთ ქვრივს ძალიან უყვარდა თავისი შვილი, უყვარდა როგორც ნამდვილ დედას, მაგრამ ეს სიყვარული მას არასოდეს

გაუმჯღავნებია შვილისათვის. არასოდეს, — ამბობს ილია — არ გაუჯავრდებოდა თავის დღეში ავი სიტყვით არ მოიხსენიებდა, თუმცა ხშირად კი ტუქსავდაო. გთხოვთ რომელიც სხვისაგან თავზე ფრინველსაც არ ვაღაიფრენდა და ფეხქვეშ ჭიანჭველასაც არ გაიტარებდა, დედას თავის დღეში სიტყვას არ შეუბრუნებდა, რაც უნდა ძლიერ ეტუქსნა. „მართალიაო და იმიტომაო, — იტყოდა ხოლმე თავისთვის გიორგი — ბრალი ჩემია და ტუქსავც ჩემზედ ახიაო“.

ასე ჩამოყალიბდა გიორგის ხასიათი, მაგრამ ეს თავისთავად არ მომხდარა. ილია გვაჩვენებს, რომ გადამწყვეტი როლი გიორგის ზნეობრივ ფორმირებაში შეასრულა აღზრდამ, დედის მავალითმა. მწერალს მიაჩნია, რომ იმაზე დიდი საქმე არა უნდა იყოს რა, ვიდრე მომავალი თაობის აღზრდა. 1882 წელს „ივერიის“ შინაურ მიმოხილვაში, როცა ახასიათებს ახალ თაობას, აღნიშნავს, „მისკენ მიქცეულია მთელი ჩვენი სასოება“ და მას „ეკუთვნის ჩვენი მერმისი, ე. ი. ჩვენი მომავალი“. მას აღმამანის სრულყოფის არსებით ნიშნად მიაჩნდა ინტელექტისა და ზნეობის შერწყმა: „სავსება ერთმან აღმამანისა იმაშია, წერს, — ვი, რომ მის გონების აღმატებულებას შეწონილ ჰქონდეს აღმატებულება ზნე-ხასიათისა“.

საგულისხმოა ილიას აზრი იმის შესახებ, რომ საქმარისი არ არის კაცი მეცნიერი იყოს და სწავლა მიეღოს, ბევრი ცოდნა შეეძინოს. ამასთანავე იგი კაი კაციც უნდა იყოს და კაცობის შემძლეობაც ჰქონდეს. „ეს კაცობა და კაცობის შემძლეობაც მარტო ზნე-ხასიათისაგან ეძლევა აღმამანს“.

ჩაეუკივრდეთ ამ უკანასკნელ დებულებას. იგი მრავლისმეტყველია. როგორც გ. თავზიშვილი აღნიშნავს, ილია ჭავჭავაძე აღმამანის სწავლ-განათლებაში ზნეობრივ აღზრდასაც გულისხმობს.

ცხადია, სრულქმნილობა აღმამანისა მაშინაა, თუ ზნეობა და გონების განვითარება შერწყმულია, მაგრამ განა ერთ სიბრტყეზე აყენებს ილია ამ ცნებებს? — არა. იგი აშკარა უპირატესობას აკუთვნებს ზნეობას. ამიტომ ამბობს, რომ კაცობა მარტო ზნე-ხასიათისაგან ეძლევა აღმამანსო. უდავოა, ზნე-ხასიათის ჩამოყალიბებაში განათლებას აქვს მნიშვნელობა, მაგრამ იგი გადამწყვეტი მაინც არ არის, მთავარი ცხოვრებაა. ილიას მიაჩნდა, რომ ზნეობრივი განვითარება შეიძლება მივიღოთ აღმზრდელითი მუშაობით (მისი სიტყვებით — წვრთნით) გონებრივი განათლება კი — სწავლით. „წვრთნა სხვაა და სწავლა სხვა, — წერს ილია. — ერთს ერთი საგანი აქვს, მეორეს სხვა, წვრთნა მიმართულია ზნე-ხასიათის ზრდასა და განვითარებაზე და სწავლა კი გონების გახსნასა და მსჯელობის გაძლიერებაზე“.

რას გულისხმობს ილია „ზნე-ხასიათში?“ იგი ამ ცნებაში კონკრეტულ შინაარსს დებს, აკრძალავს: „ქვეყნის სასარგებლო ღონე-ხერხს, შრომის სურვილს, შეუდრეკელობას ყოველივე სიძნელეთა წინაშე, უშიშრობას, მტკიცე ნებისყოფას, ჰუმანურ კაცთმოყვარეობას და სამართლიანობის გრძნობას“. ილიას განმარტებით, „აღმამანის ღირსება, პატიოსნება, სინდისი, მისი ზნეობითი და ძვირფასი კუთვნილება და ყოველივე ეს სახელმწიფოსაგან, საზოგადოებისაგან და თითოეული აღმამანისაგან პატივცემული უნდა იყოს, სრულიად ხელშეუხებელი“... ილია ჭავჭავაძე მხოლოდ ქვეყნის სასარგებლო „ზნეობრივ თვისებათა“ შენახვასა და პატივისცემას მოითხოვს, ხოლო როცა „ცხადი, უცოდლო, უტყუარი საბუთი გვექნება, რომ „აღმამანი მაგ კუთვნილებას სხვის სავენებლად ხმარობს, — მაშინ საზოგადოებას შეუძლია მისი დარღვევა და ამაში არაფერი ანტი-მორალური არ იქნება“.

როგორც ვხედავთ, ილია მორალის გაგებასა და დანიშნულების საკითხში საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდის და ცალკე ინდივიდის პირად ეთიკას საზოგადოებ-

რევი ეთიკის თვალსაზრისით ხსნის. იგი საზოგადოებრივი მორალისადმი პირადის შეთავსებას, დამორჩილებას მოითხოვს.

ილია ჭავჭავაძის ზნეობრივი შეხედულებების ერთ საუთრნალო წერტილში მოქცევა ყოვლად შეუძლებელია. აქ მხოლოდ მოკლედ შევიჩრდებთ ილიას რჩევა-დარიგებზე იმის შესახებ, თუ ახალგაზრდობაში როგორ უნდა მოეწყოს ზნეობის ჩანერგვა.

მწერალი ზნეობრივ აღზრდაში გადამწყვეტ როლს აკუთვნებდა კარგი ქცევის მაგალითს; ეს მაგალითი, პირველ ყოვლისა მოსწავლეებს უნდა აჩვენოს აღმზრდელმა, მასწავლებელმა, მშობელმა. შრომაში „პედაგოგის საფუძვლები“ ილიას მოტანილი აქვს მასწავლებლის ზნეობრივი ქცევის, ტაქტის საუთრადღებო მაგალითი: ახალგაზრდა კაცმა დაამთავრა უმაღლესი სასწავლებელი და დანიშნეს მასწავლებლად... აი, ის პირველად შევიდა მოწაფეებთან და დაიწყო გაკვეთილი. მიბრუნდა დაფისკენ და რაღაცას წერს. ამ დროს რომელიღაც მოწაფემ დაღეპილი ქაღალდი მოახვედრა დაფას. მასწავლებელი მაშინვე არ გამოეხმაურა ამ უღიერ საქციელს. დაამთავრა დაფაზე წერა და შემდეგი სიტყვებით მიმართა მოწაფეებს: „მე არ მინდა ვიცოდეთ, მე არ მინდა შევიტყო, ვინ არის დამნაშავე ამ ჩემს შეურაცხყოფაში. რა საჭიროა, დეე განიკითხოს ის იმისავე სინდისმა. მე მით უფრო ვერ გამიგია ჩემის შეურაცხყოფელის საქციელი, რომ მან ჯერ არ იცის, როგორი ოსტატი ვარ და როგორი კაცი... სამწუხაროა, რომ ჩემი პირველი გამოცვლა საპედაგოგო სარბიელზედ ამისთანა ამბით დაიწყო. ხელმოკრედ მოგახსენებთ, რომ მე არ მინდა შევიტყო ვინ არის ამ უკიდურესის ცელქობის მომქმედი. დამნაშავეს სახელი რომ შევიტყო, — ვინ იცის, მეც კაცი ვარ, — იქნება გულში მისი ჯავრი ჩავიყოლიო და ჯავრმა ცოტა თუ ბევრად იმაზე გული ამაყრევინოს“.

მასწავლებლის ამ სიტყვების შემდეგ, როგორც ილია გადმოგვცემს, მოწაფეებში ჩოჩქოლი ატყდა. ერთი მოწაფე აღდა და თავისი ამხანაგების სახელით მასწავლებელს მიმართა: „ყველა ჩემი ამხანაგები გთხოვენ გვაპატიოთ ეს მეტად ცუდი საქციელი ერთი ჩვენგანისა“. ამის შემდეგ მასწავლებელი, რომელმაც მართლაც აპატია მოსწავლეებს, ყველა მოწაფისათვის საყვარელი შეიქმნა. ილია დაასკვნის: „ერთი ასეთი ჭკვიანური, გულბილი საქციელი ოსტატისა უფრო ძლიერ მოქმედებს ბავშვის გაადამიანებაზე, ვიდრე სამისა და ოთხის წლის ზეპირობა გრამატიკისა“.

ილია ჭავჭავაძის პედაგოგიური შეხედულება, მისი ზნეობრივი მრწამსი, მასწავლებლის წამყვანი როლი ბავშვის გაადამიანებაში კარგად არის ნაჩვენები დაუმთავრებელ მოთხრობებში „უცნაური ამბავი“. აქ ის აზრია გატარებული, რომ მასწავლებლობა „ძნელი საქმეა და უფრო დიდი და მძიმე ვალია. მზრდელი ყრმისა მეორე შემოქმედი, რასაც ერთი მიჰმადლებს (შემოქმედი) მეორემ (აღმზრდელმა — ა. გ.) უნდა წვრთნას და ჰზარდოს... დიდი ვაბედვა კი უნდა რომ ეს საქმე კაცმა თავს იდოს“. ეს ჭეშმარიტება ყველამ ღრმად უნდა შეითვისოს, ვინც აპირებს მასწავლებლობას, ან მოღვაწეობს პედაგოგიურ სარბიელზე.

„თუ წვრთნა გინდა ბავშვისა, აგრძელებს ილია, იგი შენ უნდა ჩაისო გულში და იმან შენ... ადამიანობას პირველი აღგილი უნდა დაეძმოს ბავშვის წვრთნა-სწავლებაში“. მასწავლებელი მოვალეა ყოველმხრივ ღრმად შეისწავლოს ბავშვი, ნახოს მასთან საერთო ენა. ეს პედაგოგიური მოღვაწეობის დასაწყისიდანვე უნდა შესძლოს მასწავლებელმა, ავტორიტეტი მან იმთავითვე უნდა მოიხვეჭოს.

ეჭვი არ არის, დიდი მწერლის მოახლოებული იუბილე კვლავ გააღვიძებს ანტერესს ილიას რჩევა-დარიგებებისადმი აღზრდისა და სწავლების, მომავალი თაობის ზნეობრივი წრთობის საკითხებზე.

იზოლდა ზიზინაძე-გვენცაძე

სხალთის ეკლესიის მოხატულობა

აჭარა... მრავალჭირნახული ქართული მიწა, რომელმაც დღევანდლობამდე მოიტანა ქართული ეკლესიის მრავალმხრივი კულტურის მრავალი ძეგლი-ციხეები, ხიდეები, ეკლესიები, რელიეფური კვეთის ნიმუშები, ჰედური ხელოვნების ძეგლები.

შუა საუკუნეების აჭარის სამშენებლო ხელოვნების მაღალ დონეზე მეტყველებს ხიზანისა და გონიოს ციხეების დღესაც ამაყად ამართული სილუეტები, სხალთისა და ვერნების ეკლესიების ნანგრევები, დანდალოსა და ცხმორისის დღესაც მოქმედი ხიდეები.

დღეისათვის სხალთის ეკლესია შუა საუკუნეების აჭარის საეკლესიო ნაგებობებიდან ყველაზე უფრო კარგად შემონახული ძეგლია.

ისტორიულად აჭარასა და არტანუჯის შორის უმოკლესი გზა მდინარე სხალთის ხეობაზე გადიოდა. არქეოლოგიური ძეგლებით დასტურდება, რომ სხალთის წყლის ხეობა დაწინაურებული ყოფილა XI-XIV საუკუნეებში, ამ გზის პირას მდებარე სხალთა, საგარაუღოა, დიდი და ძლიერი სოფელი იქნებოდა. უფრო გვიან XIX საუკუნეში, სხალთის ძველი სოფლის ნანგრევების ადგილას შემორჩენილი იყო მხოლოდ ეკლესია და შერიფ ხიმშიაშვილის (ზემო აჭარის გამგებლის) სასახლე.

სხალთის ეკლესია მოხსენებულია გ. ყაზბეგის, დ. ბაქრაშის, პ. უვაროვას, თ. კლიუგის შრომებში, იგი შეტანილია ნ. სევეროვის ალბომში.

სხალთის ეკლესიის არქიტექტურის შესწავლაში დიდი წვლილი მიუძღვის ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორს რ. მეფისაშვილს.

ეკლესიის ხუროთმოძღვრული თავისებურებების გამოვლენით, ეკლესიის შიდა სივრცისა და ფასადების შედარებითი მხატვრულ-სტილისტიკური ანალიზის მეშვეობით, ეკლესიის დეკორატიული შემკულობის თანმიმდევრული განხილვით, რ. მეფისაშვილი განსაზღვრავს სხალთის ეკლესიის აგების თარიღად XIII ს. შუა ხანებს.

მდინარე სხალთის წყლის მარჯვენა ნაპირზე, მაღალი მთის ოდნავ მოცეკვულ ადგილას, თლილი ქვით ნაგები კარგა მოზრდილი ეკლესია დგას. დიდი ეკლესიის სამხრეთით ნანგრევებია, რომელიც, საგარაუღოა, მცირე ეკლესია იყო.

სხალთის ეკლესია დიდი ზომის დარბაზული ნაგებობაა, აღმოსავლეთის მხარეზე შეიღწახნაგოვანი შევრილი აფსიდით. სამხრეთით თაღოვანი კარიბჭეა, ხოლო დასავლეთის მხარეზე არსებული კარიბჭისაგან მხოლოდ კვალია შემორჩენილი. მცირე მინაშენი მდგარა ჩრდილოეთის მხარეზე. სხალთის ეკლესიის კედლები მრავალ ადღგენათა კვალს ატარებს, მაგრამ ძველი ჩვენამდე ძირითადად თავდაპირველი სახითაა მოღწეული.

სხალთის ეკლესიის ფასადები რუხი-მონადირისფრო ქვიშა-ქვის სუფთად გათლილი კვადრებითაა შემოსილი, ზოგიერთი ნაწილი — განსაკუთრებით სარკმლები, — მორთულია ჩუქურთმით. ინტერიერი, ისევე როგორც ფასადები, სუფთად გათლილი რუხი-

მონაცრისფრო ქვითაა მოპირკეთებული, ქვის დამუშავება ფაქიზი და ოსტატურად შესრულებულია. სხალთის ეკლესიის გარეგნული ფორმები მასიური და მძიმეა. დარბაზული სასაფლაოა. დასავლეთი მხარეს მდებარეობს მცირე ზომის სასაფლაო. მასიური კონსტრუქციისაა. აფსიდის გარშემო და მოუყიდებელი უფრო დაბალი კონსტრუქციისაა. ასევე დამოუკიდებლად არის გადახურული მინამეხის სამხრეთის მხარეს. ეკლესია აღმართულია ორსაფეხურიან პოსტამენტზე. კედლებს რთული პროფილირებული კარნიზი აგვირგვინებს.

სხალთის ეკლესიის ფასადების კომპოზიცია მარტვი და მკაფია: ფასადების დიდი გლუვი სიბრტყეები მხოლოდ კარ-სარკმელების მოჩუქურთმებული საპირეებითაა მორთული, რაც საზეიმო ხასიათს ანიჭებს მთელ ნაგებობას;

ფართო შიდა სივრცის აღქმაში მაღალი პილასტრები, კამარის მძლავრ ენერგიულ საბრჯენ თაღებთან ერთად, ყველაზე აქტიურად მოქმედი ელემენტებია. ცხოველხატული ეფექტების შექმნას ხელს უწყობს კედლის ღრმა თაღოვანი ნიშებიც. განიერი და მაღალი აფსიდა, გამოყოფილი დიხარჩენი სივრცისაგან, კონქის ხაზგასმული სიმაღლე— მთელ სივრცეს სიმსუბუქესა და გრანდიოზულობას ანიჭებს.

ინტერიერი თანაბრად არის განათებული აღმოსავლეთისა და დასავლეთის სამ-სამი სარკმლით, ჩრდილოეთის ერთი და სამხრეთის კედლების ორი სარკმლით. სამხრეთისა და ჩრდილოეთის კედლების ნიშებში გაჭრილი პატარა მრგვალი სარკმლები ხელს უწყობს შუქის თანაბარ განაწილებას მთელ სივრცეში.

სხალთის ეკლესიის ერთ მნიშვნელოვან კონსტრუქციულ თავისებურებას წარმოადგენს შეიდწახნაგოვანი შვერილი აფსიდა, რომელიც ართულებს სწორკუთხა დარბაზის ფორმას და არსებითად ცვლის არქიტექტურული ფორმების პროპორციულ თანაფარდობას. ძეგლის გარეგანი სახის აღქმაში ეს წახნაგოვანი აფსიდა ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია.

სხალთის ეკლესიის ინტერიერის გაფორმებისადმი ხუროთმოძღვრული მიდგომის თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ ოსტატი შიდა კედლების მოსაპირკეთებლად იყენებს თლილ ქვას, რითაც ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ინტერიერის თლილი ქვით შემოკობა ისევე მნიშვნელოვანია მისთვის, როგორც ფასადებისა. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ თლილი ქვით კედლების მოპირკეთება, ისევე როგორც მთელი სივრცის აღნაგობა, მოწმობს, რომ სხალთის ეკლესია აგებულია კედლის მხატვრობისათვის საგანგებო ანგარიშის გაუწევლად. სხალთის ეკლესიის ინტერიერის კედლის მხატვრობით შორთვა თავიდანვე რომ არ იყო გათვალისწინებული, ამას ადასტურებს შემდეგი გარემოება: კედლის მხატვრობამ შემდგომში დაფარა ინტერიერში სხვადასხვა ადგილზე რელიეფური კვეთით დამუშავებული ადგილები.

სხალთის ეკლესიის მხატვრობის უმეტესი ნაწილი განადგურებული და საბოლოოდ დაღუპულია. აღარ არსებობს თვით ბათქაშიც კი, რომელზედაც მოხატულობა იყო. კედლის მხატვრობის ფრაგმენტები შემორჩენილია მხოლოდ თაღებში, აფსიდის ქვედა რეგისტრში, დასავლეთის კარის თაღში. სავარაუდოა, რომ კედლის მხატვრობა ამკობდა მთლიანად ინტერიერს, კარებისა და სარკმელების ნიშებსაც კი, ამაზე მიუთითებს ნიშებში შემორჩენილი ფერადოვანი ლაქები. მოხატულობა ამკობდა სამხრეთის კარიბჭესაც. ნ. უვაროვას მოგზაურობის დროს მოხატულობა, როგორც ჩანს, უკეთ იყო დაცული, რადგან მკვლევარი ჩამოთვლის ოცამდე კომპოზიციის, დღეისათვის კი დაბეჯითებით ათამდე კომპოზიციის გამოცნობა თუ შეიძლება.

იმის გამო, რომ სხალთის ეკლესიის მოხატულობა ფრაგმენტულია, ჩვენ მოკლებული ვართ საშუალებას, ვარაუდოთ კი გამოეთქვათ მისი იკონოგრაფიული და თეოლოგიური პროგრამის შესახებ, რამდენადმე შეგვიძლია მსჯელობა საერთო კომპოზიციური

აგების, ზოგიერთი სცენის იკონოგრაფიული რედაქციისა და სტილისტიკური ნიმუშების
თაობაზე.

შუა საუკუნის ქართული კედლის მხატვრობის ძეგლებში აფსიდის მოხატულობა XIV საუკუნეშიც ინარჩუნებდა გაბატონებულ მდგომარეობას მოხატულობის მთელ ანსამბლში და ორ ან სამ რეგისტრად მოხატულობის განაწილება აფსიდში მოხატულობას მონუმენტურ ხასიათს არ უქარგავდა. სხალთის ეკლესიის მოხატულობაში თუ კონქის მონატულობა კვლავ მონუმენტური ხასიათისაა, სამაგიეროდ, აფსიდის კედლის სიბრტყე დაქუცმაცებულია სარკმელების ირგვლივ რვა მცირე სცენის განლაგებით და ჩარჩოებში წმინდანთა ცალკეულ ფიგურათა გამოსახვით. აფსიდის ქვედა რეგისტრების მოხატულობაში ხაზგასმულია მისი დეკორატიული ხასიათი.

სხალთის ეკლესიის თაღებში მოხატულობა განლაგებულია პატარა-პატარა სცენების სახით 3-4 რეგისტრად. რეგისტრების ზომები იცვლება თაღის მოხატულობის შესაბამისად. დიდი ჩარჩოთი შემოფარგლული სცენის ქვეშ მოთავსებულია ვიწრო წაგრძელებული კვადრები; არ არის რეგისტრების გამყოფი ერთიანი ჰორიზონტალური ხაზი, რაც ქმნის გარკვეულ დინამიურობას და მთელი მოხატულობის „ხალიჩისებურ“ გაზრებას. მოხატულობაში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ცალკეულ ფიგურათა გამოსახვას — მოციქულები აფსიდში, წინასწარმეტყველები პილასტრებზე, რომლებიც სპეციალური ჩარჩოთი არიან შემოსაზღვრული და თავისი მნიშვნელობით ფიგურულ კომპოზიციებს უტოლდებიან, ყოველივე ეს, მრავალფეროვანი რთული სახის სცენებთან ერთად, ქმნის მოხატულობის დაქუცმაცებულობას და უფრო უსვამს ხაზს მის დეკორატიულ ხასიათს. სხალთის მოხატულობაში იკარგება მკაცრი ერთიანობა და მონუმენტურობა წინა პერიოდის მოხატულობებთან შედარებით, სწორედ ეს მომენტები პასუხობენ XIV საუკუნის ახალი პალეოლოგიური ხანის სტილისტიკურ ცვლილებებს.

ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ გამმიჯნავ ელემენტად სხალთის მოხატულობაში მიღებულია მოყავისფრო-წითელი ფერის მონარჩოების ვიწრო ზოლი. სწორედ ამ ზოლითაა ერთმანეთისაგან გამოყოფილი რეგისტრები, თითოეული სცენა, ცალკეული ფიგურული გამოსახულება.

მიუხედავად იმისა, რომ სხალთის ეკლესიის ფერწერა ასე ცუდად არის დაცული, მაინც დარწმუნებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სხალთის მოხატულობაში განსაკუთრებით გამომახველი და შთამბეჭდავი იყო მისი ნათელი კოლორიტი. მოხატულობის კოლორიტი ავებულა ოქრას, ყვითელის, მოყავისფრო-წითელის, მონაცრისფრო-ლურჯის, ცისფერის, იასამნისფერის, ვარდისფერისა და თეთრი ტონებისაგან. ფონები მონაცრისფრო-ლურჯია. ფერთა უღერადობა, იქ სადაც მათ არ შეხებია ქვარტლი, განსაკუთრებით მუდერია და სუფთა, თუმცა ცივი. მოხატულობაში განსაკუთრებით ქარბობს ყვითელი და ნაცრისფერი ტონები. ფერადოვანი ლაქის დამუშავება დამატებითი ტონით და თეთრას დიდი ლაქებით გარკვეულად ფერთა სადაფისებურ ციმციმს ქმნის, რაც დამახასიათებელია პალეოლოგიური ეპოქის ფერწერისათვის (გელათის დავით ნარინის ეკლესიის მედერის სორის წმ. გიორგის, უბისის და სხვ. მოხატულობანი).

კონქის კომპოზიციის იდეურ და მხატვრულ ღერძს წარმოადგენდა ტახტზე მჯდომარე ქრისტეს გრანდიოზული ფიგურა, ჯერული შარავანდით, განზე გაწეული მაკურთხეველი მარჯვენით და სახარებით მარცხენა ხელში. მუდერი წითელი ჰიმათიონი და ლურჯი ქიტონი ძირითად ფერადოვან აქცენტს ქმნიდა და გამოჰყოფდა მას მოხატულობის მთელ ანსამბლში. ანგელოზთა ფიგურები ქრისტეს ორივე მხარეზე დდეს ოდნავ განირჩევიან. ასევე ფრაგმენტულადაა დაცული ტეტრამორფის გამოსახულება მარცხენა მხარეზე.

შუა საუკუნეების ქართულ მონუმენტურ ფერწერაში ფართო გავრცელებას იღებს

საქურთხეველს პროგრამა „დიდება უფლისა“, რომელმაც ორ ძირითად გარიანტად, ანუ წარმოდგენილი: ქრისტე ანგელოზებით და „ვედრება“. ამ ტიპისადმი უპირატესობის მინიჭება საერთოდ დამახასიათებელია აღმოსავლურ-ქრისტიანული ხელოვნებისათვის, განსხვავებით ბიზანტიურობისაგან, სადაც ინტერიერის დეკორატიულ სისტემაში ღვთისმშობელს განეკუთვნებოდა ადვილი საქურთხეველს კონქში.

სხალთის მოხატულობაში იდგა „დიდება უფლისა“ გამოხატვის პოულობს ქრისტეს გამოსახვაში ანგელოზებით, ისე, როგორც მიღებული იყო ტაო-კლარჯეთის (ოთხთა ეკლესია X ს. ბოლოს, იზხანი, ოშკი, ხახული, ტბეთი — XI ს. დასაწყისი) და სვანეთის კედლის მხატვრობის ძეგლები (ნესგუნი, ჩუბაიანი, X-XI ს. მიჯნა), გარეჯის გამოქვაბული ეკლესიების მოხატულობაში (დოდო, საბერებები — IX-X სს). ადრეულ ძეგლებში ქრისტე ოვალურ დიდებაში იყო გამოსახული, სხალთაში იგი არ ირკვევა და შეიძლება არც იყო მოცემული.

კონქის მოხატულობა, რა თქმა უნდა, მაშინვე იპყრობდა ეკლესიაში შემცვლელის ყურადღებას თავისი მონუმენტურა კომპოზიციით და ფერადოვანი გამით. სხალთის მხატვარი უდიდეს გამოსახულებას აღწევს კონქის კომპოზიციის მხატვრულ გააზრებაში, ხაზს უსვამს მას, როგორც შინაარსით მთავარს, მოხატულობის ასსამბლში; ქრისტეს გრანდიოზული ფიგურა წარმოდგენდა არა მარტო აფსიდის, არამედ მთელი ეკლესიის მოხატულობის აზრობრივ მხატვრულ დომინანტს. ქრისტე მოცემულია როგორც სამყაროს მეუფე, ტახტზე მჯდომარე, ორივე მხარეზე საზეიმო სამოსელში გამოწყობილი ანგელოზებით, რომლებიც მის ამაღლას შეადგენენ.

საქურთხეველს კონქი ქვედა რეგისტრისაგან გამოყოფილია ორნამენტული ზოლით, რომელიც ოთხფოთლიანი ყვავილის მოტივით არის შევსებული.

საქურთხეველს სარკმლების ირგვლივ ორ რეგისტრად განლაგებული ყოფილა სახარების სცენები, რომელთა ცუდი დაცულობა არ იძლევა სიუჟეტების განსაზღვრის საშუალებას (რვა სცენა) სარკმლების ქვეშ მათავსებულ რეგისტრს ქმნის ლურჯ ფონზე 3/4 ბრუნით მიმართულნი ცენტრისაკენ წმინდანთა მოციქულთა ფიგურები მღვდელმთავრების სამოსელში. ორ მათგანთან გაირჩევა ასომბავლიანი წარწერების ფრაგმენტები. სულ ქვემოთ აფსიდს შემოუყვება დეკორატიული ფარდა, რომელიც საფიგურელოა, რომ მთელი მოხატულობის სულ ქვედა რეგისტრს შეადგენდა და იატაკიდან გამოყოფდა მოხატულობას, როგორც ეს დამახასიათებელი იყო XIV ს. ქართული და ბიზანტიური კედლის მხატვრობის ძეგლებისათვის.

სამხრეთით კედლის თაღში ყველაზე უკეთ დაცულია „იერუსალიმს შესვლის“ კომპოზიცია, რომლის იკონოგრაფიული სქემა ჩვეულებრივია XIV ს. ძეგლებისათვის. ამ ხანაში ეს კომპოზიცია ატარებს ჩვეულებრივად მრავალფიგურიან სახეს: (ხალხის ჯგუფი, რომელიც გამოდის იერუსალიმის კარიბჭიდან ქრისტეს შესახვედრად, მოთამაშე ბავშვები, მოციქულები). სიუჟეტის დაზიანების გამო, არ ჩანს, იყო თუ არა ბავშვთა გამოსახულებანი, ხოლო ერი მრავალრიცხოვანი ჯგუფის სახით არის წარმოდგენილი კომპოზიციის მარცხენა ნაწილში, ჯორზე ამხედრებული ქრისტე შემოდის მარჯვნიდან. მოქმედება მიმდინარეობს იერუსალიმის რთულ არქიტექტურულ ფონზე.

დასავლეთის კედელი სულ ერთიანად შემქმნარტლულია. აქ მოცემული უნდა ყოფილიყო „ღღე განკითხვის“ უზარმაზარი და რთული კომპოზიცია, შემორჩენილია დეკორატიული ზეგნის, ყვავილებისა და ცხოველთა გამოსახულებანი.

დასავლეთის კარის თაღში ცენტრში მოცემულია ქრისტეს მეგრდამდე გამოსახულება, მაღლა აწეული მაჟურთხებელი მარჯვნივ, ჯვრული შარავანდდით. 3/4 ბრუნით მისკენ მიმართულია მთელი სიმაღლით გამოსახული მარცხნიდან ღვთისმშობელი და მარჯვნიდან — იოანე ნათლისმცემელი მავედრებელ პოზაში. ღვთისმშობელს მოსაყვ

ლენინსფერი მაფორიუმში და მომწვანო აგურისფერი სტოლა (რამდენადაც შეიძლება კვარტლის სქელი ფენის ქვეშ გაირკვეს). იოანეს გარედან მომწვანე ჰიმატიონი, ზედათი კი ლენინსფერი ქიტონი აცვია. კარის თაღის დანარჩენი სივრცე სულ ერთიანად შევსებულია ორნამენტით, რომელიც შედგება სამკუთხედებისაგან, შათში ჩაწერილი სამფურცლიანი ყვავილებით შავ ფონზე.

„ვედრების“ ამ კომპოზიციის არაჩვეულებრივი შეთანხმება კარის თაღის არქიტექტურულ თავისებურებებთან, კომპოზიციის გაწონასწორებული, ცენტრული აგება, მისი კოლორიტის დახვეწილი ხასიათი, ამ კომპოზიციას სხალთის მოხატულობის ერთერთ მნიშვნელოვან სიუჟეტად აქცევს;

ჩრდილოეთი კედლის დასავლეთის თაღში ფრაგმენტულადაა დაცული „ქრისტეს შობის“ დიდი და რთული კომპოზიცია „მწყემსთა თაყვანისცემითა“ და „მოგზაური მოგვებით“. ამ სცენაში განსაკუთრებული გამომსახველობითა და დინამიურობით ხასიათდება მოგზაური მოგვების ამხედრებული ფიგურები. ქართული და ბიზანტიური ხელოვნებისათვის დამახასიათებელი იყო „შობისა“ და „მოგვთა თაყვანისცემის“ თემების შერწყმა ერთ კომპოზიციაში. „მოგვთა თაყვანისცემის“ თემა ჩვეულებრივია ქართული კედლის მხატვრობის ძეგლებისათვის, რაც შეეხება მოგვთა მოგზაურობას, იგი მხოლოდ გამოჩაყლის სახით გვხვდება — სორის — XIV ს-ის I ნახევარი (რაჭა), გელათის წმ. გიორგის — XVI ს. ეკლესიათა მოხატულობებში.

ჩრდილოეთი კედლის ცენტრალურ თაღში დაცულია „მირქმის“ (?) კომპოზიცია ღვთისშობლის გამოსახულებით ცენტრში და ფიგურებით ორივე მხარეზე. ეს კომპოზიცია გვაოცებს კოლორიტის განსაკუთრებული შეგრძნებით; ნაზად და სუფთად ჟღერს ღვთისშობლის ცისფერი სტოლა და ლენინსფერი მაფორიუმში, გვერდით მდგომი ფიგურების იასამნისფერი და ცისფერი სამოსლები. ამ კომპოზიციის ქვეშ მოთავსებულია „ნათლისდება“. კარგად ირკვევა სამი ანგელოზის ფიგურა და ქრისტეს ფეხები გაწეული ქუსლებით.

ჩრდილოეთის კედლის აღმოსავლეთ მალში თაღის შუა რეგისტრში მოთავსებულია „ლაზარეს აღდგინების“ კომპოზიცია. ეს მთელ მოხატულობაში ყველაზე უფრო კარგად დაცული სცენაა, რომელთანაც ასომთავრული წარწერებიც კი იკითხება: ლა (ზარეს) აღდ (გინება). „ლაზარეს აღდგინება“ ხალხმრავალი კომპოზიციაა რთული არქიტექტურული და მთიანი პეიზაჟის ფონზე. მარცხნიდან შემოდის ქრისტე, რომელსაც მოჰყვება ოთხი მოციქული; ქრისტეს ფეხებთან მოთავსებულია მართას ცისფერ სამოსელიანი და მარიამის მოყავისფრო-წითელ სამოსელიანი ფიგურები. მარჯვენა კუთხეში ჩანს მსახური სარკოფაგის სახურავით. მის ზემოთ მთების იქედან იცქირებიან იუდეველები. თვით სარკოფაგი ლაზარეს გამოსახულებით არ ირკვევა. ქრისტეს ცისფერი და იასამნისფერი სამოსელი, მოციქულთა სხვადასხვა ფერის სამოსლები ლამაზ ფერადოვან გამას ქმნიან. „ლაზარეს აღდგინების“ კომპოზიციის ამგვარი იკონოგრაფიული სქემა დამახასიათებელია XIV ს. ხელოვნებისათვის. მოციქულთა და იუდეველთა მრავალრიცხოვანი ჯგუფები ამ კომპოზიციაში სწორედ პალეოლოგთა ხელოვნებაში ჩნდება. უბერველეს ყოვლისა, ხაზგასმულია სივრცობრივი მომენტი: მთებს შუა მოჩანან იუდეველები, ხოლო წინა პლანზე ქრისტე, მოციქულები და ლაზარეს დები. ასეთი გაბედული მხატვრული ძიებანი დამახასიათებელია პალეოლოგიური ხელოვნების ძეგლებისათვის (ლიხნე, უბისი, ბედიო, ზარზმა, საფარის მონასტრის წმ. საბას, წალენჯიხის, კახრიე-ჯამეს, სოპოჩანის, უჩიას, გრაჩანისა და სხვ. მოხატულობებისათვის).

პილიასტრებზე, როგორც ჩანს, მთელი სიმაღლით გამოსახული იყო წინასწარმეტყველთა ფიგურები. ფრაგმენტულად მხოლოდ დაცულია სამხრეთი კედლის დასავლეთის პილიასტრზე ოთხი წინასწარმეტყველის ფიგურა, ორნამენტულ მოჩარჩოებაში, თითოე-

ული, რომლებიც კარგადაა შეთანხმებული პილიასტრის ვიწრო მონაკვეთთან.

ორნამენტული მოტივები, რომლებიც დაცულია კარისა და სარკმლის ნიშნებში, ცნობილია XIII-XIV საუკუნეების ქართული და ბიზანტიური ფერწერის ძეგლებიდან.

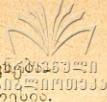
ამრიგად, სხალთის ეკლესიის მოხატულობის კომპოზიციების იკონოგრაფიული სქემები ძირითადად ტრადიციულია და დამახასიათებელია XII-XIV საუკუნეების ქართული კედლის მხატვრობის ძეგლებისათვის. ამავე დროს, მას კვებავს რთული იკონოგრაფიული რედაქციები, რომლებიც მხოლოდ პალეოლოგიური ხანის ხელოვნებაში ჩნდება.

XIV საუკუნის ფერწერაში ფართო გავრცელებას პოულობს ახალი მიმდინარეობა, რომელიც „პალეოლოგიური აღორძინების“ სახელით არის ცნობილი. ხელოვნებაში წარმოიშვა ახალი სტილი, რომლისთვისაც დამახასიათებელი იყო კომპოზიციური აგების თავისუფლება და დინამიურობა, მეტი ფერწერულობა, სივრცობრივი ამოცანების დამი ინტერესი; გამდიდრდა იკონოგრაფია, ფიგურები ზომებში მცირდება და უფრო პროპორციული და ელევანტური ხდება, ხშირად გამოისახება თამამ და თავისუფალ მოძრაობაში; რთულდება არქიტექტურული პეიზაჟი, მხატვრის პალიტრა მდიდრდება, კოლორიტი უფრო ნათდება. XI-XII საუკუნეებში მიღებული მხატვრობის მკაცრად მონუმენტურ არქიტექტურულ ფორმებთან ორგანულ შესაბამისობაში მყოფი აგებისაგან განსხვავებით, XIV საუკუნეში კედლის სიბრტყისადმი სრულიად ახალი მიდგომა ჩნდება. თუ ადრე რეგისტრები არ არღვევენ კედლის მთლიანობას და ყოველთვის ექვემდებარებიან არქიტექტურულ კომპოზიციას, XIII საუკუნის II ნახევარში ყალიბდება ახალი პრინციპები: დიდი კომპოზიციებისა და ფიგურების ნაცვლად, რომლებიც ქარბობდნენ ადამიანის სიმაღლეს, ჩნდება პატარა ზომის სცენები, რომლებიც მოგვარგებენ დიდ ხატებს. რეგისტრები განლაგებულია თავისუფლად, ჩნდება პატარა-პატარა კომპოზიციები, პატარა კადრები, რომლებიც „ქაღალაქულადაა“ განლაგებული მთავარი სცენების მიმართ. სწორედ ამ სტილისტიკურ სიახლეებს ავლენს სხალთის ეკლესიის მოხატულობა. იგი ჩანს კედლის სიბრტყის დაქუცმაცებაში, რეგისტრების არათანაბარ განაწილებაში, თავისუფალ და დინამიკურ კომპოზიციებში, ფიგურათა დახვეწილ პროპორციებში, ნათელ კოლორიტში და სხვ.

ამავე დროს, XIV საუკუნის პალეოლოგიურმა ფერწერამ განვითარების რამდენიმე ეტაპი განვლო: XIV საუკუნის ათიან წლებში ადრე პალეოლოგიური სტილი შეიცვალა მოწიფული პალეოლოგიური ფერწერულ-დინამიური სტილით, რომელმაც იარსება დაახლოებით შუახანებამდე, ხოლო, აქედან მოყოლებული, განვითარებას იწყებს ხაზობრივ-გრაფიკული სტილი. სხალთის მოხატულობა სტილისტიკურად ავლენს სწორედ ამ ბოლო ეტაპს პალეოლოგიური ფერწერის განვითარებაში, რაც განსაკუთრებით იჩენს თავს მოხატულობის ცივ კოლორიტსა და კომპოზიციების და ფიგურების აგებაში.

თუ XIV ს. I ნახევრის ქართული კედლის მხატვრობის ძეგლებში (ლიხნე, საფარის წმ. საბას, სორის) ფერების მაჟორულ უღერადობას ერთიან გამაში აქცევს მოყავისფრო-წითელი და მონაცრისფრო-ლურჯი ტონები, რომლებიც ანელებენ დია ფერების უღერადობას, სხალთის მოხატულობაში აშკარაა ყვითელის სიჭარბე, რითაც კოლორიტი ცივი და მკაცრი ხდება.

XIV ს. II ნახევრიდან იცვლება აგრეთვე კომპოზიციების საერთო ხასიათიც, რომელიც იქნის განსაკუთრებულ სიმკაცრეს და თავშეკავებულობას. ოდესღაც ხაზგასმული მოძრაობა, სწრაფი და მღელვარე, ადგილს უთმობს საზეიმო სიმშვიდეს, ფრონტალური მდგომარეობა კვლავ ხდება საყვარელი კომპოზიციური ხერხი („მირქმეში“ ღვთისმშობლის ფიგურა). პ. უვაროვამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ „ჯვარცმის“ კომპოზიციებში ქრისტეს ფიგურა მშვიდია, ყოველგვარი

ტანჯვა-წამების გამოხატვის გარეშე, მაშინ, როდესაც ადრეპალეოლოგიურ ხელოვნებაში ამ სცენისათვის საერთოდ დამახასიათებელი იყო დიდი ეპოციურობა, ექსპრესიონალიზმი. სხალთის მოხატულობისათვის, ისე როგორც XIV ს. სწავა ძეგლებისათვის, დამახასიათებელია განვითარებული ატიზაჟური და არქატიქტურული ფორმები, რომლებიც ისეა გახლავებული, რომ შექმნას რეალური გარემოს ილუზია, რომელშიც ვითარდება მოქმედება. მათ განლაგებაში შეიგრძნობა სივრცობრივი საღრმისა გადმოცემის ცდა.

პალეოლოგიური სტილისათვის დამახასიათებელი ნიშნები ჩაის სხალთის მოხატულობის შესრულების მანერაშიც.

დროის შეცვლილი მხატვრული მიდგომის თანახმად, სხალთის მოხატულობის ფიგურები გამოირჩევიან შედარებით მცირე ზომებით, ისინი დაგრძელებულია თავისი პროპორციებით, მათთვის დამახასიათებელია პატარა თავები, ნაზი კიდურები; ფიგურები მოძრაობენ თავისუფლად, მსუბუქად; მრავალი მათგანი გამოსახულია 3/4 ბრუნვაში, მაგრამ არის ფრონტალური, მშვიდად მდგარი ფიგურებიც. ფიგურათა მოძრაობა ყოველთვის დინამიურია. სხალთის მოხატულობის აშკარად გამოვლენილი დინამიზმა შეიძლება შევიდაროთ ლხენს, სორის, უბისის, წალენჯიხის ფიგურებს. ფორმათა ნახატი რამდენადმე გაბერილია, სამოსელის ნაოჭები ლაგდება უწყსრივად და ისე მკაცრად აღარ ემორჩილება ტანის ფორმას. მაგრამ ხაზი მაინც დინამიურია, თავისუფალი, მაგრამ არა ნერვიული და ტეხილი, როგორც ეს იყო დამახასიათებელი ადრე პალეოლოგიური ხანის ხელოვნების ძეგლებისათვის. ამ მოსახსნაძების მსხვილი ნაოჭები ფერწერულად ეშვება ძირს და ხაზს უსვამს მოხდენილ ტანად ფიგურებს. ქსოვილის ფერწერულ გადმოცემას ხელს უწყობს კოლორიტის არაჩვეულებრივი გრძნობაც.

ფიგურები მკვეთრად გამოირჩევიან ლურჯ-მონაცირისფრო ფონზე, ხშირად მათი კონტური ხაზგასმულია თეთრი თხელი ხაზით; გამოთვრება მოცემულია ფართო ლაქების სახით, რის გამოც ფიგურები გარკვეულ რელიეფურობას, მოცულობრიობას იძენენ.

მოხატულობის ყველაზე უფრო შთამბეჭდავი სახეებია ქრისტე, ღვთისმშობელი და იოანე ნათლისმცემელი „ვედრების“ კომპოზიციიდან, მოციქულები აფსიდის მოხატულობიდან, ღვთისმშობელი — „მირქმის“ კომპოზიციიდან. სახეები დაწერილია მუქ ზეთისხილის ფერზე. მოდელირება მოცემულია არა მშრალი შტრიხების მეშვეობით, არამედ დიდი ფერადოვანი ჩრდილებით, რომლებიც კარგად ეთანხმებიან ძირითად ტონს.

ღვთისმშობლის მავედრებელი პოზა („ვედრება“), სხეულის დაგრძელებული პროპორცია, დახვეწილია სახის ნაკეთები, თავის მსუბუქი დახრილობა, მეტყველი გამოხედვა ღვთისმშობლის სახეს ინტიმურ ხასიათს ანიჭებს. დამახასიათებელია სახის დამუშავება — ოქროს ძირითადი ტონი, რომელზედაც დადებულია მსუბუქი მომწვანო ჩრდილები, რომლებიც თხლად ლაგდებიან ყელზე, ლოყებზე, ცხვირის ქვეშ, ნიკაპზე, ასეთი ფერწერული მონასმები სიმსუბუქესა და მოცულობრიობას ანიჭებენ ფორმას.

ამრიგად, სხალთის ეკლესიის მოხატულობა უკავშირდება პალეოლოგიური აღორძინების ხელოვნების ხანას და იგი XIV ს. II ნახევრის ძეგლია. ამ დროს საქართველო თათარ-მონღოლთა უღელს განიცდიდა, თუმცა დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოში, სადაც მონღოლთა შემოსევები ნაკლები იყო, და რომლებიც უფრო მჭიდროდ იყვნენ დაკავშირებული ბიზანტიასთან, სწორედ ამ ხანაში განსაკუთრებული ინტენსიურობით განვითარდა კედლის მხატვრობა. გაეიხსენოთ სამცხე-საათაბაგოს და დასავლეთ საქართველოს კედლის მხატვრობის ძეგლები — ზარზმა, საფარა, კულე, საფარის წმ. მარინეს ეკლესია, ლიხნე, ბედია, ხობი, სორი, უბისა, წალენჯიხა და სხვ. ტერიტორიულად, ამ პერიოდში, აჭარა უშუალოდ იყო დაკავშირებული სამცხე-საათაბაგოსთან.

სამხრეთ საქართველოს გამოყოფით საქართველოს ტერიტორიის დიდი ნაწილი წარმოადგენდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ეროვნული მთლიანობის გრძნობა არასოდეს არ შერყეულა და ეს მხარე (სამხრეთი და სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო) მთელი თავისი კულტურით კვლავ ისევ ქართული დარჩა, როგორც აღრე იყო.

XIII საუკუნის II ნახევრიდან, XIV-XV საუკუნეებში, აქ აყვავდა ქართული ხელოვნება. უპირველეს ყოვლისა, გაიშალა დიდი სამშენებლო სამუშაოები: იგება ეკლესიები — ზარზმის, საფარის წმ. საბას, ჭულეს, ბაეთის, თისლის, წყორძის, გავეთის და სხვ. ყალიბდება ციხესიმაგრეთა მთელი სისტემა, რომელიც იცავდა უმთავრეს მდინარეთა ხეობებსა და კომუნიკაციებს და მტკიცე სალტედ ერტყმოდა სამთავროს უმთავრეს ცენტრებს; ეკლესიათა კედლები მშვენივრად ფრესკული მხატვრობით — ზარზმის (XIV ს. დასაწყისი), საფარის წმ. საბას (XIV ს. ნახევარი), ჭულეს (1381 წ.), საფარის წმ. მარინეს (XIV ს. II ნახ.), თისლის (XIV ს.) მოხატულობანი. იქმნება ჭედურობისა და მინიატურული ხელოვნების მნიშვნელოვანი ნიმუშები.

ასეთი ინტენსიური მხატვრული ცხოვრება, როგორც ჩანს, ვრცელდება აჭარის ტერიტორიაზე და ჯერ კიდევ XIII საუკუნის ნახევარში აგებული სხალთის შესანიშნავი ეკლესია უკვე XIV-ის II ნახევარში იშობა კედლის მხატვრობით, რომელიც დროის მოთხოვნების შესაბამისად, როგორც ხალიჩა, ისე ფარავდა მთელ ინტერიერს.

ის, რომ სხალთის მოხატულობა შესრულებულია ქართველი ოსტატის მიერ, არავითარ ეჭვს არ იწვევს: ერთის მხრივ იმიტომ, რომ თავისი სტილით მოხატულობა მჭიდროდ უკავშირდება შუა საუკუნეების ქართული მონუმენტური კედლის მხატვრობის განვითარებას და მეორეც, წარწერები წმინდანთა გამოსახულებებთან და სცენებთან შესრულებულია ძველი ქართული ასომთავრული დამწერლობით. თუ სხალთის მოხატულობას შევადარებთ მისი ეპოქის სხვა ძეგლებთან, შეიძლება ვილაპარაკოთ სხალთის მხატვრის ბრწყინვალე ოსტატობასა და მის ინდივიდუალობაზე. ამავე დროს საფიქრებელია, რომ ასეთი დიდი ფერწერული ანსამბლი, როგორიც იყო სხალთის ეკლესიის ინტერიერის შემკულობა, შეიქმნა არა ერთი მხატვრის მიერ, არამედ რამდენიმე ოსტატის ხელით.

ამრიგად, სხალთის ეკლესია, რომელიც აიგო იმ დროს, როდესაც სხალთა, საფიქრებელია, უბუხერისძეთა სამფლობელოს წარმოადგენდა! კედლის მხატვრობით შემკომას შემდეგ, რაც ეს ტერიტორია სამცხის ათაბაგების ხელში გადავიდა კედლის მხატვრობის მხატვრულ-სტილისტიკური ანალიზის საფუძველზე — XIV ს. 60-70-იან წლებში.

სხალთის ეკლესიისა და მისი მხატვრული მორთულობის ისტორიული მნიშვნელობა ძალზე დიდია: იგი არის ერთადერთი მეტ-ნაკლებად დაცული და დღევანდლამდე პირვანდელი სახით მოღწეული შუა საუკუნეების აჭარის საკულტო არქიტექტურის ძეგლი, ხოლო მისი კედლის მხატვრობა ერთადერთი ნიმუშია შუა საუკუნეების მონუმენტური კედლის მხატვრობისა აჭარაში. ამასთანავე, სხალთის კედლის მხატვრობა პალეოლოგიური აღორძინების ხანის მნიშვნელოვანი ძეგლია. ახალი სტილის დამკვიდრების პროცესი ქართულ ხელოვნებაში ხანგრძლივი და ორგანული იყო და მისი განვითარების მთლიანი ჯაჭვის ერთ რგოლს სხალთის კედლის მხატვრობაც წარმოადგენს.

იცნობთ ნათელა ჭყონიას? საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტის ლამაზა ჭყონიას ქალიშვილი გახლავთ. არაფერი იქნება მოულოდნელი, თუ ქართულ ანდაზას გავიხსენებთ, კვიცი გვარზე ხტისო. მომღერალთა ოჯახს კიდევ ერთი მომღერალი შეემატა, მაგრამ სანამ უშუალოდ ნათელაზე მოგვყვებოდეთ, ორიოდე სიტყვით დედამისის განვლილი შემოქმედებითი გზაც გავიხსენოთ.

ზემოთ მომღერალთა ოჯახი ვახსენეთ. მღეროდნენ ლამაზა ჭყონიას ბაბუა, მამა, დედა, ძმები. ასეთ ოჯახში, — იგონებს ლამაზა, — წარმოუდგენელი იყო არ გამღერა. სწორედ ქართული სიმღერის მომხიბლობამ განაპირობა ჩემი მომავალი არჩევანი. ბათუმში ცხოვრების დროს წარმატებით გამოვდიოდი სასკოლო ოლიმპიადებზე, სადაც, თუ შეიძლება ასე ითქვას, აღმომაჩინეს კიდევ.

ჩვენი საყვარელი მომღერალი 1962-1968 წლებში წარმატებით გამოდიოდა კიევის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში, იგი უკრაინის სსრ სახალხო არტისტი, მრავალი პარტია აქვს შესრულებული წარმატებით. რამდენიმე გავიხსენოთ. ვიოლეტა ვერდის „ტრაეიატაში“, ტატიანა — ჩაიკოვსკის „ევეგენი ონეგინში“, პამინა — მოცარტის „ჯადოსნურ ფლეიტაში“, ელზა — ვაგნერის „ლოენგრინში“, ჩიო-ჩიო-სანი — პუჩინის „ჩიო-ჩიოსანში“.

სხვებ წამყვანი პარტიები აქვს შესრულებული ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თბილისის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში, სულ, ორივე თეატრში — 44. თითოეული მათგანი უყვარს ლამაზას და, ალბათ, ამიტომაც არის, რომ თბილისში ბინაზე როცა ეწვევით, თქვენს ყურადღებას უპირველესად მიიქცეს პორტრეტები, რომლებზეც მისი გმირები არიან აღბეჭდილნი.

მომღერალთა ოჯახში ცხადია, შეიღებები სხვა გზას არ უნდა დადგომოდნენ. უფროსი ქალიშვილი ნათელა (ნატო) ბათუმში დაიბადა და სამუსიკო სასწავლებელში აქ სწავლობდა. მერე მცირე ხნით კიევში გააგრძელა სწავლა და კვლავ ბათუმს დაუბრუნდა. იგი დიდ მადლობას უხდის აღმზრდელ პედაგოგებს დოდო ჯვარცხელიშვილსა და მარია შურს, რომელთაც გაუკვალეს გზა მომღერალს.

ბათუმის სამუსიკო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ ნათელამ თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიაში განაგრძო სწავლა. პარალელურად ორ ფაკულტეტზე — ვოკალურსა და საფორტეპიანოზე მკვლავინებოდა. ასეთი არჩევანი იმან განაპირობა, რომ ოჯახს სურდა ნათელა მრავალმხრივ განვითარებული მუსიკოსი გამოსულიყო. კონსერვატორიაში მისი მასწავლებელი პროფესორი გიორგი გოჩიაძე იყო.

სტუდენტობის წლებში ოპერისა და ბალეტის თეატრის ორკესტრის პირველ კლარნეტისტ ანდრია გეგაძეს დაუკავშირა თავისი ბედი. ოჯახში მალე პატარა ნიაც გაჩნდა. ოჯახი დიდ დროს ართმევდა, მაგრამ თავისი საქმიანობა არ შეუწყვეტია. ცდილობდა ხელოვნებაში სხვების, თუნდაც დედის დაუხმარებლად გაეყვალა გზა. ნათელას შესანიშნავი ბუნებრივი მონაცემები აქვს — ხმა, არტისტიზმი, მომხიბლობა. სწორედ ამიტომაც თქვა თავის დროზე სახელოვანმა მომღერალმა, პროფესორმა ნოდარ ანდლულაძემ, გავა დრო და ნათელა თავის დედას აჯობებსო.

1985 წელს, კონსერვატორია რომ დაამთავრა, სტაჟიორად ჩარიცხეს ოპერის თეატრში.

ყველა მსახიობისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს დებიუტს, მასზეა დამოკიდებული მომღერლის მომავალი. 1985 წლის იანვარში იგი პირველად წარსდგა მაყურებლის წინაშე. რა თქმა უნდა, დელავდა პირველი გამოსვლის წინ, თუნდაც იმიტომ, რომ ოც-

დაშვიდი წლის წინათ ეთერის პარტია ზ. ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერი“ დრამის მისმა შესრულა..

დებიუტი წარმატებული გამოდგა. ყველა კმაყოფილი დარჩა. — მაყურებელი, დიდი რიყორი ჯანსუღ კახიძე, რეჟისორი მიხეილ თუმანიშვილი, კონცერტმაისტერი ავთანდილ მაჭავაცევილი და, რა თქმა უნდა, დედა.

— სიმართლე გითხრათ, ამბობს ლ. ჭყონია, ნათელას ეთერი უფრო საინტერესო, მრავალმხრივი გამოვიდა, ვიდრე ჩემი. ამას ტრაბახით, როგორც დედა, არ ვამბობ. ჩემდა საბედნიეროდ, ამავე აზრს გამოთქვამენ სპეციალისტები. პრესაც დადებითად გამოეხმაურა ნათელას შესრულებულ პარტიას.

მომავლისათვის ახალგაზრდა მომღერალს საინტერესო გეგმები აქვს. სურს იმდროის მაროს პარტია ზ. ფალიაშვილის „დაისში“ (რომლითაც, სხვათა შორის, დაიწყო დედამისის გზა დიდ სცენაზე), ლეზღემონა, დონა ელვირა, ტოსკა, აიდა, ეს პარტიები ლამაზად არ უმღერია.

ერთი ძალიან დამახასიათებელი შტრიხი: ნათელა ცდილობს ყველა შესრულებულ პარტიაში რაღაც თავისეული ჩადოს, დიდი სურვილი აქვს — ოთდესაც საშუალება ექნება, თუნდაც ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის გასტროლების დროს, იმღეროს ბათუმში, თავის მშობლიურ ქალაქში.

ჭყონიების ოჯახში კიდევ ერთი მომღერალი იზრდება — უმცროსი ქალიშვილი ეთერი. ამჟამად იგი კონსერვატორიის მე-3 კურსის სტუდენტია, ტოლ-მეგობრებში გამოჩენილი. გაივლის წლები, და ალბათ, ისიც სასახელოდ გაავრცელებს საოჯახო ტრადიციებს.

თეიმურაზ მორგოზია

პავლე ჯორბენაძე

პოეზიის რომანტიკული გაგება

წ ი რ ი ლ ი I

სამყაროს აღქმა ადამიანმა დაიწყო არა ანალიტიკური აზროვნებით, არამედ ემოციითა მეშვეობით. ბუნებასთან ბრძოლის პროცესში ადამიანის პირველი რეაქცია გარესამყაროზე გამოიხატებოდა მისი ემოციებით. თუ შეიძლება ითქვას, ფიგურალურად, ადამიანმა ჯერ სიმღერა და ცეკვა ისწავლა, შემდეგ კი ლაპარაკი. ხოლო განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზე მან შექმნა სიმღერები, ლეგენდები, მითოსები, ერთი სიტყვით, მდიდარი იდეალური სამყარო, რომელიც დაასახლა კონკრეტულ-გარკვეული სახეებით, რაც გარემომცველი სამყაროს უშუალო შეგრძნობაა.

მას შემდეგ, რაც ხელოვნების სინკრეტული მდგომარეობიდან გამოიყო პოეზია, როგორც დამოუკიდებელი დარგი და კლასიკური სახე მიიღო, იმის მოთხოვნილებაც წარმოიშვა, რომ გარკვეულიყო პოეზიის არსიც და შემოქმედი სუბიექტის — პოეტის ფუნქციაც. პლატონს (428-348 ძვ. წ.) განსაკუთრებით აინტერესებდა საკითხი იმის შესახებ, თუ რაოდენ სანდოა პოეზია როგორც სიბრძნე. მას მიაჩნდა, რომ იმთავითვე განხეთქილება დაიწყო ფილოსოფიასა და პოეზიის შორის. დაწყებული ადრეული თხზულებებიდან „სოკრატეს აპოლოგია“ და „იონი“, თვით „კანონებამდე“ იგი ამტკიცებდა, რომ პოეტები ისეთ საგნებს ეხებიან, რომლებსაც არ იცნობენო. პლატონი ამბობს, რომ თვით პოეტებს არ შეუძლიათ ახსნან ის, რაც მათ შეუთხზავთ: „ამრიგად, პოეტების შესახებაც მე გავიგე მოკლე დროში, რომ არა სიბრძნის წყალობით შეუძლიათ მათ შექმნან ის, რასაც ქმნიან, არამედ რაღაც ბუნებრივი უნარის წყალობით, თითქმის უგონობაში, მარჩიელებისა და წინასწარმეტყველების მსგავსად; აკი ისინიც აგრეთვე ლაპარაკობენ ბევრ კარგს, მაგრამ საგნებით არ იციან ის, რის შესახებაც ისინი ლაპარაკობენ“ („სოკრატეს აპოლოგია“ 21 B, ც).¹

პლატონი უარყოფს შეხედულებას იმის შესახებ, რომ პოეტები არიან ბრძენნი და ჭკუის მასწავლებლები. პოეტი მას წარმოუდგენია დაანდამანტებულ რგოლად, რომელიც მთლიანად დამოკიდებულია ანდამანტის ძალისგან, რომელშიც პლატონი გულისხმობს ღვთაებას. იგი პოეტის შესახებ ამბობს: „ყველა კარგი ეპიკური პოეტი თხზავს თავის მშვენიერ პოემებს არა ხელოვნების წყალობით, არამედ მხოლოდ შთაგონებისა და გატაცების მდგომარეობაში“ („იონი“, 534 a, ტ. I, გვ. 138). შემდეგ პლატონი ასე განაგრძობს: „პოეტი — ეს არის მსუბუქი, ფრთაშესხმული და წმინდა არსება; და მას შეუძლია შექმნას მხოლოდ მაშინ, როცა ხდება შთაგონებული და გატაცებული და მეტად აღარ იქნება მასში გონება; ხოლო სანამ ადამიანს აქვს ეს ნიჭი, მას არ შეუძლია შექმნას და იწინასწარმეტყველოს. და აი პოეტები ქმნიან და ლაპარაკობენ ბევრს

მშვენიერს სხვადასხვა ნივთის შესახებ... არა ხელოვნების საშუალებით, არამედ ღებობა
ებრივი განსაზღვრებით... აქი არა ცოდნისაგან ლაპარაკობენ ისინი ამას, არამედ ღებობა
ებრივი ძალის წყალობით; მაგრამ იმის გამო ართმევს მათ ღმერთი გონებას და აქცევს
მათ თავის მსახურებად, ღვთაებრივ მათუწყებლებად და წინასწარმეტყველებად, რომ
ჩვენ, როცა ვუსმენთ მათ, ვიცოდეთ, რომ არა ისინი, გონებაწარმთქმუნნი, ლაპარაკო-
ბენ ასე ძვირფას სიტყვებს, არამედ ლაპარაკობს თვით ღმერთი და მათი მეშვეობით
გააწვდის თავის ხმას! („იონი“, 534 B, C, ტ. I, გვ. 138-139). და პლატონი აკეთებს
დასკვნას: „ჩვენ არ უნდა გვეიჭებოდეს, რომ არა ადამიანის არიან ეს მშვენიერი ქმნი-
ლებანი და არა ადამიანებს ეკუთვნიან ისინი; ისინი ღვთაებრივი არიან და ეკუთვნიან
ღმერთებს, პოეტები კი სხვა არაფერი არიან, თუ არა ღმერთების ნების ამხსნებლები,
რომლებიც გატაცებული არიან ყოველი იმ ღმერთით, რომელიც ფლობს მათ“ („იონი“,
534 e, ტ. I, გვ. 139).

პოეტების შემეცნებითი უძლურების, მათი მცდარობის მიზეზად პლატონს მიიჩნია
ის, რომ პოეზია არის მიმბაძველობა („კანონები“). მიმბაძვის პროცესი პლატონს წარმო-
დგენილი აქვს შემდეგი თანმიმდევრობით: „იდეებიდან“, ან „ფორმებიდან“ ფიზიკური
და პრაქტიკული რეალობისაკენ, ხოლო მესამე საფეხური, როგორც შედეგი, არის რე-
ალური საგნების ან ფაქტების ჩრდილები და არეკვლანი. რაც შეეხება „იდეას“, რო-
გორც ყოფიერების უმაღლეს სფეროს, საგანთა ყოველ სახეს, გვარს აქვს მხოლოდ
ერთი „იდეა“, რომელიც არის მუდმივი, რეალური და ჭეშმარიტი. მაგრამ დაბალი სა-
ფეხურებისაკენ „იდეის“ სვლისას ირდევია ჭეშმარიტი და რეალური ერთიანობა. ამის
შედეგად „იდეა“ „იცივდება“, იფიტება ჭეშმარიტებისაგან და რჩება საგნის ჩრდილი,
ბუნდოვანი ანარეკლი. პირველ საფეხურთან დგანან ფილოსოფოსები, რომლებსაც თე-
ოიანთი სიბრძნით შეუძლიათ შეიმეცნონ და გაიზიარონ ჭეშმარიტი და რეალური ერ-
თიანობა. მეორე რიგის საგნები საქმის ხალხის მიერ შექმნილი საგნებია (მაგალითად,
საწოლები, სკამები, გემები, ტანსაცმელი და ა. შ.), ამავე რიგისაა პრაქტიკული საქმი-
ანობა (ომების გაჩაღება, პოლიტიკის მართვა და კანონების დაცვა). მესამე საფეხური კი
უჭირავთ პოეტებსა და მხატვრებს, რომლებიც ქმნიან იმ საგნების სახეებს, რომლებიც
განეკუთვნებიან მეორე საფეხურს. მაშასადამე, პოეტი და მხატვარი მიმბაძვის მიმბაძ-
ველები არიან. პლატონი ხელოვნებას ადარებს სარკეს, პოეტებისა და მხატვრების საქ-
მიანობას სარკის ტრიალს, რომლის მეშვეობით „მაშინვე გამოვიდა მზეც, და ყველა-
ფერი, რაც ზეცაზეა, დედამიწაც, თვით შენც, და დანარჩენი ცოცხალი არსებანი, აგრე-
თვე საგნები, მცენარეები“ („სახელმწიფო“, წგ. X, 596 c, ტ. III, ნაწ. I, გვ. 423).
პოეტს (აგრეთვე მხატვარს) შეუძლია უაზროდ ატრიალოს სარკე, მისი მეშვეობით აჩვენოს
საგანთა მხოლოდ ზედაპირული სახე ისე, რომ არ ესმოდეს მისი არსი. მაშასადამე,
პლატონის აზრით, პოეზია ეხება არა არსს, არამედ საგანთა ჩრდილს, ანარეკლს, რასაც
არ შეუძლია მოგვეცეს ჭეშმარიტება და, შესაბამისად, პოეზიას არც შეიძლება ჰქონ-
დეს სიბრძნის, სიმართლის პრეტენზია.

ბუნებრივია, საჭირო გახდა პოეზიის დაცვა ისეთი დიდი ავტორიტეტისაგან, როგო-
რიცაა პლატონი. ეს მისია თავისთავზე აიღო პლატონის მოწაფემ არისტოტელემ (384-
322 ძვ. წ.), რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა „პოეზიის აპოლოგიას“ თავისი „პოეტი-
კით“, იგი იყო პოეზიის პირველი საფუძვლიანდ დაცვა. თანაც საგულისხმოა, რომ პირ-
ველი კლასიკური პოეტიკის შემქმნელი იყო არა პოეტი, არამედ ფილოსოფოსი, ანტიკუ-
რი ეპოქის უდიდესი მოაზროვნე, რომლის მიერ გამოუმუშავებულ მხატვრულ-ესთეტი-
კურ პრინციპებს ეყრდნობიან შემდეგ თაობათა თეორეტიკოსებიც თვით XVII საუკუ-
ნემდე — ბუალოს „პოეტურ ხელოვნებაზე“.

არისტოტელემ განავითარა პლატონისეული მიმბაძვის პრინციპის ტრადიციები, თავი-

სი მიმგზისის მოძღვრებით დაიცვა პოეზიის უფლებამოსილება, ასახოს რეალური სინაზა მღვილე და ჰქონდეს ჯეშპარიტეის ღირებულება.

არისტოტელეს მიხედვით, ბუნება გოხიერი და სამართლიანია, ხოლო ადამიანი მისი ყველაზე უფრო სრულყოფილი ქმნილებაა. ბუნების წიაღში გამოზრდილი ადამიანი თავის საეძიებოებაში უხერხულად შიბადეს ბუნებას, მესადაძიანდ, ქმნის ხელოვნებას: „ხელოვნება შიბადეს ბუნებას“; („ფიზიკა“, 194 ა).² როგორც არისტოტელე ფიჭრობს, თვით ბუნებაშია სილაძაზე და პარძოხია, ხოლო ადამიანი თითქოს კიდევ ეჭიბრება ბუნებას შექმნას თავისი სილაძაზე და ჰარძოხია. ამოიგად, დედა-ბუნების კახოზნოძიერებათადმი შიბადვით ადამიანი ქმნის ხელოვნებას, რომელიც, არისტოტელეს აზრით, დასრულებულ სახეს აძლევს იმას, რასაც დასაწყისი მისცა ბუნებამ.

არისტოტელესათვის ბუნება და ხელოვნება სამყაროს ორი მამოძრავებელი ძალაა. ხელოვნება ეთის ახალს, ოაც დაკავშირებულია იმის წინასწარ მოფიჭობასთან, რაც უნდა შეიქმნას, რამდენადაც „არ არსებობს არც ისეთი ხელოვნება, რომელიც არა იქნება მსჯელობის მოხაწილე“, „ყოველ ხელოვნებას საქმე აქვს წარმოქმნასთან, ხოლო იყო დახელოვნებული — ნიშნავს, გესმოდეს, როგორ წარმოიქმნება რაღაც იმ ნივთებისაგან, რომელთაც შეუძლიათ იყვნენ და არ იყვნენ და რომლას საწყისი შემოქმედშია, და არა შექმნადში“ („ნიკომაქეს ეთიკა“, 1140 ა, ტ. IV, გვ. 176-). ხელოვნება კიდევ ცდილობს აჯობოს ბუნებას. ღმერთი ბუნების მთავარი მამოძრავებელი ძალაა, თუმცა ხელოვნება თვით ადამიანის მიერაა შექმნილი, მაგრამ იგი არ ჩამორჩება ბუნებას. ფილოსოფის სიბრძნე არ უთმობს თავისი ღირსებით ფილოსოფიის სიბრძნეს და ღმერთებსაც კი შიბადეს. არისტოტელესათვის ფილოსოფიის სიბრძნე „ბრძენი ქვისმთლელია“, ხოლო „სიბრძნეში“ გულისხმობს „ხელოვნების სათნოებას, [ე. ი. სრულყოფილებას]“ („ნიკომაქეს ეთიკა“, 1141 ა, ტ. IV, გვ. 178).

როცა არისტოტელე ლაპარაკობს ხელოვნების „სიბრძნეზე“, მას მხედველობაში აქვს მისი „ქეშპარიტება“, „სიმართლე“, მაგრამ პოეზიაზე მსჯელობის დროს იგი ერთმანეთისაგან განასხვავებს ისტორიკოსის ემპირიულ სიმართლეს და პოეტის მხატვრულ სიმართლეს: „...პოეტის ამოცანაა ილაპარაკოს არა იმის შესახებ, რაც იყო, არამედ იმის შესახებ, რა შეიძლება ყოფილიყო, რომელიც იყო შესაძლებელი მოსალოდნელობის ან აუცილებლობის ძალით“. მაშასადამე, ისტორიკოსი და პოეტი იმით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, რომ „ერთი ლაპარაკობს იმის შესახებ, რაც იყო, მეორე კი იმის შესახებ, რაც შეიძლება ყოფილიყო“. არისტოტელეც აკეთებს საგულისხმო დასკვნას: „ამიტომაც პოეზია ისტორიაზე უფრო ფილოსოფიურია და უფრო სერიოზული, რადგანაც პოეზია უფრო მეტად ლაპარაკობს საერთოზე, ისტორია კი — ცალკეულზე“ (პოეტიკა“, 1451 ა, 1451 ბ, ტ. IV, გვ. 695).

ადრექრისტიანული ხელოვნება თანდათანობით ცილდებოდა ანტიკური ესთეტიკის ძირითად პრინციპებს, ფილოსოფიაც მტრულად მოეპყრო ანტიკურ წარმართულ კულტურას, დაისახა ადამიანის მხატვრული საქმიანობის უარყოფის ტენდენცია, რამაც განსაკუთრებით იჩინა თავი ტერტულიანუსთან (160-220), რომელიც უკიდურესი შეურიგებლობით ჰგმობდა ხელოვნებას, ფერწერა და ქანდაკება მიაჩნდა კერპთაყვანისმცემლობად. ხოლო ორიგენოსი (185-253) და კლემენს ალექსანდრინუსი (150-215), ეკლესიის სხვა მამებთან ერთად, ადამიანის მხატვრულ საქმიანობას უქვემდებარებდნენ მხოლოდ ქრისტიანულ იდეებს, მხატვრულ ნაწარმოებებს განიხილავდნენ როგორც ღმერთის გამოცხადებას, სული წმინდას გახსნას. განსაკუთრებით საგულისხმოა ნეოპლატონიკოს პლოტინუსის (204-270) მოსაზრება ხელოვნების შესახებ. პლოტინუსის აზრით, სხეულის სიმწირე ამახინჯებს სულის ღვთაებრივობას, ზნეობრივი სრულყოფილება საპარობს განთავისუფლებას ენებათღელვისაგან, რომელშიც ჩაფლულია სული. შესაბა-

მისად, ხელოვნება მოწოდებულია ებრძოდეს მატერიალურს, რომელშიც არ შეიძლება გამოსხივდებოდეს სილამაზის ღვთაებრივი იდეა. ხელოვნების ძირითად პრინციპად მისი მიზანია ბუნებისადმი მიბაძვა, ხელოვანი უშუალოდ მიბაძვის გარეშეც კმენის მხატვრული ნაწარმოებს. მისი აზრით, ფიდიოსმა შექმნა ზეცისი ქანდაკება ხატურაზე უშუალოდ დაკვირვების გარეშე იდეის წარმოსახვით, ე. ი. გამოხატა ისეთი სახით, როგორიც იგი არის. და მაინც როგორც აღრეული, ისე გვიანდელი ეკლესიის მამები მტრულად იყვნენ განწყობილი პოეზიისა და პოეტების მიმართ. პლატონივით ლაქტანტიუსსაც (250-325) მიაჩნდა, რომ პოეტები საშიშია არიან საზოგადოებისათვის. მათი ლექსების ტკბილი ჟღერის გამო აღამიანები ველარ ეზიარებიან ნეტარებას. განსაკუთრებით მწვავედ ესხმოდა თავს მუზებს ბოეციუსი (480-525), რომელიც მოუწოდებდა ფილოსოფიას დაეგმო მუზები როგორც უხნო ასულეში, რომლებიც უმასპინძლებიან აღამიანებს „ტკბილი საწამლაგით“. მხოლოდ შუა საუკუნეებიდან აღორძინებულ გარდამავალი ეპოქის ისეთმა დიდმა პოეტებმა, როგორიც იყვნენ რუსთაველი და დანტე, აღადგინეს პოეზიის აპოლოგიის არისტოტელესული ტრადიცია, პირველმა პოეზიას უწოდა „სიბრძნის ერთი ღარგი“, ხოლო მეორე პოეტს „ბრძენს“ ეძახოდა. რენესანსულმა ესთეტიკამ კი განაგრძო და განავითარა ეს ტენდენცია.

XVI საუკუნიდან ძალზე პოპულარული გახდა არისტოტელეს „პოეტიკა“, რომლის მიბაძვით შეიქმნა პოეზიისა და დრამის პრობლემებისადმი მიძღვნილი ისეთი ლიტერატურულ-თეორიული ტრაქტატები, როგორიცაა ჟანბატისტა ჩიხტიოს „პოეზიის ხელოვნების შესახებ“ (1551), ანტონიო მინტურნოს „პოეტის შესახებ“ (1559), სკალეგერის „პოეტის შვიდი წიგნი“ (1561), ტრისინოს „პოეტიკა“ (1562), ფრანჩესკო პატრიცის „პოეტიკა“ (1586) და სხვ., რაც მეტყველებს იმაზე, რომ პოეზია გაბედულად შედიოდა თავის უფლებებში. ინტერესი პოეზიის პრობლემებისადმი იტალიიდან შემდეგ გავრცელდა მთელს ევროპაში. ამ მხრივ საგულისხმოა ინგლისელი მწერლისა და პოეტის ფილიპ სიდნის ტრაქტატი „პოეზიის დაცვა“ (1581), რომელიც დაწერილია „პოეზიის აპოლოგიის“ ჟანრის სახით. სიდნი იცავდა პოეზიას იმათგან, ვინც თავს ესხმოდა პოეზიას როგორც „ტყუილს“. იგი ამტკიცებდა, რომ პოეტი კი არ ტყუის, არამედ იყენებს გამოთავის, რაც დიდ გასაქანს აძლევს მის წარმოსახვას. საგულისხმოა ისიც, რომ რომანტიკული პოეზიის ინგლისელმა აპოლოგებმა, ცნობილმა რომანტიკოსმა პოეტმა პერსი ბიში შელიმ პოეზიის თავის აპოლოგიას ასევე უწოდა „პოეზიის დაცვა“.

დაწყებული კლასიციზმიდან, კერძოდ, ბუალოს „პოეტიკიდან“, პოეზიის უფლებამოსილებაში უკვე ეჭვი არ შეჰქონდათ, მაგრამ ყოველ მიმართულებას, ეს იქნებოდა მარინიზმი, ბაროკო, კლასიციზმი თუ სხვა, თავისებურად ესმოდა ბუნებისადმი მიბაძვა, სინამდვილის ასახვა და მხატვრული სიმაღლე. სწორედ კლასიციზმის მხატვრულ-ესთეტიკური პრინციპების გადასინჯვით დაიწყო, საერთოდ, რომანტიზმის განვითარება, კერძოდ კი, პოეზიის ახლებური ინტერპრეტაცია. XVI-XVII საუკუნეების „პოეტიკებით“ ფაქტობრივად დასრულდა ძველი ნორმატიული პოეტიკა, ფილოსოფიური და მხატვრულ-ესთეტიკური აზროვნების გართულებასთან დაკავშირებით დაისახა ტენდენცია „მეცნიერებისაგან პოეტური ხელოვნების შესახებ“ ხელოვნების ფილოსოფიისაკენ, რამაც განსაკუთრებით სრული ხასიათი მიიღო შლეგელისა და ჰეგელის ფილოსოფიაში. ჯერ კიდევ ანტიკურ პერიოდში შეიმჩნეოდა მისწრაფება ხელოვნების შესახებ ფილოსოფიური მეცნიერების შექმნისაკენ. მაგრამ ამის რეალური შესაძლებლობა შეიქმნა მხოლოდ XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში და XIX საუკუნის დასაწყისში. ინგლისელი ფილოსოფოსი-განმანათლებელი იუმი, იტალიელი ფილოსოფოსი, ლიტერატურის თეორეტიკოსი და პოეტი ჯ. ვიკო, გერმანელი განმანათლებელი ფილოსოფოსი, ლიტერატურათმცოდნე და მწერალი, ჰერდერი, დიდი პოეტი და მოაზროვნე გოეთე, ცნობილი

ფილოსოფოსები კანტი, ზელინგი და ჰეგელი შეეცადნენ თანმიმდევრულად და ფართოდ დაეკავშირებიათ პოეზიის სპეციფიკური საკითხები ადამიანის ყოფიერების ზოგად, უფრო ფართო პრობლემებთან.

ცნობილია, რომ შემოქმედებითი ცნობიერების პროდუქტები მხოლოდ იდეალური, სულიერია. მაგრამ ცნობიერებას არ შეუძლია შექმნას ობიექტური სამყარო. შემეცნება არის სუბიექტის ცნობიერებაში ობიექტური სამყაროს კავშირთა, კანონზომიერებათა ასახვის აქტიური შემოქმედებითი პროცესი. მაგრამ ეს არ იძლევა მისი უფლებას, რომ გაეზავიადოთ სუბიექტის შემოქმედებითი უნარი, თუმცა მაქსიმალისტი რომანტიკოსები, რომელთაც ჰქონდათ სამყაროს, ბუნების და საკუთარი თავის სიღრმისეული შეცნობის დაუოკებელი სურვილი, ანგარიშს არ უწევდნენ გარემომცველი სამყაროს შემეცნების, ასახვის ადამიანური უნარის შეზღუდულობას. პირიქით. ადამიანის შემოქმედებით ძალას სამყაროს შექმნის უნარსაც კი მიაწერდნენ, თუნდაც ეს სამყარო იყო სულიერი. ამის საფუძველს კი მათ აძლევდა ქრისტიანული მსოფლგაგების რემინისცენციები და გერმანული იდეალისტური ფილოსოფია.

რომანტიკოსები მიიზიდა ფიხტეს მოძღვრებამ თავისი გაბედულებით, ემოციურობით. ფიხტემ უარჰყო ჯანსაღი აზრის შესაძლებლობანი, დაარღვია ფილოსოფიური სისტემის აგების ტრადიციული ფორმები. მისი მოძღვრების ამოსავალი პუნქტი გახდა სუბიექტი — „მე“, თავისუფლება. სწორედ მათგან გამოჰყავდა „არა-მე“ — ბუნება. მსგავსი გადატრიალების მოხდენა დააპირეს რომანტიკოსებმა პოეზიის სფეროშიც.

თავის მეცნიერების მოძღვრებაში ფიხტეს წარმოდგენილი ჰყავს ადამიანი არა იმდენად როგორც ემპირიული, სასრული, არამედ როგორც გონისეული, უსასრულო, თავისთავის განმსაზღვრელი და არა როგორც გაპირობებული გარეგანი ნივთების მიერ, როგორც თავისუფალი თავის მოქმედებითობაში და არა როგორც ბუნებისეული: „ამიტომაც ყველა სასრული გონიერი არსების უკანასკნელი განსაზღვრება არის თავისთავთან აბსოლუტური შეთანხმება“. მ ადამიანი მუდამ უნდა მიისწრაფოდეს ამ განსაზღვრების, ე. ი. თავისი უსასრულო შიშის განხორციელებისაკენ. ზოლო ადამიანის საბოლოო მიზანია, ფიხტეს აზრით, დაუქვემდებაროს თავისთავს ყოველივე არაგონიერი, დაეუფლოს მას თავისუფლად და საკუთარი კანონების შესაბამისად. მაგრამ ეს საბოლოო მიზანი სავსებით მიუღწეველია და უნდა დარჩეს სამარადისოდ მიუღწევლად, სანამ ადამიანი არ შეწყვეტს იყოს ადამიანი, ღმერთი რომ გახდეს. ფიხტე ფიქრობს, რომ, ადამიანი თავისი არსით არის თავისუფალი არსება: ადამიანი „უნდა იყოს ის, რაც იგი არის“. ფიხტეს ფილოსოფიის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი „მე“ ვარ „მე“, ე. ი. „მე“-ს თავისთავთან იდენტურობის პრინციპი ნიშნავს, რომ იგი უნდა იყოს ადამიანის მოღვმის მისწრაფებათა სამარადისოდ მიუღწევადი მიზანი როგორც განხორციელების უსასრულო პროცესი. მაშასადამე, ლაპარაკია არა იმაზე, რაც არის, არამედ იმაზე, რაც უნდა იყოს. მთელი ყოფიერება წარმოდგენილია როგორც დინამიკა, რომელიც არის იმას გახლომის პროცესი, რაც უნდა იყოს. ფიხტეს აზრით, „მე“-ს თავისთავთან იდენტურობის განხორციელებით ადამიანი გაუტოლდება ღმერთს. მაშასადამე, ადამიანის გზა მიზნისაკენ უსასრულოა. შესაბამისად, ადამიანის დანიშნულებაა არა მიზნის მიღწევა, არამედ მასთან სულ უფრო და უფრო მიახლოება. მეცნიერის შესახებ ფიხტე ამბობს: „იგი ზედავს არა მხოლოდ აწმყოს, იგი ზედავს აგრეთვე მომავალსაც“ (გვ. 112). ფიხტესათვის მეცნიერი არის ჰეგელიანების მაცნე: „მე ჰეგელიანების ქურუმში ვარ, მე ვემსახურები მას, მე თავისთავზე ავიდე გავაკეთო მისთვის ყველაფერი, — კიდეც გავზედო, კიდეც ვიტანჯო“ (გვ. 114).

ფიხტეს აზრით, რეალობა შეიძლება შექმნას მხოლოდ არაცნობიერმა შემოქმედე-

ბამ. მაგრამ ეს არის აბსოლუტური სუბიექტის შემოქმედება, ფაქტობრივად, ფეოდალური შემოქმედება. ხოლო მცირე პრაქტიკული „მე“-ს არასოდეს არ ძალუძს ასახოს ის რაც წარმოქმნილია თეორიული (აბსოლუტური) „მე“-ს მიერ. რამდენადაც გახდომის მარადიულ პროცესში „მე“ ვერასოდეს ვერ გასცილდება თავისთავს, ვერ იქცევა ღმერთად, ამდენად მისი სწრაფვა მიზნისაკენ არის იდეალთან მიახლოვების იდეა. მაგრამ ასეთ შემთხვევაში უნდა არსებობდეს აბსოლუტური ყოფიერება, შესაძლებელი რომ გახდეს მისკენ აბსოლუტური სწრაფვა. ასევე უნდა არსებობდეს ღმერთი, აღმაიანი რომ მისწრაფოდეს იდეალისაკენ, რომელიც მისთვის მიუღწეველია. ფიხტეს ამ მოსაზრებამ დიდი სამსახური გაუწია რომანტიკული პოეზიის ცნების ჩამოყალიბებას.

თავის „ხელოვნების ფილოსოფიაში“ შელინგი იმოწმებს შილერის წერილს „ნაი-გური და სანტიმენტალური პოეზიის შესახებ“, თუმცა შილერისაგან განსხვავებით მასთან უაღრესად აბსოლიტიზირებულია ხელოვნების ორი საწყისი—რეალური და იდეალური. შილერივით ნაიგურ პოეზიაში შელინგი გულისხმობს ანტიკურ, ხოლო სანტიმენტალურში თანამედროვე (რომანტიკულ) პოეზიას. შელინგი წერს: „ქრისტიანულმა რელიგიამ, ხოლო მასთან ერთად სულიერმა წყობამ, მიმართულმა ინტელექტუალურზე, რომელიც ვერ პოულობდა ძველ პოეზიაში ვერც სრულ დამყაფილებას, ვერც განსაზიერებების საშუალებებს, შექმნა თავისთვის საკუთარი პოეზია და საკუთარი ხელოვნება“.4 ანტიკური პოეზიის ობიექტურობისაგან განსხვავებით თანამედროვე პოეზიაში ძირითად ტენდენციად შელინგს მიაჩნდა სუბიექტურობა: „თანამედროვეობის ძირითადი ნიშანია უაღრესად სუბიექტური ინტერესი ბუნებისადმი ჭკერტაში ან აზროვნებაში ყოველგვარი ობიექტურობის გარეშე, ხოლო ახალი სამყაროს აღმამიანები შორს არიან ბუნებისაგან, რამდენადაც ისინი მას გრძნობენ, მაგრამ ვერ ჭკერტენ და არ ასახვენ“ (გვ. 52). როგორც ჩანს, შელინგი არ იცნობს XVII-XVIII საუკუნეების პეიზაჟურ ფერწერას, ბუნების კულტს სანტიმენტალურ ნაწარმოებში, ან უბრალოდ უგულვებელყოფს მათ. საკმარისია დავასახელოთ XVII საუკუნის მხატვრების ნიკოლა პუსენის, კლოდ ლორენის და სალ-ვატორ როზას პეიზაჟური ფერწერა ჟან ჟაკ რუსოს „ახალი ელოზი“ და გოეთეს „ვერთერის ვნებანი“, რომელთაც სწორედ ახსიათებს „სუბიექტური ინტერესი“. საგულისხმოა, რომ სუბიექტ-ობიექტის იდენტურობაში შელინგი უპირატესობას ანიჭებს სუბიექტს: „მთელი განსხვავება ნაიგურ და სანტიმენტალურ პოეტს შორის, — წერს იგი, — შეიძლება დავიყვანოთ იმაზე, რომ პირველთან მოქმედებს მხოლოდ ობიექტი, მეორესთან გამოდის სუბიექტი როგორც სუბიექტი. პირველი თითქოს ვერც კი შეიცნობს თავის სუბიექტს, მეორე უცვლელად თან ახლავს მას თავისი ცნობიერებით და გვაგრძნობინებს ამ შეცნობილ დამოკიდებულებას“. თუ „პირველი გულცივი და უგრძნობოა თავის ობიექტთან ბუნების მსგავსად“, „მეორე, ასახავს რა ობიექტს, ამასთან ერთად თვით თავისთავსაც გადააქცევს მის ასახვად“ (გვ. 174). შელინგის აზრით, „სანტიმენტალური პოეტი მისწრაფის უსასრულობისაკენ, რომელიც, იმის გამო, რომ იგი შეუცნობელია ამ მიმართულებით, არასოდეს არ ხდება ჭკერტის საგანი“ (გვ. 175).

შლეგელივით ჰეგელიც გამოდიოდა იდეალურ-რეალურის, შესაბამისად, ობიექტურ-სუბიექტურის პრინციპიდან, როცა გამოყოფდა რომანტიკულის სპეციფიკას. იგი წერდა: „საჭიროა განვასხვავოთ ხელოვნების ორი მთავარი ფორმა, ორი სტილი: ანტიკური და თანამედროვე — პირველი ხასიათი პლასტიკური, ობიექტურია; მეორეს ხასიათი რომანტიკული, სუბიექტურია“.5 მაშასადამე, სუბიექტურ-ობიექტურის მიმართებაში ჰეგელმაც განსაკუთრებით გაუსვა ხაზი სწორედ სუბიექტურ მხარეს.

პოეზია ჰეგელს მიაჩნია სიბრძნის გამოვლინებად, ცოდნის წყაროდ. მისი აზრით, პოეზია იყო და არის ადამიანთა მოღვაწის ყველაზე გავრცელებული ჰუმანური და მორალური ფორმის. ადამიანმა უნდა იცოდეს, რა არის მისი ირგვლივ, რა ძალები მართავენ და განაგებენ მას: „მსგავს ცოდნას სწორედ იძლევა პოეზია თავისი პირველი სუბსტანციური ფორმით“ (ტ. III, გვ. 356), „პოეზია — ეს არის ჰუმანიტეტის დასაბამიერი წარმოდგენა“ (ტ. III, გვ. 357).

შენიშვნები

1. Платон. Сочинения в трех томах, т. I, М., 1968, с. 89.
2. Аристотель. Сочинения в четырех томах, т. III, М., 1981, с. 85.
3. Фихте И. Г. О назначении ученого. М., 1935, с. 63.
4. Шеллинг, Фридрих Вильгельм. Философия искусства. М., 1966, с. 50.
5. Гегель, Георг Вильгельм Фридрих. Эстетика, т. IV, М., 1973, с. 160.

გიორგი თავადაიშვილი

ახალი არქეოლოგიური აღმოჩენები გომოყვანის ზღვისპირა ქვიშაწვინულზე

საქართველოს ზღვისპირა ზოლის არქეოლოგიური კვლევის ძირითადი შედეგები კარგად არის ცნობილი ქართველი მეცნიერებისათვის. ამჯერად ყურადღებას შევაჩერებთ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს არქეოლოგიური ექსპედიციის (ხელმძღვანელი საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი დ. ხაბუთაიშვილი) ერთ-ერთ უახლეს აღმოჩენაზე, რომელიც ქობულეთის რაიონის სოფ. გომოყვანის ქვიშა-წვინულზე აღმოჩენილი ხანის დიუნური სადგომის ნაშთის მიკვლევასთან არის დაკავშირებული.

ქვიშაწვინულები (დიუნები) დამახასიათებელია მთელი აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთისათვის. ისინი უწყვეტ ზოლად, განსაკუთრებით დიდი იუ პატარა მდინარეების შესართავებთან ახლოს, გადაჭიმულია საქართველოს ზღვისპირეთში გონიოდან გაგრამდე; როგორც ვარაუდობენ, ქვიშაწვინულების წარმოქმნა ძვ. წ. XXIII-XXII საუკუნეებში დაიწყო, რაც კონკრეტულ გეომორფოლოგიურ პირობებთან იყო დაკავშირებული.

ჩვენი საუკუნის 30-იანი წლებიდან მოყოლებული, ჯერ დაზვერვითი, ხოლო 60-იანი წლებიდან უკვე სისტემატური არქეოლოგიური სამუშაოების შედეგად, საქართველოს ქვიშაწვინულებზე გამოვლენილია ადამიანის მოღვაწეობის კვალი, რომელიც ერთი კონკრეტული ეპოქით (ძვ. წ. IX-VI საუკ. I ნახევარი) თარიღდება და გარკვეული არქეო-

ლოგიური კულტურით ხასიათდება. სამეცნიერო ლიტერატურაში ეს ძეგლები „დიუნური სადგომების“ სახელითაა ცნობილი.

მიუხედავად ქვიშაზვინულებზე დღემდე ჩატარებულა არქეოლოგიური სამუშაოებისა, ერთი მხრივ ძეგლის სირთულემ, ხოლო გარკვეულწილად გათხრითი სამუშაოების ნაკლებმა მასშტაბურობამ, მეცნიერთა შორის ცალკეულ საკითხთა გარშემო აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. შესაბამისად, წამოჭრილი პრობლემების დროულად გადაჭრის ანუ ცანამ არქეოლოგიური კვლევის გავრცელება ამ მიმართულებით არა მარტო საინტერესო, არამედ აუცილებელიც გახდა.

ჩვენი ექსპედიციის მიერ განხორციელებულმა სამუშაოებმა, ჯერჯერობით, ვერ გადაჭრა დიუნური სადგომების ხასიათთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემა. ამავ დროს, მიღებულმა შედეგებმა საშუალება მოგვცა დავეზუსტებოთ ზოგიერთი ისეთი საკითხი, რომელთა წარმოჩენა მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კვლევის დღევანდელ ეტაპზე.

1982 წელს ბობოყვათში, ბათუმ-ქობულეთის საავტომობილო გზის დასავლეთით, ზღვის ნაპირიდან 200-250 მ. დაშორებით, მიკვლეული იქნა შედარებით კარგად დაცული დიუნური სადგომის ნაშთი. სადგომს ჩრდილოეთით და ჩრდილო-დასავლეთით საზღვრავს მდ. დეხას ძველი კალაპოტი. დასავლეთით ადრე სასაფლაო მდებარებდა, რომელიც დღესდღეობით გაუქმებულია. სამხრეთით სადგომის გავრცელების საზღვარი ჯერ საბოლოოდ დადგენილი არ არის.

გეოზალური დაკვირვებით დიუნის ძველი კონტურები დღესდღეობით არ აღიქმება. მხოლოდ ზღვის მიმართულებით გავლებული რამოდენიმე მეტრის სიღრმის თხრილის ჭრილში იკვეთება დიუნის სპეციფიკური კონფიგურაცია, მისთვის დამახასიათებელი ორ-მხრივი დაფერდებით. ზღვის მიმართულებით დაქანებული ფერდი დღევანდელ ჰორიზონტამდე შევსებულია ზღვისავე დანატოვარი ქვიშაქვით; საწინააღმდეგო მიმართულებით ფერდზე კი ფენები შემდეგი თანმიმდევრობითაა განლაგებული: 1. ქარის მოქმედებით წარმოქმნილი ზედა მკვრივი შავი ფენა, 2. ელინისტური ხანის მასალების შემცველი ყავისფერი ფენა, 3. სილნარი ფენა და 4. დიუნური მასალების შემცველი კულტურული ფენა.

ბობოყვათში, გათხრებისათვის შერჩეულ ფართობზე, მონუმენტური ნაგებობების კვალი არ არის აღმოჩენილი. ანალოგიური სურათია სხვა დიუნურ სადგომებზე. გარკვეულწილად ამ ფაქტორით არის განპირობებული თვით ტერმინის „დიუნური სადგომების“ დამკვიდრება სამეცნიერო ლიტერატურაში, რაც, თავის მხრივ, მიუნიშნებს დიუნებზე მიმდინარე არა უწყვეტ ცხოვრებაზე, არამედ ადამიანთა ღრობით ან სეზონურ საქმიანობაზე. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ დიუნებზე ღრობით საცხოვრებლად „ფაქცისებური“ ნაგებობანი უნდა ყოფილიყო გამოყენებული, რომლის იატაკის კვალი შემორჩენილია ფიჭვნარის დიუნურ სადგომზე მოშავო ფერის მართკუთხედის ფორმის მოედნების სახით.¹

ბობოყვათის ქვიშაზვინულებზე მოპოვებული არქეოლოგიური მასალა, ძირითადად, სხვადასხვა ტიპის კერამიკით არის წარმოდგენილი. აქედან მნიშვნელოვანი წილი მოდის კერამიკაზე, რომელიც მხოლოდ დიუნური სადგომებისათვისაა დამახასიათებელი. აღმოჩენილია აგრეთვე საყოფაცხოვრებო ჭურჭელთა ისეთი ნიმუშები, რომლებიც გარკვეულ მსგავსებას იჩენს დასავლეთ საქართველოს წინაანტიკური ხანის საყოფაცხოვრებო კერამიკასთან.

დიუნური სადგომებისათვის დამახასიათებელი კერამიკიდან განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მსხვილქვიშამინარევიანი თიხისაგან ხელით ნაქერ და ზერელედ გამოიმწვარ ჭურჭლებს, რომლებიც ფორმით საკმაოდ მასიურ, კუთხეებმომრგვალებულ აბა-

ჯანებს ჩამოგავენ და ასეთივე სახელით („აბაზანისმაგვარი“) მოიხსენიებიან არქეოლოგიურ ლიტერატურაში.

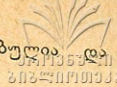
„აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლები მოპოვებულია ყველა დიუნურ სადგომზე, თან დიდი რაოდენობით. დღეს უკვე ეპეს აღარ იწვევს ის გარემოება, რომ სწორედ ეს ჭურჭლები წარმოადგენს ქვისაზივრულებზე ადამიანთა საქმიანობის ძირითადი მოტივის განმსაზღვრელ კომპონენტს. მაგრამ, ჭერჭერობით, აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს მათი ფუნქციონალური დანიშნულების თაობაზე, რაც, თავის მხრივ, იწვევს მეცნიერთა მიერ დიუნური სადგომების ხასიათის, შესაძლოა, ორიგინალურ, მაგრამ განსხვავებულ ინტერპრეტაციას. ამდენად „აბაზანისმაგვარ“ ჭურჭლებთან დაკავშირებული ყოველი, თუნდაც მცირე ნიუანსის დაზუსტება წარმოადგენს გარკვეულ წინაპირობას დიუნური სადგომების ხასიათის საბოლოოდ დადგენის გზაზე.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენი ექსპედიციის მუშაობის ერთ-ერთ მთავარ შედეგად სწორედ „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების დამზადების პროცესის გამოვლენა მიგვაჩნია. კერძოდ, დიუნური სადგომების მკვლევართა აღრე გამოთქმულ მოსაზრებას „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების უშუალოდ დიუნაზე დამზადების თაობაზე, ბოზოყვითის ქვიშაზინულების გათხრებით რეალური დასაბუთება მოეძებნა.

შესწავლილ ფართობზე გამოვლინდა ოვალური ფორმის, მოწითალო ფერის მოედნები, რომლებიც ზღვის სანაპიროს გასწვრივ ერთ ზოლზეა განლაგებული. გაშენდის შედეგად მოედნებმა წარაქმებული, ნახევარელიფსიკური ორმოების ფორმა მიიღო (ზომები საშუალოდ: $7 \times 3,5 \times 1,2$ მ.). ორმოებში ქვიშის წითელი ფერი აშკარად მიუნიშნებდა, რომ აქ მიმდინარე პროცესი ცეცხლის გამოყენებასთან იყო დაკავშირებული. მას შემდეგ, რაც ორმოებისავე გვერდით მივაკვლიეთ მოხელილი თიხის საქმად დიდ გუნდებსა და „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების ნაყარს (წუნი?), ცხადი გახდა, რომ ეს ორმოები თავისი ფუნქციონალური დანიშნულებით ღია ცეცხლზე „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების გამოწვისათვის უნდა ყოფილიყო გამოყენებული. ბუნებრივია, ასეთ პრინციპულ პირობებში გამოწვა უარყოფითად იმოქმედებდა ჭურჭლის ხარისხზე. მართლაც, „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლები დიუნაზე მიკვლეული სხვა ტიპის კერამიკისაგან განსხვავდება როგორც გამოძერწვის (მორგვის გარეშე), ასევე გამოწვის დაბალი დონით: ადვილად იფშვება, რაც, თავის მხრივ, შეუძლებელს ხდის მათ დაუზიანებლად აღებას. გამოსაწვავი ორმოების სხვადასხვა დონეზე აღმოჩნდა ბაზალტის ქვისაგან ნაგები კერები, ზოლო ორმოების გასწვრივ დადასტურდა ზღვის ბრტყელი ქვებისაგან შედგენილი ბუდეები, რაც მიუნიშნებს, რომ აღნიშნული ორმოები ზემოდან მსუბუქად იყო გადახურული.

ბოზოყვითის დიუნის საყოფაცხოვრებო კერამიკა წარმოდგენილია სამეურნეო, სამზარეულო და სუფრის ჭურჭლებით. უმეტესი წილი მოდის ქოთნების, დერგებისა და პითოსების მრავალსახოვნად ორნამენტირებულ ფრაგმენტებზე. სწორედ საყოფაცხოვრებო კერამიკა, შესატყვისი ანალოგების მოშველიებით, გვაძლევს საფუძველს ბოზოყვითის დიუნური სადგომის არსებობის ქრონოლოგიური ჩარჩოები ძვ. წ. VIII-VII საუკუნეებით შემოვსაზღვროთ.

ბოზოყვითის ქვიშაზინულებზე არქეოლოგიური სამუშაოების დაწყებამდე, აღრე გამოქვეყნებული მასალების მიხედვით, ჩვენთვის კარგად იყო ცნობილი, რომ დიუნურ სადგომებზე დასაქმებულ ადამიანთა ყოფაში განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა კულტმსახურებასა და მასთან დაკავშირებულ რიტუალებს.² უახლესმა აღმოჩენებმა ბოზოყვითში კიდევ უფრო მეტად თვალსაჩინო გახადა ეს პროცესი. კერძოდ, ექსპედიციის მიერ მიკვლეულია ოვალური ფორმის სამსხვერპლოები (ზომები საშუალოდ $2,4 \times 1,2 \times 0,35$ მ.). მსგავსი სამსხვერპლოები ბირველად აღმოჩნდა ფიჭვნარის დიუნის გათხრების დროს, მაგრამ იმდენად დარღვეული, რომ გართულებული იყო ნაგებობის სრულფასოვანა

აღქმა. რაც შეეხება ბობოყათის სამსხვერპლოებს, ისინი ნაკლებად დაზიანებულია და უფრო საფუძვლიანი განზოგადების საშუალებას იძლევა.

სამსხვერპლოები ნაგებია მსხვილქვიშამინარევიათი თიხისაგან ნაძერწი რქისებრშვე-რილიანი სადგრებისაგან და ქვიშაშია ჩაქრილი. სადგრებისა და ზოგ შემთხვევაში ბაზა-ლტის ქვისაგან ამოყვანილ კედლებს ზემოდან, მთელ სიგრძეზე, რამოდენიმე ფენად აძებს „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების საკმაოდ მორბილი ნატეხები. დიუნური სადგა-მების შესწავლისას ეს პირველი და ჯერჯერობით ერთადერთი შემთხვევაა, როდესაც „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლები მიკვლეულია თუმცა მეორადი, მაგრამ, გარკვეული მოსა-ზრებით, უშუალოდ გამოყენების ადგილზე.

სამსხვერპლოებთან დაკავშირებული საკულტო ცერემონიალის არსის გაგებისათვის გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ზემოთ აღნიშნულ რქისებრშვერილიან სადგრებსა და კუთხეებმომრგვალებულ თიხის ფილებს. ეს უკანასკნელი აღმოჩენილია როგორც სამსხ-ვერპლოებთან, ასევე გამოსაწვავ ორმოებთან (ზოგ შემთხვევაში ერთმანეთზე დლაგე-ბული სახით). ფილებიცა და სადგრებიც შემკულია წერტილოვანი, ტალღისებური და გეომეტრიული ორნამენტით.

თიხის რქისებრი სადგრები სხვა ძეგლებზეც მრავლადაა აღმოჩენილი და ხარის სტილიზებულ გამოსახულებად არის მიჩნეული. თვით ხარი ქართულ წარმართულ ღვთა-ებთან პანთეონში ნაყოფიერებისა და სიუხვის სიმბოლოდ გვევლინება. ბობოყათში აღ-მოჩენილ ფილებს კი ზუსტი ანალოგები ჯერჯერობით არ ეძებნება, თუმცა მათთან გარ-კვეულ მსგავსებას იჩენს ელიზავეტსკოეს ნაქალაქარსა³ და კორინთოში⁴ აღმოჩენილი ფილები. ჩვენი აზრით, ბობოყათში აღმოჩენილი ფილები თავისი ფორმით, შემკულობი-თა და შინაარსით ქართველ და საერთოდ კავკასიელ ხალხთა ეთნოგრაფიაში კარგად ცნობილ ნაყოფიერების კულტთან დაკავშირებული რიტუალის ერთ-ერთ ძირძველ და გა-ვრცელებულ კომპონენტს — სარიტუალო პურებსა თუ კვერებს უნდა ესადაგებოდნენ და შესაძლოა მათ თიხის იმიტაციებს წარმოადგენდნენ. სარიტუალო პურების თიხის იმიტაციების ადრეული ნიმუშები ცნობილია ხრამის დიდი გორის, ყათნაღიხვისა და მეწამორის მასალებიდან.

როგორც ჩანს, დიუნურ სადგომებზე მოწყობილი საკულტო ცერემონიალება წარ-მართული ღვთაებების მიმართ ნაყოფიერებისა და სიუხვის მოთხოვნით იყო განპირობე-ბული.

ბუნებრივია, იბადება კითხვა: რის სიუხვეს შესთხოვდნენ დიუნებზე მოსაქმე ადამიანები თავიანთ ღვთაებებს? ვასარკვევია აგრეთვე, რა გამოყენება ჰქონდა „აბაზანისმა-გვარ“ ჭურჭლებს? ადამიანთა მოღვაწეობის რომელ დარგს უკავშირდება ქვიშაზინუ-ლებზე მიკვლეული ნაშთები?

დიუნური სადგომების ხასიათის და გარკვეულწილად „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების თაობაზე დღემდე გამოთქმული ყველა მოსაზრება მეტწილად ჰიპოთეტურია, მაგრამ არც რეალობას მოკლებული. მკვლევარები ერთხმად აღიარებენ დიუნური სადგომების უცი-ლობელ კავშირს ზღვასთან. მიუხედავად იმისა, რომ დიუნებზე მეთევზეობას მისდევდნენ, ეს დარგი არ უნდა ყოფილიყო წარმმართველი მათი ყოფისა (ბ. კუფტინი). არსებობს მო-საზრება, რომ „აბაზანისმაგვარ“ ჭურჭლებში ღვთის წყალს აორთქლებდნენ და, შესაბამისად, დიუნებზე მარილის მოპოვებით იყვნენ დაკავებული (ლ. სოლოვიოვი, ბ. კუფტინი, მ. თრაფში).⁵ „აბაზანისმაგვარი“ ჭურჭლების დეტალურმა ანალიზმა (მეორა-დი გამოწვის კვალის არსებობა) და დიუნების კონფიგურაციის შესწავლამ (როგორ უნდა მოეწყოთ ქვიშაზინულებზე ზღვის წყლის დასაგუბებელი აუზები, თუ, მაგალითად, ფი-ქვნარის დიუნის ზედა ფენები 7-8 მეტრით მაღლა მდებარეობს ზღვის დონიდან?) ეჭვი შეიტანა ამ მოსაზრების სისწორეში. გამოითქვა ვარაუდი, რომ, შესაძლოა, ქვიშაზინუ-

ლებზე ყოფილიყო საერთო სატომო-საგვარეულო ადგილები, სადაც წელიწადის გარკვეულ დროს სრულდებოდა ზარის თუ სელის კულტთან ან ზღვის ღვთაებასთან დაცემით დაკავშირებული საკულტო ცერემონიები (ა. კახიძე)⁶ ქვემოთხსენებულზე რომ კულტმსახურებას ჰქონდა ადგილი, ამაში ბოზოყვათის დიუნის გათხრებითაც დავრწმუნდით, მაგრამ კონკრეტულ შემთხვევაში კულტმსახურებას ვიხილავთ როგორც დამატებით, თუმცა იმ დროს აუცილებელ პროცესს ძირითად საქმიანობაში სიუხვის უზრუნველსაყოფად. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ძნელი ასახსნელია სავარაუდო სატომო-საგვარეულო ადგილების ასეთი ინტენსიობით მიმოხვევა საცხოვრებლებისაგან დაშორებით, თითქმის მიუღწეად მოსაღწევთ შავიზღვისპირეთში, ზღვასთან, ისეთ სიახლოვეს, რომ მათ სისტემატურად ემუქრებოდა გადაარეცვის საფრთხე. ამავე დროს, „აბაზანისმავარი“ ჰერპკლების სიმრავლე უფრო მათ სამეურნეო დანიშნულებაზე უნდა მიუთითებდეს, ვიდრე საკულტოზე (ა. რამიშვილი).

ერთ-ერთი ბოლო მოსაზრება, რომელიც დიუნური სადგომების ხასიათის თაობაზე გამოთქმული, ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ ზღვიდან მაგნეტიტური ქვიშების მოპოვებას უკავშირდება (ნ. ხოშტარია, ა. რამიშვილი).⁷ ვარაუდი დაფუძნებულია ერთი მხრივ ფსევდო-არისტოტელეს (ძვ. წ. IV ს.). ცნობაზე, ხოლო მეორე მხრივ ჩვენ რეგიონში გამოვლენილი, დიუნური სადგომების თანადროული, რკინის სადნობი ქურების ქიმიურ ანალიზზე, სადაც მადნად სწორედ მაგნეტიტია დადასტურებული. ჯერჯერობით ამ მოსაზრებასაც გააჩნია თავისი შეუსწავლელი მხარეები. რომ აღარაფერი ვთქვათ დიუნურ სადგომებზე მიმდინარე მაგნეტიტური ქვიშების მოპოვების პროცესის რეკონსტრუქციის ცდის საგრძნობ პირობითობაზე, გაურკვეველია საკითხი; თუ რატომ წყდება დიუნებზე მაგნეტიტური ქვიშების მოპოვება ძვ. წ. VI საუკ. 1-ლ ნახევარში, მაშინ, როდესაც წერილობით წყაროებში მოხსენიებული ხაზიბები მოგვიანო პერიოდშიაც ძველბუბური რუდენებით მისდევნ რკინის გამოღობის შრომატევად საქმეს. შესაძლოა ეს გარკვეულ ეკონომიურ ფაქტორს უკავშირდებოდეს, მაგრამ ავტორების მიერ ამ ასპექტში საკითხი ჯერჯერობით არ ყოფილა განხილული.

३ ० ६ ० ३ ३ ६ ० ३ ०:

1. А. Т. Рамишвили. Раскопки приморских стоянок в Пичвнари (Кобулет). СА. I, 1978, стр. 138.
2. А. Т. Рамишвили. О назначении стоянок с «текстильной керамикой» Восточного Причерноморья. СА. 4. 1975.
3. Э. И. Соломоник. Кубанские керамические плитки. СА. 4. 1979.
4. Soul S. Weinberg. Corinthian relief ware. Pre-Hellenistic period. *Hesperia*, P. 109—115, pl. 25.
5. Л. Н. Соловьев. Селища с текстильной керамикой на побережье Западной Грузии. СА. XIV. 1950; Б. А. Куфтин. Материалы к археологии Колхиды. Тб. 1950, т. II; М. М. Трапш. Археологические раскопки в окрестностях Сухуми. Труды АБИЯЛИ, XXIX7.
6. ა. კახიძე, სპარსეველს ზღვისპირეთის ანტიკური ქალაქები, თბ., 1971.
7. Н. В. Хостария. Археологические исследования Уреки. МАГК. I. Тб. 1950; А. Т. Рамишвили. Юго-Восточное Причерноморье в эпоху поздней бронзы и раннего железа (Автореферат) Тб. 1971.

სპრავო ორგანიზაციის მიმართ

კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს გამოცხადებული მოდერნიზაციის გრაფიკი (სერგო) ორგანიზაციის დაბადებიდან 100 წლისთავს მიეძღვნა საიუბილეო სამეცნიერო სესია, რომელიც გაიმართა პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის სხდომათა დარბაზში.

სესია შესავალი სიტყვით გახსნა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველმა მდივანმა გ. ემირიძემ.

მოხსენებით სერგო ორგანიზაციის დაბადების 100 წლისთავის შესახებ გამოვიდა პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანი ნ. დუმბაძე.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის ნაშეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის განყოფილების გამგემ, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორმა ა. კანჭიძემ ილაპარაკა თემაზე „სერგო ორგანიზაციის და საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება ამიერკავკასიაში“. ბათუმის შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის სსრ კავშირის ხალხის ისტორიის კათედრის გამგის, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ პ. ცქვიტაძის გამოსვლის თემა იყო „ს. ორგანიზაციის როლი საბჭოთა კავშირის მძიმე მრევვლობის განხილვაში“. „ს. ორგანიზაციის და აჭარა“ — ამ საკითხზე დამსწრეთ მოუხსნა ბათუმის პედაგოგიკის დოცენტმა, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატმა ა. სურგულაძემ. სესიაზე გამოვიდნენ აგრეთვე პარტიის ვეტერანი ა. ვაჩიშვილი და ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ სარფის საშუალო სკოლის პედაგოგი მ. ჭევაში.

„ჭოროხის“ განხილვა

თბილისში, საქართველოს მწერალთა კავშირში, კრიტიკისა და ლიტერატურათ-

მცოდნეობის სექციამ მოაწყო ჟურნალ „ჭოროხის“ 1983-1986 წლების ნომრების განხილვა.

სხდომა შესავალი სიტყვით გახსნა საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის მდივანმა რევაზ ინანაშვილმა.

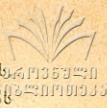
ჟურნალი „ჭოროხი“, — თქვა რევაზ ინანაშვილმა, — აჭარაში მოღვაწე ქართველ მწერალთა ორგანო, პირველად ხდება საჯარო განხილვის საგანი და ეს არაა შემთხვევითი ფაქტი. საქართველოს მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა უფრო გააძლიეროს და ქმედითი გახადოს მუშაობა რესპუბლიკის რეგიონების სამწერლო ორგანიზაციებთან, მათ ბეჭდვით ორგანოებთან.

სიტყვით გამოვიდა ჟურნალ „ჭოროხის“ მთავარი რედაქტორი ალექსანდრე სამსონია. მან დამსწრეთ გააცნო ჟურნალის შემოქმედებითი კოლექტივის მუშაობის პრინციპები.

მოხსენებით „ჭოროხის“ ლიტერატურული პროდუქციის შესახებ გამოვიდნენ მწერალთა კავშირის კრიტიკისა და ლიტერატურათმცოდნეობის სექციის ბიუროს თავმჯდომარე ჯუმბერ თითმერია (პროზა), კრიტიკოსი სოსო სიგუა (პოეზია), მწერალი ილია რურუა (პუბლიცისტიკა), კრიტიკოსი აკაკი მინდაშვილი (კრიტიკა და ლიტერატურათმცოდნეობა), მწერალი ჭემალ ქირია (მხატვრული თარგმანი).

შემდეგ გაიმართა კამათი, რომელშიც მონაწილეობდნენ საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე გიორგი ციციშვილი, მწერალთა კავშირის გამგეობის მდივანი, მწერალთა აჭარის ორგანიზაციის პასუხისმგებელი მდივანი ფრიდონ ხალვაში, მწერლები ნანა კანდელაკი, შალვა ფორჩხიძე, ნოდარ ჯაღლიანი.

მოხსენებლებმა და მოკამათებმა დადებითი შეფასება მისცეს „ჭოროხის“ იდეურ-პოლიტიკურ და მხატვრულ დო-

ნეს, ამასთან ერთად მიუთითეს ნაკლავ-
სებებზე, რომელთა დასაძლევად რედა-
ქციას გარკვეული მუშაობის ჩატარება
იყოფნის.

ფოტოალბომი „ბმარბ“

შესანიშნავი საჩუქარი მიუძღვნა მოს-
კოვის გამომცემლობა „პლანეტამ“ აჭა-
იის ავტონომიური რესპუბლიკის მშრო-
შელების და არა მარტო მათ. ყველა ისი-
აი, ვისაც აინტერესებთ ჩვენი მხარის
ისტორიული წარსული თუ მისი დღევა-
ნდებობა, სიამოვნებით გადაშლიან მდი-
დრულად ილუსტრირებულ ფოტოალ-
ბომს „აჭარას“, რომელიც დანიაში დაი-
აქმდა.

გეშმარტი სფლოვანების ბეჭედი აზის
რომან ოზეროვისა და აღექსანდრე მარ-
კელოვის ფოტონამუშევრებს. ალბომში
დაბეჭდილია აგრეთვე ბათუმელი ნიკო-
ლოზ ანასტასიევის ფოტოები.

ალბომის შემადგენელია შოთა დავითა-
ძე, შესავალი წერილი ეკუთვნის რუსთა-
ველის პრემიის ლაურეატს ფრიდონ ხა-
ლვაშს, ალბომის კონსულტანტი და ის-
ტორიული ნაწილის ავტორია საქართვე-
ლოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წევრკორესპონდენტი დავით სახუტაიშ-
ვილი, ტექსტის ავტორია აჭარის ასსრ
დამსახურებული ყურნალისტი ანზორ
შამბახიძე, ქართული ლექსები რუსულ
ენაზე თარგმნა პოეტმა ევგენი ილინმა,
მხატვარია დიმიტრი პეტროვი.

საიუბილეო საღამომები

ქართული საბჭოთა მუსიკალური კულ-
ტურის ბრწყინვალე წარმომადგენელს
ანდრია ბალანჩიშვილს დაბადებიდან 80
წელი შეუსრულდა. ეს თარიღი თბილი-
სის შემდეგ ღირსეულად აღინიშნა ბა-
თუმშიც.

ავტონომიურ რესპუბლიკაში ჩამოსე-
ლისთანავე კომპოზიტორი ეწვია ხელვა-
ჩაურის, კობულეთისა და შუახევის რაი-
ონებს, შეხვდა მშრომელთა მხატვრული
ოფითმოქმედების ენთუზიასტებს, გაეცნო

ცალკეული კოლექტივების რეპერტუარს,
დათვალიერა მენავთობეთა კულტურის
სახსნდე, სამუსიკო სკოლები. ესაუბრა და
ჩვენა-დარჩებებში მისცა მხატვრული
კოლექტივების სფლომდვანებლსა და
სახსნობებს.

ფილარმონიის საზაფხულო თეატრში
გამართული საიუბილეო საღამო გახსნა
აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრმა
ბ. მახარაძემ.

საქართველოს კომპარტიის აჭარის სა-
ოლქო კომიტეტის, აჭარის ასსრ უმაღ-
ლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა და აჭარის
ასსრ მინისტრთა საბჭოს სახელით კომ-
პოზიტორს მიესალმა პარტიის აჭარის
სოლქო კომიტეტის მდივანი ნ. დუმბაძე
და წაიკითხა ბრძანებულება, რომ იგი
დაჯილდოებულია აჭარის ასსრ უმაღლე-
სი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგე-
ლით.

იუბილარს მიესალმნენ ზ. ფალიაშვი-
ლის სახელობის ბათუმის სამუსიკო სახ-
წავლებლის დირექტორი კომპოზიტორი
ი. ბარდანაშვილი, საქართველოს მწერა-
ლთა კავშირის აჭარის განყოფილების
პასუხისმგებელი მდივანი ფ. ხალვაში,
ბათუმის სახალხო დემუტატების საქა-
ლაქო საბჭოს აღმასკომის კულტურის
განყოფილების გამგე ნ. ბერიძე, აჭარის
მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგა-
დოების თავმჯდომარე ნ. საგინაძე, ბა-
თუმის № 4 სამუსიკო სკოლის პედაგო-
გი ნ. ორაგველიძე, აჭარის სიმღერისა
და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის მთა-
ვარი დირიჟორი, საქართველოს სსრ ხე-
ლოვნების დამსახურებული მოღვაწე გ.
ნოლაიდელი, საქართველოს კომპოზიტო-
რთა კავშირის თავმჯდომარე, საქართვე-
ლოს სსრ სახალხო არტისტი ს. ცინცაძე,
აჭარის ასსრ სიმფონიური ორკესტრის
მთავარი დირიჟორი და სამხატვრო ხელ-
მძღვანელი ტ. დუმბაძე.

საღამოში მონაწილეობდნენ აჭარის სი-
მღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამ-
ბლის ქალთა ვოკალური ჯგუფი, ბათუ-
მის სამუსიკო სკოლების პედაგოგ-მეცე-

ოლინეთა კოლექტივი, აჭარის მუსიკალურ-კორეოგრაფიული საზოგადოების ვაჟთა ფოლკლორული და ვეტერან მოცეკვავეთა ჯგუფები.

დასასრულ სცენა დაეთმო აჭარის სახელმწიფო სიმფონიურ ორკესტრს. საღირიჟორო პულტთან დადგა ანდრია ბაქაჩივაძე და უღირიჟორა თავის სიმფონიურ სურათს „ზღვა“.

* * *

დავით ანდლულაძემ — ქართული ვოკალური სკოლის ერთ-ერთმა ბრწყინვალე წარმომადგენელმა ბათუმში გაატარა ბავშვობისა და სიჭაბუკის წლები, აქედან გავიდა ხელოვნების ფართო ასპარეზზე.

სსრ კავშირის სახალხო არტისტის, სახელმწიფო და ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის პრემიების ლაურეატის დავით ანდლულაძის დაბადების 90 წლისთავის საიუბილეო საღამო გაიმართა ბათუმელ მენავთობეთა კულტურის სახალხო თიბლისელ მუსიკოსებთან ერთად აქ იყვნენ მოსკოვის, ლენინგრადის, ქუანის, რიგის, ტაშკენტისა და ერევნის კონსერვატორიების წარმომადგენლები, თეატრალური მოღვაწენი. შეკრებილნი გულითადად მიესალმნენ საპატიო სტუმრებს.

საღამო გახსნა აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრის მოადგილემ გ. ლლონტამ.

ღირსეულ მამულიშვილზე, მის შემოქმედებაზე ისაუბრა საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ ა. წულუკიძემ.

საღამო მიჰყავდა გამოჩენილი მომღერლის შვილს, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტს ნ. ანდლულაძეს.

საღამოზე ცნობილმა ქართველმა მომღერლებმა და ანაღლაზრდა ვოკალისტებმა იმდერეს არიები ფალიაშვილის, არაყიშვილის, ვერდის, დონიცეტის, დოლიძის, აგრეთვე სხვა კომპოზიტორების ოპერებიდან.

მიმართალური საზოგადოების კონფერენცია

გაიმართა საქართველოს თეატრალური საზოგადოების აჭარის განყოფილების კონფერენცია, რომელმაც მოისმინა და განიხილა განყოფილების პრეზიდიუმისა და სარევიზიო კომისიის ანგარიში 1981-1986 წლებში გაწეული მუშაობის შესახებ.

მოხსენებით გამოვიდნენ საქართველოს თეატრალური საზოგადოების აჭარის განყოფილების პრეზიდიუმის თავმჯდომარე, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე დრამატურგი ა. ხაიძე და სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარე კ. ოქუაშვილი.

კამათში მონაწილეობდნენ ბათუმის ი. ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო თეატრის დირექტორი, საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ლ. ლლონტი, თეატრის რეჟისორი მ. ლებანიძე, მუსიკალური განყოფილების გამგე თ. შამილაძე, თოჯინების სახელმწიფო თეატრის მთავარი რეჟისორი რ. გელაძე და ლიტერატურული ნაწილის გამგე ვ. ლლონტი, პედაგოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი ი. ბიბილეიშვილი, კომპოზიტორი ი. ბარდანაშვილი, ბათუმის თეატრის მსახიობებია — საქართველოს სსრ სახალხო არტისტები ი. ცანავა, გ. გოგობერიძე, საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ნ. საკანდელიძე, საქართველოს თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარის პირველი მოადგილე რესპუბლიკის სახალხო არტისტი ბ. კობახიძე, აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრი ბ. მასარაძე.

კონფერენციაზე სიტყვით გამოვიდა საქართველოს თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარე, სსრკ სახალხო არტისტი გ. ლორთქიფანიძე.

მოეწყო საქართველოს თეატრალური საზოგადოების აჭარის განყოფილების გამგეობის, სარევიზიო კომისიისა და საქართველოს თეატრალური საზოგადოების ყრილობის დელეგატთა არჩევნები საქართველოს თეატრალური საზოგა-

დღეების აჭარის განყოფილების პრეზი-
დიუმის თავმჯდომარედ კვლავ აირჩიეს
ა. ჩხაიძე, ხოლო სარევიზიო კომისიის
თავმჯდომარედ — კ. ოქუაშვილი.

ჟურნალისტთა თათბირ-სემინარი

ბათუმში გაიმართა აჭარის ასს რესპუ-
ბლიკის, მახარაძის, ლანჩხუთისა და ჩო-
ხატაურის რაიონების მასობრივი ინფორ-
მაციის საშუალებათა მუშაკების თათბირ-
სემინარი.

თათბირ-სემინარზე გამოვიდნენ გაზეთ
„კომუნისტის“ რედაქტორის პირველი
მოადგილე დ. იოსელიანი, საქართველოს
სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული
ბეჭდვით სიტყვაში სახელმწიფო საიდუ-
მლოებათა დაცვის მთავარი სამმართვე-
ლოს უფროსის მოადგილე გ. ნაჭყებია,
ჟურნალ „საბჭოთა სამართლის“ რედაქ-
ტორი ლ. თალაკვაძე, თბილისის სახელ-
მწიფო უნივერსიტეტის სოციოლოგიუ-
რი კვლევის ლაბორატორიის მეცნიერი
თანამშრომელი ნ. შენგელაია.

თათბირ-სემინარის მუშაობა შეაჯამა
საქართველოს კომპარტიის აჭარის საო-
ლქო კომიტეტის მდივანმა ნ. დუმბაძემ.

„საბჭოთა აჭარამ“ გამოსცა

გამოცემლობა „საბჭოთა აჭარამ“
მკითხველს მიაწოდა თანამედროვე ბულ-
გარელი მწერლის დიკო ფუჩიკიევის ფსი-
ქოლოგიური რომანი „ცივი სიშორე“,
იგი ეხება ადამიანის ბუნებისაგან მოწყ-
ვებას, იმ ადამიანის სიმართლეს, რომე-
ლმაც ვერც ძველი, ჰერმონიული ყოფა
დათმო და ვერც ახალ ჰერმონიას მოეს-
წრო.

რომანი თარგმნეს სტეფა ბეჩინაშვილ-
მა და თინა ცინკაშვილმა.

წიგნის რედაქტორია ა. შონია, მხატ-
ვრულად გააფორმა დ. ბერძენიშვილმა.

ცნობილი მეტიზონის, ფოლკლორის
ქემშარიტი უნთუზიასტის ედუჰემ სურმა-
ნიძის (ქოჩახელას) ხსოვნას მიუძღვნა
წიგნი რევაზ გორგაძემ.

ავტორი მოგვითხრობს ქოჩახელას
მშობლიური კუთხის წარსულსა და დღე-
ვანდელობაზე, წარმოაჩენს ეროვნული
სულიერი მარგალიტების მეხოტბეს ქოჩა-
ხელას.

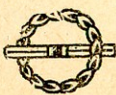
წიგნის რედაქტორია ა. მსხალაძე, მხატ-
ვარი გ. ხოჯაშვილი.

**ბულგარული გაზეთების
ფურცლებზე**

ბულგარეთის კომუნისტური პარტიის
საოკრუგო კომიტეტის, საოკრუგო სახა-
ლხო საბჭოსა და დიდი სამამულო
ფრონტის საოკრუგო კომიტეტის ორგანო
„პირინსკოე დელოს“ ფურცლებზე
დაბეჭდილია ჩვენი თანაქალაქელი
მწერლის ვახტანგ ახვლედიანის ნო-
ველა „ივანა“. იგი რუსულიდან თარგ-
მნა ბულგარულმა მწერალმა და მთარგმ-
ნელმა დ. სტოიანოვმა.

როგორც მკითხველებისათვის ცნობი-
ლია, აღნიშნული ნაწარმოები მიმდინარე
წელს გამოქვეყნდა გაზეთ „სოვეტსკაია
აღუარია“ ფურცლებზე ავტორისეული
თარგმანით.

ვ. ახვლედიანმა ნაწარმოები მიუძღვნა
ბულგარეთს, მის მძიმე წარსულს, ბედ-
ნიერ დღევანდლობას, ქართველი და
ბულგარელი ხალხების ურდვევ მეგობ-
რობას.

ყრილობის წელი, მშვიდობის წელი,
№ 1.

გზა მშვიდობისა, ნოდარ, № 3.

სიტყვა — შრილმობის დელეგატს

გოგითი გულნარა — მხოლოდ პატი-
ოსანი შრომით, № 3.

დიასამიდე ლეილა — მთავარი საზომი
საქმეა, № 5.

ფუტკარაძე ნათელა — ახალ მოთხოვ-
ნათა შესაბამისად, № 4.

კ ო მ ე ზ ი ა

ანანაძე ალექსანდრე — წინ, რესპუბ-
ლიკავ, № 1.

დავითაძე ემენი — ლექსები, № 3.

ვარშანიძე მამია — ახალი წიგნიდან,
ლექსები, № 5.

თანდილაძე იაშა — მოგონებები პე-
ლიმეშვე, ლექსი, № 6.

თედორაძე დავითი — ლექსები, № 1.

თოთაძე ლადო — ლექსები, № 2, 6.

მეტრეველი ბორისი — ლექსები, № 1,
ფიქრები მთიბაბუა ქოხში, პოემის ნაწყ-
ვეტი, № 4.

მიქელაშვილი მაია — ლექსები, № 4.

მუავია ქსენია — ლექსები, № 2.

სალუქვაძე გიორგი — რასაც სიცოც-
ხლე ჰქვია, ლექსი, № 5.

სედიშვილი ლადო — ლექსები, № 4.

სარგამარტოვ ტემული — დინარა კა-
ხრაძის, გულნარა ბოლქვაძის, რუსუდან
შოვნაძის, ნინო საკანდელიძის, ნინო ქი-
ქავას, ნონა კეკელიძის, ანა გრძელიშვი-
ლის, ციცინო ზივზივადის ლექსები, № 2.

ფოცხიშვილი მორისი — ლექსები, № 5.

შაინიძე უფუჟა — ლექსები, № 3.

ჩახავა ჯემალი — ლექსები, № 3.

ქათამაძე ჯემალი — სამშობლო, ხალ-
ხი, პატიოსნება, ლექსი, № 1. ლექსები,
№ 3, ძმობის სიმები, ლექსები, № 6.

ხაბაზი ამირანი — ლექსები, № 4.

ხაჩიშვილი უფუჟა — ლექსები, № 2.

ხოშერიკი გიორგი — ლექსები, № 4.

ჯაყელი ჯემალი — ლირიკული რვეუ-
ლიდან, ლექსები, № 6.

პ რ ო ჯ ა

კახიძე ნათელა — მეოთხე შვილი, მო-
თხრობა, № 2.

მარღანიძე ლადო — ირაციონალური
ტრიანგულაცია, მოთხრობა № 3, ფერფ-
ლი და ნეკერჩხლები, მოთხრობა, № 6.

ოსუფაშვილი რევაზი — შენი ღმე-
ლი ჩემი განაჩენია, რომანის ერთი თა-
ვი, № 5.

როყვა შოთა — ელესა, რომანის ფრა-
გმენტები, № 1, 2, 3, 4.

სარგამარტოვ ტემული — მადონა სი-
ხარულიძის, ნათია ჯანელიძის, მაია მე-
ხის, ლიკა ქობულავას ჩანახატები, მინი-
ატურები.

უჩანეიშვილი მინდია — მინიატურე-
ბი, № 5.

ჩხაიძე ალექსანდრე — სიტყვა ეძლე-
ვა ყველას, მოთხრობა, № 1.

ხვედელიძე ბაბო — ათი წლის შემდეგ
გამხელილი სიყვარული, მოთხრობა,
№ 2, პირველი ხელფასი, მოთხრობა,
№ 6.

ხოფერია ჯემალი — გზები, რომანის
თავეები, № 5, 6.

ჯიქიძე ჯანგული — წერტილი, მოთხ-
რობა, № 6.

გ ე ჯ ი ღ ი

ღერი ესაძის, კუჭური კვასტიანის, ბო-
ნდო მუმლაძის, თემურ შიმშილაშვილის
ლექსები — № 6.

უჩანეიშვილი მინდია — ია, მოთხრო-
ბა, № 2.

ბ ა ზ ლ ი თ ბ რ ბ მ ა მ ბ ი

გრიწუკოვი ვლადიმერი — ლექსები,
თარგმნა ხუტა გაგუამ, № 6.

ესენინი სერგეი — ლექსები, თარგმნა
გიორგი სალუქვაძემ, № 3.

იაკოვლევი იური — ალიოშა, მოთხ-
რობა, თარგმნა ტიტე ხინთიბიძემ, № 4.

სიმენონი ურუ — მეგრე ლიეწში, მოთხრობა, თარგმნა ირა არაშვიდემ, № 2, 5.

ტოლსტაია ტატიანა — მამონტზე ნადირობა, მოთხრობა, თარგმნა ქეთინო კვინტრადემ, № 6.

ქემალი იაშარ — მემელი ჩემი შევარდენი, რომანის ერთი თავი, თარგმნა იბრაიმ გორაძემ, № 4.

ნ ა რ კ ვ ე ე ე

თურქია ამირანი — სამხრეთის პარალელზე, № 3, 4.

ხანსონია ალექსანდრე — შტრიხები პორტრეტისათვის, № 5.

ფუტარაძე ოთარი — რვა ეპიზოდი მერგოლურის ცხოვრებიდან, № 5, 6.

ქორიძე შარლოტა — კვალი სხივმოსილი, № 2.

წ ე რ ი ლ ე ბ ე

ანანიძე ლევანი — ბავშვების საყვარელი პოეტი, № 4.

ბექურიშვილი იოსები — „აჭარა ავადოღობით კულტურულად, ეკონომიკურად“, № 6.

ბაბილიშვილი იური — განმავითარებელი სწავლების არსი, № 4.

გორგოშაძე მურმანი — ახალი ტრადიციების დამკვიდრება-განვითარების ზოგიერთი საკითხი, № 1.

ებრალიძე გიორგი — მცირე განმარტება, № 3.

თავაშიშვილი გიორგი — ახალი არქეოლოგიური აღმოჩენები ბოზოყვანის ზღვისპირა ქვიშაზვინულებზე, № 6.

თურმანიძე ოთარი — ცხოვრების მხარდამხარ, № 1.

კომახიძე ზურაბი — „მახსოვს პირველად სასწავლებელში“, № 3.

მეგრელიძე იოსები — ექვთიმე თაყაიშვილი, № 2.

ნოდადელი ნანული — აჭარული სამხარეთლოს ტრადიციები და ლექსიკა, № 2.

რუგაშელი არჩილი — ჯარია? არა —

ჯერია, № 4, რიტმული ვარიაცია 40 არა, გადამწერის შეტყობა, № 5.

სიორიძე მალხაზი — ბათუმის საკითხი ტრაპიზონის კონფერენციაზე, № 2.

შოლშვილი თინა — ზნეობრივი აღზრდის ტრადიციები ქართულ ხალხურ პოეზიაში, № 2.

ქემაძე მამუკა — მხოლოდ ჩვენს სინამდვილეში, № 1.

ჩხაიძე ლილი, კახიძე ამირანი — ახალი ცნობები აფსაროს-გონიოს შესახებ, № 2.

ჯავარიძე შოთა — ვ. ი. ლენინი ლიტერატურის შესახებ, № 1.

ჯაყელი ჯემალი — „და გავიხსენოთ მშვენიერი ქართული ლექსი“, № 3.

ჯორბენაძე პავლე — პოეზიის რომანტიკული გაგება, № 6.

ხ ე ლ ო ვ ნ ე ბ ა

ამაშუყელი ნუგზარი — ელდარ შენგელაია, № 3.

ბოლქვაძე ლამარა — სიმართლე მთავარია, № 5.

გოგაძე ენრიკო — მადლი ნიჭისა, № 4.

ვარშანიძე მამია — ხმელი წიფელი, № 3.

მახარაძე მიხეილი — „ცისფერი მთების“ სიმღლე, № 1.

მეგრელიძე გუზაზი — რუსული სამკოთა დრამატურგია ბათუმის თეატრის სცენაზე, № 1.

მორგოშია თეიმურაზი — ნათელა ჭყონიას დებუთი, № 6.

შარაშიძე ლადო — „აჭარა ყოველთვის მსიბლავდა“, № 4.

ჭიჭინაძე-გვერცაძე იზოლდა — სხალთის ეკლესიის მოხატულობა, № 6.

ხ უ თ წ ლ ე დ ი, წ ა ლ ი პ ი რ ვ ე ლ ი

ალვანდიანი ანა — ტექნიკური პროგრესის გზით, № 5.

ბაჭელიძე ნანა — როცა შედეგებს ვაჟებთ, № 1.

ბორიკი იური — სოციალიზტური შეჩიბრების ავანგარდში, № 1.

რაც ღაპიწუპიბით არ იბინდება

მახარაძე გენადი — იმ მრისხანე დღე-
ებში, № 3.

მშვიდლობაძე მიხეილი — მტრის ღრუ-
ბლიან ცაში, № 1.

ნიფარაძე შოთა — იმ დღეთა მოსა-
გონარი, № 4.

ცერცვაძე იასონი — სტალინგრად-
ში დაფერფლილი სიცოცხლე, № 1.

კვალნი ნათელი

ნაცვალაძე დავითი — დიმიტრი ერის-
თავი, № 4, 5, 6.

ისტორიის ფურცლები

სურგულაძე კახაბერი — საბერძნეთის
არმიის ქართული ვოლონტიორები, № 3.

შერვაშიძე ამირანი — ვინ იყვნენ კუ-
ტაისოვები? გენერალისიმუსი სუვორო-
ვი და გენერალი ბაგრატიონი, № 3.

მწერლის არქივიდან

ლორია პარმენი — როგორ იწერებო-
და „ჩაი“, № 5.

ილია ჭავჭავაძის დგაბების 150
წლისთავისათვის

გობრონიძე ალექსანდრე — დიდი და
მძიმე ვალი, № 6.

შამელაშვილი რაფიელი — ილია კრი-
ტიკის რაობისა და დანიშნულების შე-
სახბე, № 5.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

აბაშიძე სოსო — ლამაზი იმედი, № 2.
დუმბაძე ნელი — ეპოქის კვალა-
კვალ, № 2.

კახიძე ნოდარი, აჩუგბა თეიმურაზი —
წიგნი მოგვითხრობს აჭარაში მცხოვრებ
აფხაზებზე, № 4.

კომახიძე მამია — „მე ასე ვფიქრობ“,
№ 4.

ჩურუა ილია — წიგნი, რომელიც
უნდა დაწერილიყო, № 3.

ფალავანდიშვილი თეიმურაზი — „სა-
ბჭოთა პქარამ“ გამოსცა, № 1.

ქვლივიძე ცინული — „ვარსკვლავთ-
ცვენის“ ზნეობრივი მოტივი, № 2.

ქურაძე შოთა — საქმის კაცი, ანუ
ლევან ხიდაშელი როგორც ხასიათი,
№ 4, 5.

ხსოვნა გულისა

შარაშიძე ლადო — მცირე მოგონება,
№ 5.

მე და უკა

დარჩია ვლადიმერი — განსაკუთრე-
ბით, № 5.

ჩხიკვაძე ზურაბი — დაკარგული
გვირგვინი, № 4.

გასულ ორ თვეში — № 1, 2, 3, 4,
5, 6.

გარეკანის 1-ლ გვერდზე-აკაკის ძეგლი ბათუმში.

ნომერი გააფორმა ა. ლომაძემ.

ტექნიკური ხელმძღვანელი შ. დარჩია.

6128/201

3360 40 333.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118